

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

KIRŞEHİR (MERKEZ) TÜRBELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Lokman TAY

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ

Ankara – 2010

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI**

KIRŞEHİR (MERKEZ) TÜRBELERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Lokman TAY

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ

Ankara – 2010

ONAY

Lokman TAY tarafından hazırlanan “KIRŞEHİR (MERKEZ) TÜRBELERİ” başlıklı bu çalışma, 28.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak Jürimiz tarafından Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[i m z a]

Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ (Danışman)

[i m z a]

Prof. Dr. Hakkı ACUN

[i m z a]

Doç. Dr. Nakış KARAMAĞARALI

ÖNSÖZ

Ölüm, tarih boyunca insanların en çok korktuğu ve karşısında aciz kaldığı olguların başında gelmektedir. Ölümsüzlüğe ulaşmak birçok kişinin hedefi olmasına rağmen, kâinatın devamı ve dengesi için bu mümkün olmamıştır. Fakat insanın içindeki ölümsüzlük aşkı da hiç bitmemiştir. Biyolojik olarak ölümsüzlüğü elde edemeyen insanoğlu, bu defa psikolojik olarak ölümsüzlüğün peşine düşmüştür. Bu düşünceyle, Kuzey Afrika'da piramitler; Asya'da kurganlar; Anadolu'da türbe ve kümbetler gibi birçok anıtsal mezar, mimarlık tarihindeki yerlerini almışlardır.

Araştırmamızın konusunu teşkil eden Kırşehir türbeleriyle ilgili bir çalışma bugün için mevcut değildir. Yapıların bazıları mimari veya süsleme sanatları ile ilgili genel çalışmalara, bazıları da münferit yayınlara konu edilmiştir. Ancak hepsini belli bir sistem dâhilinde ele alıp ayrıntılı olarak inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Böyle bir eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle bu konuda çalışmaya karar verdik. Araştırmamızın her aşamasında büyük bir sabırla yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Sn. Yrd. Doç. Dr. Murat ÇERKEZ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecinde değerli görüşleriyle katkı sağlayan hocalarım, Sn. Prof. Dr. Halit ÇAL'a, Sn. Doç. Dr. Yıldırım ÖZBEK'e, Sn. Yrd. Doç. Dr. Abdullah KARAÇAĞ'a, Sn. Yrd. Doç. Dr. Muhammed GÖRÜR'e ve Sn. Yrd. Doç. Dr. Celil ARSLAN'a, kitabelerin kontrol edilmesindeki yardımlarından dolayı hocam Sn. Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN'e, metinlerimi sabırla okuyup eleştiren mesai arkadaşım Sn. Arş. Gör. Sultan Murat TOPÇU'ya, arazi çalışmamda beni yalnız bırakmayan arkadaşım Sn. Esra GENCEL'e, ayrıca araştırmamızın başından sonuna kadar maddî-manevî hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak bana destek veren değerli aileme teşekkür ederim.

Lokman TAY

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR	iv
ÇİZİM LİSTESİ	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRŞEHİR TARİHİ HAKKINDA KISA BİLGİLER	5
--	---

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKLERDE MEZAR MİMARİSİNİN GELİŞİMİ	8
--	---

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRŞEHİR (MERKEZ) TÜRBELERİ	12
1. Melik Gazi Türbesi	12
2. Caca Bey Türbesi	16
3. Fatma Hatun Türbesi	20
4. Ahi Evren Türbesi	24
5. Kalender Baba Türbesi	27
6. Âşık Paşa Türbesi	30
7. Süleyman Türkmani Türbesi	34
8. Muhterem Hatun Türbesi	34
9. Yunus Emre Türbesi	35
10. Ahmed-i Gülşehri Türbesi	36

11. Kaya Şeyhi Türbesi	37
------------------------------	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	38
1. Tarihlendirme	40
2. Mimarlar	51
3. Plan Özellikleri	52
4. Malzeme ve Teknik	55
5. Süsleme Özellikleri.....	56
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	66
ÇİZİMLER	76
FOTOĞRAFLAR.....	81
ÖZET	136
ABSTRACT	138

SİMGELER VE KISALTMALAR

a.g.e., adı geçen eser.

a.g.m., adı geçen makale.

a.g.t., adı geçen tez.

bkz., bakınız.

C., Cilt.

Ed., Editör.

H., Hicri.

M., Miladi.

S., Sayı.

Sn., Sayın.

s., sayfa.

T.C., Türkiye Cumhuriyeti.

t.y., tarih yok.

vd., ve diğerleri.

V.G.M.A., Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi

y.y., yayım yeri yok.

yy., yüzyıl.

ÇİZİM LİSTESİ

1. Melik Gazi Türbesi, mezar odası planı.
2. Melik Gazi Türbesi, ziyaretgâh planı.
3. Caca Bey Türbesi, mezar odası planı.
4. Caca Bey Türbesi, ziyaretgâh planı.
5. Fatma Hatun Türbesi planı.
6. Fatma Hatun Türbesi kesiti.
7. Ahi Evren Zaviyesi ve Türbesi planı.
8. Kalender Baba Cami ve Türbesi planı.
9. Âşık Paşa Türbesi planı.
10. Âşık Paşa Türbesi kesiti.

FOTOĞRAF LİSTESİ

1. Ahlat, akıt.
2. Melik Gazi Türbesi, genel görünüş.
3. Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe, kaide.
4. Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe, ziyaretgâh.
5. Melik Gazi Türbesi, külah.
6. Melik Gazi Türbesi, kuzey cephe.
7. Melik Gazi Türbesi, kuzeybatı köşe.
8. Melik Gazi Türbesi, üçgen kuşak.
9. Melik Gazi Türbesi, doğu cephe.
10. Melik Gazi Türbesi, kuzey cephe.
11. Melik Gazi Türbesi, güneydoğu cephe.
12. Melik Gazi Türbesi, köşe silmesi
13. Melik Gazi Türbesi, köşe silmesi
14. Melik Gazi Türbesi, köşe silmesi
15. Melik Gazi Türbesi, köşe silmesi
16. Melik Gazi Türbesi, köşe silmesi
17. Melik Gazi Türbesi, doğu cephe.
18. Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe.
19. Melik Gazi Türbesi, taç kapıdan ayrıntı.
20. Melik Gazi Türbesi, kitabe panosu.
21. Melik Gazi Türbesi, iç mekân.
22. Melik Gazi Türbesi, iç mekân örtüye geçiş.
23. Melik Gazi Türbesi, doğu cephe, mazgal pencere.
24. Melik Gazi Türbesi, mezar odası girişi.
25. Caca Bey Türbesi ve Medresesi genel görünüş.
26. Caca Bey Medresesi taç kapısı.
27. Caca Bey Türbesi genel görünüş.
28. Caca Bey Türbesi doğu cephe.
29. Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencere.
30. Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.

31. Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.
32. Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.
33. Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencerenin kitabe panosu.
34. Caca Bey Türbesi kuzeydoğu köşedeki kule.
35. Caca Bey Türbesi güney cephe.
36. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısı.
37. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısından ayrıntı.
38. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısı, iç mekân.
39. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü, iç mekân kubbe geçişleri.
40. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü iç mekân detay.
41. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü, iç mekân kuzey cephe.
42. Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümündeki çini yazı kuşağı.
43. Caca Bey Türbesi mezar odası giriş kapısı.
44. Caca Bey'in temsili mezarı.
45. Fatma Hatun Türbesi genel görünüş.
46. Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe.
47. Fatma Hatun Türbesi batı cephe.
48. Fatma Hatun Türbesi doğu cephe.
49. Fatma Hatun Türbesi güneybatı cephe.
50. Fatma Hatun Türbesi, külah batı cephe.
51. Fatma Hatun Türbesi saçaklardan detay.
52. Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe.
53. Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe, portal.
54. Fatma Hatun Türbesi, portal, kitabe panosu.
55. Ahi Evren Zaviyesi genel görünüş.
56. Ahi Evren Türbesi, doğu cephe.
57. Ahi Evren Türbesi kuzey cephe.
58. Ahi Evren Zaviyesi kuzeydoğu cephe.
59. Ahi Evren Türbesi, kasnak ve külah, kuzey cephe.
60. Ahi Evren Türbesi, kasnak ve külah, doğu cephe.
61. Ahi Evren Türbesine giriş kapısı.
62. Ahi Evren Türbesi giriş kapısı üstündeki kitabe.

63. Ahi Evren Türbesi hazırlık mekânı.
64. Ahi Evren'in sandukası.
65. Ahi Evren Türbesi, kuzeydeki bölüm.
66. Ahi Evren Türbesi, örtü geçiş elemanları.
67. Ahi Evren Türbesi, doğudaki bölüm.
68. Ahi Evren Türbesi, doğudaki eyvan.
69. Ahi Evren Türbesi, doğudaki eyvanda bulunan kitabe.
70. Kalender Baba Cami ve Türbesi, güney cephe.
71. Kalender Baba Türbesi, doğu cephe.
72. Kalender Baba Türbesi, külah örtü iç mekân.
73. Kalender Baba Türbesi, kubbe ve külah arasındaki silmeler.
74. Kalender Baba Türbesi, doğu cephedeki pencere.
75. Kalender Baba Türbesi, güney cephedeki pencere.
76. Kalender Baba Türbesi, kuzey cephedeki pencere.
77. Kalender Baba Türbesi, giriş kapısı.
78. Kalender Baba Türbesi, batı cephedeki tromplar ve kasnak.
79. Kalender Baba Türbesi, güneydoğu köşedeki dolgulu pendentif.
80. Kalender Baba Türbesi, kuzeydoğu köşedeki dolgulu pendentif.
81. Kalender Baba Türbesi, eski fotoğrafı
82. Kalender Baba Türbesi, doğu cephedeki pencere.
83. Kalender Baba Türbesi, kuzey cephedeki pencere.
84. Kalender Baba Türbesi, güney cephedeki pencere.
85. Kalender Baba'nın temsili mezarı.
86. Âşık Paşa Türbesi, batı cephe.
87. Âşık Paşa Türbesi, kuzey cephe.
88. Âşık Paşa Türbesi, doğu cephe.
89. Âşık Paşa Türbesi, güney cephe.
90. Âşık Paşa Türbesi, batı cephe, taç kapı.
91. Âşık Paşa Türbesi, koridorun doğu cephesindeki pencere detay.
92. Âşık Paşa Türbesi, batı cephedeki pencere.
93. Âşık Paşa Türbesi, batı cephedeki kitabe panosu.
94. Âşık Paşa Türbesi, taç kapı detay.

95. Âşık Paşa Türbesi, taç kapı giriş açıklığı detay.
96. Âşık Paşa Türbesi, koridor.
97. Âşık Paşa Türbesi, koridorun kuzey cephesindeki niş.
98. Âşık Paşa Türbesi, koridorun güney cephesindeki niş.
99. Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânı ve koridorun kuzey cephesindeki pencerenin görünüşü.
100. Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânına giriş kapısı.
101. Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânına giriş kapısının alınlığı.
102. Âşık Paşa Türbesi, kubbe.
103. Âşık Paşa Türbesi, iç mekân güney cephe.
104. Âşık Paşa Türbesi, iç mekân doğu cephe.
105. Âşık Paşa Türbesi, iç mekân batı cephe.
106. Âşık Paşa Türbesi, iç mekân kuzey cephe.
107. Âşık Paşa Türbesi, kubbe geçiş elemanları, kuzey cephe.
108. Âşık Paşa Türbesi, kubbe geçiş elemanları, güney cephe.
109. Süleyman Türkmanî Türbesi, genel görünüş.
110. Muhterem Hatun Türbesi, genel görünüş.
111. Yunus Emre Türbesi genel görünüş.
112. Ahmed-i Gülşehri Türbesi, genel görünüş.
113. Kaya Şeyhi Türbesi, genel görünüş.

GİRİŞ

Kırşehir, çevresindeki önemli merkezlerin gölgesinde kalmış, ancak bu yakınlığı ve yol güzergâhında olması sebebiyle de mimarlık mirası açısından önemli eserlere sahip olmuştur. Araştırmamızın konusunu teşkil eden türbeler 13. ve 14. yüzyıl, özellikle de Anadolu Selçuklu Dönemine tarihlendirilmektedir.

Kırşehir'deki türbelerin bir kısmı Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi mimarisine yönelik geniş kapsamlı çalışmalara¹, bir kısmı da münferit bazı yayınlara konu olmuştur².

¹ Kırşehir'deki türbelerin yer aldığı genel yayınlarla ilgili olarak bkz., M.Oluş Arık, "Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri", **Anadolu (Anatolia)**, XI,1967, Ankara, 1969, s.57-119, s.68, Melik Gazi Türbesi, s.78, Âşık Paşa Türbesi; Orhan Cezmi Tuncer, **Anadolu Kümbetleri**, 1. Cilt, Ankara, 1986, s.172-175, Melik Gazi Türbesi, s.175-178, Caca Bey Türbesi; aynı yazar, **Anadolu Kümbetleri**, 3. Cilt, Ankara, 1992, s.69-71, Fatma Hatun Türbesi, s.71-73, Ahi Evren Türbesi, s.75-79, Kalender Baba Türbesi; Hakkı Önkal, **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara, 1996, s.116-120, Melik Gazi Türbesi, s.159-162, Fatma Hatun Türbesi, s.404-408, Caca Bey Türbesi; aynı yazar, "Türbeler", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s.353-354, Melik Gazi Türbesi, Caca Bey Türbesi; Doğan Kuban, v.d. **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, 2. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008, s.233, Melik Gazi Türbesi; Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı I-II**, 2. baskı, İstanbul, Kervan Yayınları, 1984, s.134-135, Melik Gazi Türbesi, s.138, Caca Bey Türbesi; Hamza Gündoğdu, **Dulkadirli Beyliği Mimarisi**, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s.69, Ahi Evren Türbesi; Saim Cirtil, **Eretna Beyliği Mimarisi**, (T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2001, s.92-94, Kalender Baba Türbesi, s.161-164, Âşık Paşa Türbesi; Zeynep Demircan, **Orta Anadolu'daki İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri**, (T.C. Mimar Sinan Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003, s.60-82, Caca Bey Türbesi, s.83-87, Fatma Hatun Türbesi; Cevat Hakkı Tarım, **Tarihte Kırşehir-Gölşehir ve Babailer-Ahiler- Bektaşiler**, 3. baskı, İstanbul, Yeniçağ Matbaası, 1948, s.29-31, Âşık Paşa Türbesi, s.34-37, Süleyman Türkmani Türbesi, s.38-39, Fatma Hatun Türbesi, s.39, Kaya Şeyhi Türbesi, s.39-41, Melik Gazi Türbesi, s.46-47, Caca Bey Türbesi, s.85-88, Ahi Evren Türbesi; Semra Ögel, **Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987, s.71, Caca Bey Türbesi; aynı yazar, **Anadolu'nun Selçuklu Çehresi**, Akbank Yayınları, 1994, s.20-21, Melik Gazi Türbesi; Selçuk Mülayim, **Sanat Tarihi Metninin Oluşumu Araştırmacıya Notlar**, İstanbul, 2008, s.116-130, Âşık Paşa Türbesi; Necdet Sakaoğlu, **Türk Anadolu'da Mengücekoğulları**, 1. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005, s.116-118, Melik Gazi Türbesi; Hüdevendigâr Akmaydalı, "Niğde Sungur Bey Camii", **Vakıflar Dergisi**, S. 19, Ankara, 1985, s.147-178, Âşık Paşa Türbesi.

² Kırşehir'deki türbeleri konu alan münferit yayınlarla ilgili olarak bkz., Ali Saim Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.256-257, Fatma Hatun Türbesi, s.257-258, Melik Gazi Türbesi, s.258-260, Âşık Paşa Türbesi, s.260-261, Ahi Evren Türbesi, Süleyman Türkmani Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Kalender Baba Türbesi; Semavi Eyice, "Âşık Paşa Türbesi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.5; Semavi Eyice, "Kırşehir'de Karakurt (Kalender Baba) İlicası", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 2 (Ayrı Basım), İstanbul, 1971, s.229-254; Ruben Walter, **Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken San'at Abideleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 44 sayılı Belleten'den ayrı basım, 1947, s.603-613, Caca Bey Türbesi, s.616-638, Ahi Evren

Bu durum göstermektedir ki eserlerin bir bölümü ile ilgili kısa bilgiler içeren, genellikle doyurucu olmaktan uzak, fakat kısmen fikir verici nitelikte bazı yayın ve çalışmalar bulunmakla birlikte, hepsini bir arada ele alan, derli toplu sistematik bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.

Kırşehir türbeleri hakkında bilgi veren en önemli yayınlardan biri olan Ali Saim Ülgen'in "Kırşehir'de Türk Eserleri"³ adlı makalesini kısaca ele alacak olursak:

Araştırmacı bu çalışmasında, Kırşehir'deki yapıları genel olarak ele alıp incelemiştir. Ancak yapılar sadece tanımlanmış, "Karşılaştırma ve Değerlendirme" yapılmamıştır. Bazı yapılar uzun uzun anlatılırken, bazıları sadece bir iki cümle ile tanımlanmıştır. Yine bazı yapılardan onlarca fotoğraf ve çizim verilmiş, kimisinden sadece genel bir fotoğrafla yetinilmiştir.

Ancak bütün bu eksikliklerine rağmen Kırşehir'deki yapılarla ilgili gerçekleştirilen ilk çalışma olması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca 1942 yılında yazıldığını göz önünde bulundurunca mevcut şartlar içerisinde gerçekleştirilmiş çok iyi bir çalışma olarak değerlendirebiliriz. Bugün bile Kırşehir'le ilgili çalışma yapacakların başvuracağı ilk kaynaklardan birisi olma özelliğini taşımaktadır. Biz de, çalışmamız süresince mümkün olduğunca faydalanmaya gayret gösterdik.

Kırşehir'deki mimari anıtları toplu olarak ele alan diğer bir çalışma ise "Kırşehir İlinde 15. Yüzyıla Kadar Olan Dini Yapılar"⁴ başlığını taşımaktadır.

Türbesi; aynı yazar, **Kırşehir'de Dikkatimizi Çeken San'at Abideleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 45 sayılı Belleten'den ayrı basım, 1948, s.195-199, Ahi Evren Türbesi, Âşık Paşa Türbesi, Caca Bey Türbesi; Selçuk Mülayim, "Kırşehir Âşık Paşa Türbesi / Bir Cephe Tasarımı Üzerine Notlar", **Sanat Dünyamız**, Yapı Kredi yayınları, S. 92, İstanbul, 2004, s.185-193; Veysel Arseven, "Âşık Paşa Türbesi", **Türk Folklor Araştırmaları**, C. 4, S. 85, yıl, 8, Ağustos, 1956, s.1355-1356; Recai Karahan, **Kırşehir İlinde 15. Yüzyıla Kadar Olan Dini Yapılar**, (T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1987, s.13-16, Melik Gazi Türbesi, s.17-23, Caca Bey Türbesi, s.24-25, Fatma Hatun Türbesi, s.26-29, Âşık Paşa Türbesi, s.30-32, Ahi Evren Türbesi; Mehmet Göktürk, **Tarihi Ve Anıtları Işığında Kırşehir Mezar Taşları "Mezardaki Hayatlar"**, Ankara, Kırşehir Belediyesi Yayınları, 2008, s.53-60, Caca Bey Türbesi, s.60-61, Kalender Baba Türbesi, s.61- 62, Melik Gazi Türbesi, s.63, Fatma Hatun Türbesi, s.64-65, Âşık Paşa Türbesi, s.65, Ahi Evren Türbesi.

³ Ali Saim Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.253-287.

Recai Karahan tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan çalışma, Kırşehir'deki yapıların büyük çoğunluğunu tanıtmayı, yapıların 1987 yılındaki durumlarının belgelenmesi ve yapılacak çalışmalara öncülük etmesi bakımından oldukça önemlidir. Ancak Kırşehir'deki türbelerin tamamının çalışma kapsamına dâhil edilmemesi bizim bu konuda çalışma yapmamıza olanak sağlamıştır.

“Kırşehir (Merkez) Türbeleri” başlıklı tezimizde Kırşehir merkezindeki halen mevcut türbelerin mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde tanıtılıp değerlendirilmesi ve Türk sanatındaki yerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, kütüphane ve arşiv araştırmalarına öncelik verilerek yayın, belge ve çizimler taranmış, konuyla ilgili bilgilerin derlemesi yapılmıştır. Eserleri yerinde görüp, derlenen bilgilerle mevcut durumlarını karşılaştırmak üzere 10.10.2009–01.11.2009 tarihleri arasında Kırşehir'e gidilmiş; eserler tek tek incelenerek günümüzdeki durumları, röleve çizimleri ve fotoğraflarla belgelenmiştir. Böylece eserlerin, tarihi kaynaklar, arşiv belgeleri ve yayınlardan elde edilen bilgiler yanı sıra çizim ve fotoğraf yardımıyla bütün özellikleri dikkate alınarak mimarî tanımları tarafımızdan gerçekleştirilmiştir.

Tezimizin sunuluşunda, “Giriş”, “Kırşehir Tarihi Hakkında Kısa Bilgiler”, “Türklerde Mezar Mimarisinin Gelişimi”, “Katalog”, “Karşılaştırma ve Değerlendirme”, “Sonuç” başlıkları altında belli bir düzen takip edilmiştir. “Giriş” bölümünde, tezin konusu, amacı, sınırı ve izlenilen yöntem belirtilmiştir. “Kırşehir Tarihi Hakkında Kısa Bilgiler” bölümünde şehrin kuruluşundan günümüze kadar geçen dönemde şehri etkileyen gelişmeler kısaca ele alınmıştır. “Türklerde Mezar Mimarisinin Gelişimi” adlı bölümde ise İslamiyet öncesi Türklerde görülen defin gelenekleri ve mezar mimarisi ile İslam dinini kabul ettikten sonraki mezar mimarisi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Katalog bölümünde türbeler kronolojik olarak ele alınmış ve tanıtılmaya çalışılmıştır.

⁴ Recai Karahan, **Kırşehir İlinde 15. Yüzyıla Kadar Olan Dini Yapılar**, (T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1987.

Eserlerin anlatımında, çizim ve fotoğraf numaraları ile inceleme tarihi verildikten sonra, şehirdeki yeri, konumu, tarihi, banisi ve günümüzdeki durumu belirtilmiş, ardından plan, malzeme, mimari ve süsleme özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde tarihi kesin olarak bilinmeyen yapıların tarihlendirmeleri, “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümüyle tekrar oluşturacağı düşüncesiyle yapılmamıştır. Bu eserlerin tarihlendirmeleri “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde halen mevcut olan ve orijinalliğini koruyan eserler, plan tipleri, örtü sistemleri, cephe düzenlemeleri, malzeme ve süsleme özellikleri açısından önce Kırşehir ölçeğinde, farklı ve benzer yanları belirlenmiş, daha sonra Türk türbe mimarisi içindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır. “Sonuç” bölümünde, elde edilen bilgilerin genel bir yorumlanması yapılmıştır.

Tezimizde faydalandığımız tüm yayınlar, ilgili yerlerde numaralandırılarak sayfa altlarında verilmiş, tamamına ait liste ise yazar soyadlarına göre “Kaynakça” bölümünde sunulmuştur. İncelediğimiz eserlerin fotoğraf ve çizimleri, ilgili yerlerde numaralandırılarak metin sonunda numara sırasına göre verilmiştir. Bu çalışma ile Kırşehir türbeleri ilk defa derli toplu incelenip sanat tarihi açısından değerlendirilmiş olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIRŞEHİR TARİHİ HAKKINDA KISA BİLGİLER

İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü'nde bulunan ve Kızılırmak yayı ile çevrili olan Kırşehir, batıda Kırıkkale ve Ankara, doğuda Nevşehir, güneyde Aksaray ve Nevşehir, kuzeyde Yozgat'la komşudur. Şehir Selçuklulardan beri Kırşehri adı ile bilinmektedir. Ancak bazı kaynaklarda Gülşehri adıyla da anılmaktadır⁵. Muhtemelen halk ağzındaki söylenişe uygun olarak Cumhuriyet Döneminde Kırşehir biçimini almıştır.

Tarih boyunca uygarlığın beşiği olan Anadolu, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır⁶. Kırşehir de; Hitit, Frig, Pers, Makedon, Roma ve Sasanilerin egemenlikleri altına girmiştir⁷.

1071 Malazgirt Savaşıyla birlikte Anadolu, yoğun Türk akınlarına sahne olmuştur. Bilindiği gibi Süleyman Şah, 1075 yılında İznik başkent olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur⁸. Muhtemelen bu yıllarda Kırşehir de Anadolu Selçuklu topraklarına katılmıştır. Özellikle siyasi otoritenin sağlanamadığı 12. ve 14. yüzyıllar arasında şehir sürekli el değiştirmiştir. Bir ara Danişmendlilerin⁹ eline geçmiş ancak 1173 yılında bu devletin topraklarının alınmasıyla yeniden Anadolu Selçuklu Devleti egemenliği altına girmiştir. 1228 yılında Mengüceklilerin Erzincan-Kemah kolunu hâkimiyeti altına alan I.

⁵ Elvan Çelebi, ilim ve tasavvuf erbabı olan babası Âşık Paşa'nın şehre gelip yerleşmesiyle, burasının âdeta bir gül bahçesine döndüğünü ve bu sebepten dolayı Gülşehri adını aldığını belirtmektedir. İsmail E. Erünsal, Ahmet Yaşar Ocak, **Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l- Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sül'alesinin Menkabevî Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.102-103.

⁶ Anadolu'nun geçirdiği tarihi süreçle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Doğan Kuban, **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları**, 2. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.

⁷ İlhan Şahin, "Kırşehir Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.481.

⁸ Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşu ile ilgili geniş bilgi için bkz., Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1984; Ali Sevim, **Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleyman Şah**, Ankara, 1990.

⁹ Danişmendliler ile ilgili geniş bilgi için bkz., Necati Demir, **Danişmendname**, Niksar, 1999.

Alâeddin Keykubad, Şebinkarahisar'ı savaştan teslim eden Mengücek Beyi Melik Muzafferüddin Muhammed b. Behram Şah'a Kırşehir'i dirlik olarak vermiştir¹⁰. Bunun üzerine, Muzafferüd'din Muhammed, ailesiyle birlikte Kırşehir'e yerleşmiştir.

1243 Köseadağ savaşından sonra Anadolu, Moğol egemenliğine girmiştir. Bu dönemde Kırşehir'in kuzey ve kuzey-batı tarafları göçebe Moğol gruplarının kışlakları haline gelmiştir¹¹.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasının (1308) ardından Kırşehir, yine birçok Beylik arasında el değiştirmiştir. Şehir, bu dönemde, Eretna¹², Kadı Burhâneddin¹³, Karamanoğulları¹⁴ ve Dulkadiroğulları'nın¹⁵ eline geçmiştir¹⁶.

14. yüzyıl ortalarında Eretna Beyliği'nin eline geçen şehir, Mehmet Bey'in ölümünden (M.1366) sonra Kadı Burhâneddin'in idaresine girmiştir (M.1389). Timur'un Anadolu'ya ilk girişi sırasında Karamanoğulları tarafından yağma edilen şehir, Kadı Burhâneddin'in ölümünden (M.1398) sonra Osmanlıların eline geçmiştir. Şehir Ankara Savaşı'ndan (M.1402) sonra Timur tarafından Karamanoğulları'na verilmiştir. Timur Anadolu'dan çekilirken Kırşehir yöresindeki Moğolların önemli bir kısmını beraberinde götürürken onlardan boşalan arazilere Dulkadiroğulları'na mensup Türkmen gruplar yerleşmiştir. Bu durum Kırşehir'in, Dulkadiroğulları'nın idaresine girmesinde önemli rol oynamıştır. Bir süre

¹⁰ Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, 3. baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008, s.77; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 7. baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999, s.356-357.

¹¹ İlhan Şahin, **a.g.m.**, 2001, s.481.

¹² Eretna Beyliği hakkında geniş bilgi için bkz., Kemal Göde, **Eratnahılar (1327-1381)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

¹³ Kadı Burhaneddin Hükümeti hakkında geniş bilgi için bkz., Yaşar Yücel, **Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398) / Mutahharten ve Erzincan Emirliği**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1983; aynı Yazar, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.25-299; İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti**, 5. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003, s.162-168; Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s.299-301.

¹⁴ Karamanoğulları Beyliği hakkında geniş bilgi için bkz., İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 2003, s.1-38; Erdoğan Merçil, **a.g.e.**, 1993, s.301-307; Tahsin Ünal, **Karamanoğulları Tarihi**, Konya, Arı Basımevi, 1986.

¹⁵ Dulkadirli Beyliği hakkında geniş bilgi için bkz., Refet Yinanç, **Dulkadir Beyliği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989; İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, **a.g.e.**, 2003, s.169-175.

¹⁶ Etem Basınoğlu, **Çeşitli Yönleriyle Kırşehir**, Kırşehir, Filiz Yayınları, 1981, s.21-22.

Dulkadiroğulları'nın hâkimiyetinde kalan şehir muhtemelen Fatih Sultan Mehmet'in (1451–1481) hükümdarlığının son yıllarında kesin olarak Osmanlı idaresine girmiştir¹⁷. Anadolu Selçuklularının fethinden beri istikrar sağlanamayan şehirde Osmanlı Döneminde de karışıklıklar ve isyanlar devam etmiştir.

19. yüzyıl ortalarından itibaren önemini yitiren şehir, yollar üstünde küçük bir durak yeri olmuş, yüzyılın sonlarına doğru ise Ankara vilayetine bağlı bir sancak merkezi konumuna gelmiştir. 1924 yılında il olan şehir, 1954–1957 yılları arasında Nevşehir iline bağlı ilçe konumuna getirilirken 1957'de yeniden il statüsüne yükseltilmiştir. Günümüzde, Akçakent, Akpınar, Boztepe, Çiçekdağı, Kaman ve Mucur olmak üzere altı adet ilçesi bulunmaktadır.

¹⁷ İlhan Şahin, **a.g.m.**, 2001, s.481-482.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKLERDE MEZAR MİMARİSİNİN GELİŞİMİ

Türkler, İslam dinini kabul etmeden çok önce de ahiret inancına sahip bir millettir. Bu inançlarının en büyük göstergesi de gelişmiş bir mezar mimarisine sahip olmalarıdır. Bilindiği gibi Türkler, ölümlerini birçok şekilde defnediyorlardı¹⁸, ancak bunlardan en yaygını kurgan adı verilen büyük bir mezar hazırlanarak ölünün buraya değerli eşyaları, atları ve hizmetçileri ile birlikte gömülmesi şeklindeydi¹⁹. Bu adetler bize, ölünün öbür dünyada da, bu dünyadakine benzer bir hayat yaşayacağı inancına sahip olduklarını düşündürmektedir.

Kurganlar, özellikle Hun Döneminden günümüze ulaşmış en önemli yapılardır. Toprak altında, ahşap malzemeden yapılmış kare, dikdörtgen veya çokgen planlı mezar odası ve bunun üzerinde yığma bir toprak tepenin bulunduğu kuruluşa sahiptirler²⁰. İnsanların toplumdaki statüsüne göre kurganların büyüklüğü de değişmektedir. Kurganların büyüklükleri 13–15 ile 51–55 metrekare arasında değişmektedir²¹.

Kurganlar ve çadırlar Türk mimarisindeki birçok yapının yanında özellikle türbelerin kökenini oluşturmuşlardır. Göktürklerde kurgan hazırlanana kadar ceset bir çadırdaki bekletilir ve ilk tören bu çadırdaki yapıldı²². Daha sonra yılın belli dönemlerinde ölümler kurgana defnedilirlerdi²³. Ayrıca kurganın üzerine birde

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz., Jean-Paul Rouz, **Altay Türklerinde Ölüm**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1999; aynı yazar, **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002.

¹⁹ Yaşar Çoruhlu, **Erken Devir Türk Sanatının ABC'si**, 2. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1998, s.44.

²⁰ Yaşar Çoruhlu, **a.g.e.**, 1998, s.48-49.

²¹ Yaşar Çoruhlu, **a.g.e.**, 1998, s.47.

²² Yaşar Çoruhlu, “Kurgan ve Çadır (Yurt)’dan Kümbet ve Türbeye Geçiş”, **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü Ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998**, İstanbul, 1999, s.47.

²³ Ayrıntılı bilgi için bkz., Yaşar Çoruhlu, **a.g.e.**, 1998, s.46.

çadır kurulurdu²⁴. Özellikle bu uygulamanın Türk türbe mimarisinin gelişiminde önemli rol oynadığını düşünebiliriz²⁵.

Ahlat'ta bulunan ve "akıt" adı verilen yapılar Türklerin İslam dinini kabulünden sonra da kurganlarla aynı özelliklere sahip yapılar inşa etmeye devam ettiklerini göstermektedir. Akıtları kurganların taş malzeme ile yapılmış örnekleri olarak tanımlayabiliriz²⁶ (Fotoğraf: 1).

İslamiyet'ten sonraki Türk mimarisinde mezar anıtları genel olarak türbe ve kümbet²⁷ şeklinde ikiye ayrılır. Bu ayrımın esas alınan husus, yapıların örtüleridir. Üzerleri kubbeyle örtülü olan mezar yapıları türbe; çokgen veya konik külah örtülü olanlar ise kümbet olarak adlandırılmışlardır²⁸.

Türkçe'de "üzeri örtülü mezar anıtı" anlamında kullanılan "türbe" sözcüğü, Arapça'da "yerin üst sathı, mezar, mezarlık" anlamında kullanılan "el turbetu"²⁹ kelimesinden gelmektedir.

İslam dininde anıtsal mezarların hoş karşılanmadığı bilinmektedir³⁰. Ancak buna rağmen 9. yüzyıldan itibaren bu tür yapıların inşa edildikleri de görülmektedir. İslam dünyasında bilinen ilk türbe, Abbasi Halifesi el-Muntasır için, Hristiyan asıllı annesi tarafından yaptırıldığı kabul edilen³¹ Samarra'daki Kubbet-ü's Süleybiye (862)³²dir.

²⁴ Yaşar Çoruhlu, **a.g.e.**, 1998, s.46.

²⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Yaşar Çoruhlu, "Kurgan ve Çadır (Yurt)'dan Kümbet ve Türbeye Geçiş", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü Ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998**, İstanbul, 1999, s.47; Emel Esin, "Türk Kubbesi (Gök-Türklerden Selçuklulara Kadar)", **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, 3. Cilt, Ankara, 1971, s.159-161; aynı yazar, **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2006, s.124-174.

²⁶ Akıtlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Haluk Karamağaralı, "Ahlat'ta Bulunan Tümülüs Tarzındaki Türk Mezarları", **Önasya**, S. 60, İstanbul, 1970, s.4-5; Nermin Tabak, **Ahlat Türk Mimarisi**, İstanbul, 1972.

²⁷ Doğan Hasol, **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 8. baskı, İstanbul, Yem yayınevi, 2002, s.293'de Kümbeti: "Selçuk mimarlığında, eski Türk kurganlarının taştan yapılmış bir çeşidi olan piramit çatılı türbe; bu türbenin çatısı" şeklinde tanımlamaktadır.

²⁸ Yaşar Çoruhlu, **Türk İslam Sanatının ABC'si**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2000, s.15.

²⁹ Mehmet Sarı, **El-Mevarid (Arapça Türkçe Lügat)**, İstanbul, 1980, s.151.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Y. Ragheb, "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", **İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I**, (Yayına hazırlayan: J.-L. Bacque-Grammont), Ankara, 1996, s.17-23.

³¹ Suut Kemal Yetkin, **İslam Ülkelerinde Sanat**, İstanbul, 1984, s.71.

³² Yaşar Çoruhlu, **a.g.e.**, 2000, s.15.

Kubbet-el Süleybiye'den (M.862) sonra ilk türbeler, 10. yüzyılda Türk hâkimiyetindeki Horasan ve Türkistan bölgelerinde inşa edilmişlerdir. Özellikle 11. ve 12. yüzyıllarda Gazneli ve Büyük Selçukluların hâkim oldukları bölgelerde oldukça yaygınlaştıkları görülür. Bu türbelerden en erken tarihli Buhara'da bulunan Samanoğlu İsmail Türbesi (907)³³dir. Bu dönemden diğer önemli türbeler ise; Hâkim el-Tırmızı Türbesi (9. yy. sonu)³⁴, Tim, Arap Ata Türbesi (977–978)³⁵ ve Gurgan'daki Günbed-i Kabus (1007)³⁶tur.

Anadolu'da bilinen ilk türbeler ise 1071 Malazgirt savaşıdan sonra kurulan, Danişmend, Mengücek³⁷ ve Saltuklu³⁸ Beylikleri ile Anadolu Selçuklu Döneminde inşa edilmişlerdir. Danişmendliler Döneminden; Amasya Halifet Gazi Türbesi (1145–46)³⁹, Niksar Melik Gazi Türbesi (1157)⁴⁰ ve Niksar Hacı Çıkırık Türbesi (1183)⁴¹; Mengücekli Döneminden; Divriği Kamereddin Kümbeti (1196)⁴², Divriği Sitte Melik Kümbeti (1166)⁴³ ve Kemah Melik Gazi Kümbeti (13.yy.ın başları)⁴⁴; Saltuklular Döneminden; Erzurum Emir Türbesi (12. yy. sonu)⁴⁵ ve Tercan Mama Hatun Türbesi (12.yy. sonu, 13. yy. başı)⁴⁶ erken dönemde Anadolu'da inşa edilen önemli yapılar arasında sayılabilirler. Anadolu

³³ Samanoğlu İsmail Türbesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Mustafa Cezar, **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir Ve Mimarlık**, İstanbul, 1977, s.114–115.

³⁴ Doğan Kuban, **Batıya Göçün Sanatsal Evreleri**, 1. baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s.170.

³⁵ Doğan Kuban, **a.g.e.**, 2009, s.170.

³⁶ Doğan Kuban, **a.g.e.**, 2009, s.171.

³⁷ Mengücekli hakkında geniş bilgi için bkz., Necdet Sakaoğlu, **Türk Anadolu'da Mengücekoğulları**, 1. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.

³⁸ Saltuklular hakkında geniş bilgi için bkz., İsmail Hakkı, Uzunçarşılı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti**, 5. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003, s.162–168; Erdoğan Merçil, **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s.279–283.

³⁹ Oktay Aslanapa, **Anadolu'da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı Ve Gelişimi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991, s.96.

⁴⁰ Halit Çal, **Niksar'da Türk Eserleri**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.

⁴¹ Doğan Kuban, **a.g.e.**, 2009, s.322–323.

⁴² Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1991, s.97–98.

⁴³ Suut Kemal Yetkin, **Türk Mimarisi**, 1. baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1970, s.64.

⁴⁴ Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1991, s.98–99.

⁴⁵ Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1991, s.99.

⁴⁶ Suut Kemal Yetkin, **a.g.e.**, 1970, s.69–72.

Selçuklu Döneminden bilinen en erken tarihli türbe ise, Konya'daki II. Kılıçarslan Kümbeti'dir (12. yy. sonu)⁴⁷.

Asya'da doğal koşullar gereği mimaride tuğla malzeme hâkimdir. Anadolu'da ise yoğun olarak taş kullanılmıştır. Anadolu Türk türbe mimarisinde gördüğümüz plan ve süsleme özelliklerinin Asya kökenli olduğunu burada rahatça görmekteyiz. Bunun yanında göç yolları boyunca gördükleri mimari elemanlar, diğer yapı türlerinde olduğu gibi türbelerin gelişmesinde de etkili olmuştur. Türkler, Anadolu'ya gelmeden önce geliştirdikleri yapı türlerini ve plan özelliklerini Anadolu'da da devam ettirmişlerdir.

⁴⁷ Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1991, s.99.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KIRŞEHİR İLİ MERKEZİNDE BULUNAN TÜRBELER

I. KIRŞEHİR (MERKEZ) TÜRBELERİ

1. MELİK GAZİ⁴⁸ TÜRBESİ :

Çizim No	: 1–2
Fotoğraf No	: 2–24
İnceleme Tarihi	: 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir il merkezi, Yenice Mahallesi, Lale Sokağı'nda küçük bir park içerisinde yer alır. Çevre kotundan yaklaşık 1 m. alçaktadır (Fotoğraf: 2).

Eser, gerek malzeme ve plan özellikleri açısından, gerekse süsleme karakteri bakımından 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir⁴⁹.

Oldukça sağlam durumda günümüze ulaşan türbe⁵⁰, taç kapısında yer alan kitabeye göre, Melik Muzafferü'd-din'in harem ehlerinden bir kadın tarafından inşa ettirilmiştir. Ancak kitabede yapıyı inşa ettiren kadının adı geçmediği gibi herhangi bir tarih de belirtilmemiştir.

⁴⁸ Melik Gazi, Mengücekli Beyliğinin, Kemah kolunun hükümdarıdır. 1228 yılında Mengüceklilerin Erzincan-Kemah kolunu hâkimiyeti altına alan I. Alâeddin Keykubad, Şebinkarahisar'ı savaşmadan teslim eden Mengücek Beyi Melik Muzafferüddin Muhammed b. Behram Şah'a Kırşehir'i dirlik olarak vermiştir. Bunun üzerine, Muzafferü'd-din Muhammed, ailesiyle birlikte Kırşehir'e yerleşmiştir.

Melik Gazi'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bkz., Necdet Sakaoğlu, **Türk Anadolu'da Mengücekoğulları**, 1. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005; Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, 3. baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008; Semra Ögel, **Anadolu'nun Selçuklu Çehresi**, y.y., Akbank Yayınları, 1994; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 7. baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999.

⁴⁹ Eserin tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde açmış olduğumuz “Tarihlendirme” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tarihlendirme bölümüyle tekrar oluşturacağı düşüncesiyle burada fazla ayrıntıya girilmemiştir. Tarihlendirme için bkz., s.42-43.

⁵⁰ Ali Saim, Ülgen, “Kırşehir’de Türk Eserleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.257’de yapılan onarımlarda çürüyen taş kaplamaların yerinin çimento harcı ile sıvandığını belirtmektedir. Ancak günümüzde tamamen düzgün kesme taş kaplıdır. Muhtemelen Ülgen’in araştırmasından sonraki bir dönemde gerçekleştirilen onarımda bu sıvalar raspalanarak orijinal halindeki gibi yine taş kaplanmıştır.

Düzgün kesme taş ve mermer malzemeden inşa edilmiştir. Duvarlarda, kubbe ve külahta sarı kalker taş, taç kapıda mermer malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf: 2).

Eser, köşeleri pahlı kare bir kaide üstünde yükselen sekizgen gövdeli ve iki katlı bir yapıdır (Fotoğraf: 3, 4). Birinci kat mezar odası, ikinci kat ziyaretgâhtır. Örtü sisteminde içte kubbe, dışta konik külah uygulanmıştır (Fotoğraf: 5). Türbenin sekizgen gövdesinin oturduğu mezar odasının, güneydoğu ve güneybatı köşeleri tam olarak pahlıdır, kuzeydoğu ve kuzeybatı köşelerinin pahlıları yarım bırakılmıştır (Fotoğraf: 6). Kaidenin kuzeybatı köşesinde, batı tarafa yaklaşık 20 cm. çıkıntı yapan bir taş görülmekle birlikte fonksiyonu anlaşılamamıştır (Fotoğraf: 7). Dışta yer alan konik külah, alışılmışın dışında bir uygulamayla, adeta yapıya giydirilmiş hissi vermektedir (Fotoğraf: 8).

Türbenin sekizgen gövdesi, taçkapı kemeri üzengi hizasında başlayan ve yaklaşık gövde yüksekliğindeki üçgen kuşakla daireye dönüşür (Fotoğraf: 8). Bu üçgen kuşak aynı zamanda örtüye geçişi sağlayan bir kasnak görevi görür. Sekizgen planlı gövdenin; kuzey, doğu ve güneybatı cephelerinde sivri kemerli yüzeysel birer niş içerisine düz lentolu, boyuna dikdörtgen birer pencere açılmıştır (Fotoğraf: 9, 10, 11). Nişlerin kenarları hafif dışa meyilli düz birer yüzey halindedir. Yapının yedi köşesinde, birbirinin içinden geçen çizgilerin oluşturduğu âşık yolu kompozisyonlu silmeler yer alır (Fotoğraf: 12, 13, 14, 15, 16). Bu silmelerden güney cephede yer alan iki tanesi, taç kapıyı iki taraftan sınırlandırır (Fotoğraf: 17).

Güney cephe, yapının en hareketli cephesidir. Sivri kemerli bordürlerle donatılan bir taç kapı bütün cepheye hâkimdir (Fotoğraf: 17). Kapı boyuna dikdörtgen bir açıklıktır ve önüne mevcut durum itibarıyla batıya yönelen tek taraflı altı basamaklı taş bir merdiven yerleştirilerek ziyaretgâh kısmına irtibat

sağlanmışır⁵¹ (Fotoğraf: 18). Taç kapı, yapı kütesinden dışa taşırılmamakla birlikte, zengin bezemesi ve kaliteli mermer malzemesi ile vurgulanmışır (Fotoğraf: 17). Üç sıra mukarnas dolgulu kavsaraya sahip taç kapının iki yanındaki sütuncelerin gövdeleri ve taç kapıya çerçeve teşkil eden bordürlerin yüzeyi, bitkisel ve geometrik kompozisyonlarla bezenmişır (Fotoğraf: 19). Kapı açıklığının iki yanındaki köşe sütuncelerinin gövdelerinde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş geometrik süslemeler bulunmaktadır.

Taç kapıyı sınırlandıran sivri kemerli iki bordürde bitkisel süslemeler yer alır (Fotoğraf: 19). Dıştaki bordür içtekine oranla biraz daha geniş tutulmuşır. Dıştaki bordürde; palmet, rumî ve kıvrık dalların meydana getirdiği kompozisyon uygulanmışır. Merkezde yer alan ana palmetin sapı her iki tarafa doğru kıvrımlar yaparak açılırken daha küçük palmetler oluşturur. Bu palmetlerin sapları ise ana palmete çerçeve teşkil eden spiraller ve rumîler şeklinde sonlanır (Fotoğraf: 19). İçteki bordürde ise; kıvrık dallar üstüne ters-düz şekilde yerleştirilmiş palmetler ve bunlar arasında yer alan rumîlerden ibaret bir süsleme görülür (Fotoğraf: 19). Bordürdeki birinci ve üçüncü palmetlerin sapları rumîlerle ikinci palmete çerçeve meydana getirmektedir. İkinci ve dördüncü palmetlerin sapları ise yine rumîlerle üçüncü palmete çerçeve oluşturacak şekilde düzenlenmişır. Bordürdeki bezeme, bu kompozisyonun tekrarlanmasından elde edilmişır.

Kapı açıklığının hemen yukarısına kitabe⁵² levhası yerleştirilmişır. Bu levha aynı zamanda kapı açıklığının lentosunu teşkil etmektedir. (Fotoğraf: 20).

⁵¹ Yapının ilk halinde merdivenlerin tam olarak nasıl olduğı konusunda şuan için bir bilgimiz yok. Ancak cephedeki gösteriş ve merdivenlerin düzenlenişı itibarıyla asıl halinde simetrik olabileceğı aklı gelmektedir. Batıya yönelen merdivenlerin aslında doğu tarafta da var olabileceğı fakat zamanla yıkıldığı ve ortadan kalktığı düşünölebilir.

⁵² **Kapı lentosundaki üç satırlık kitabe:**

“Allah’a hamd olsun ki, Melik Muzafferü’-d-dinin harem ehlerinden Allah’ın rahmetine muhtaç kulu (cariyesi) (tevfiki daim olsun), Cenab-ı Hakkın tasadduk edenleri mükâfatlandırdığı ve ihsan sahiplerinin ecrini zayi etmediğı bir günde Halıkince yaklaşmak dileğıyle Ebu Hanife ve Şafii (Allah onlardan razı olsun) mezhebiyle meşgul olanlar için (Melik Muzafferü’-d-din’in) tasaddukta bulunma arzusunı gerçekleştirmekte muvaffak kıldı”. Hakkı Önkal, **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1996, s.119.

Kitabe levhası ince bordürlerle yatay üç bölüme ayrılmış ve harfler Selçuklu Nesih hattı ile oyularak kabartılmıştır.

Kapı açıklığına yerleştirilen tek kanat, demir malzemeden yapılmış basit bir unsurdur. Türbenin içi de dış kütleye benzer biçimde sekizgen planlı yapılmıştır (Çizim: 2). Zemini kesme taşlarla kaplanmıştır. Her duvar, pencere açıklıklarının alt kenar hizasından başlayan ve gövde boyunca yükselen, profilli silmelerden müteşekkil sivri kemerlerle hareketlendirilmiştir (Fotoğraf: 21). Örtü sistemi bu sekizgen şema üzerine oturtulmuştur. (Fotoğraf: 22). Mekân; kuzey, doğu ve güneybatı cephelere açılmış olan, sivri kemer içine alınmış, boyuna dikdörtgen biçimli üç pencere ile aydınlatılır. Örtü sistemi ve duvar yüzeyleri herhangi bir süsleme unsuruna sahip değildir.

Mezar odası, doğu cepheye açılan tek mazgal pencere ile aydınlatılır (Fotoğraf: 23). Mezar odasının diğer cepheleri masif tutulmuştur. Mezar odasına güney cephedeki taş kapı önünde yer alan merdiven kuruluşunun hemen altında, zemine yerleşik bir açıklıktan ulaşılır (Fotoğraf: 24). Bu açıklık bir kapak ile kapatılmıştır. Açıklığın güney kenarından başlayarak kuzeye doğru yönelen dört adet taş basamakla mezar odasına ulaşılır.

Mezar odası, kare planlı ve üzeri çapraz tonoz örtülüdür (Çizim: 1). İçeride halen bir adet mezar mevcuttur. Bu mezar eserin asıl haline ait olmayıp son dönemlerde taş malzemeden yapılmış yeni bir unsurdur.

Türbede, geometrik, bitkisel, yazı ve mukarnastan oluşan süslemeler görülür. Süslemelerin yapıdaki dağılımına baktığımızda; taş kapıda, sekizgen gövdenin köşelerinde ve yapının içinde, yine köşelerde uygulandığı görülür.

Uygulanan geometrik süslemelerin tamamı oyma tekniği ile yapılmış alçak kabartmadır. Bitkisel süslemelerde, düz oyma ve eğri kesim tekniği bir arada uygulanmıştır. Zeminin boşaltılmasında düz oyma, motiflerin yüzeyinde ise eğri kesim tekniği kullanılarak, daha hareketli bir görünüme sahip içbükey yüzeyli alçak kabartma kompozisyon elde edilmiştir. Kitabe panosunda ise oyma tekniği kullanılarak, düz yüzeyli alçak kabartma görüntü meydana getirilmiştir.

2.CACA BEY⁵³ TÜRBEŞİ :

Çizim No : 3–4
 Fotoğraf No : 25–44
 İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir il merkezinde, bugün cami işlevi gören ve aynı adı taşıyan medresenin kuzeydoğu köşesindeki hücreyi oluşturur (Çizim: 3, 4) (Fotoğraf: 25). Yapı, halen sağlam vaziyette ziyarete açıktır.

Medresenin taç kapısında yer alan kitabeye göre, H. 671 / M. 1272–1273⁵⁴ yılında Kırşehir Emîr'i Nureddin Caca Bey tarafından inşa ettirilmiştir.

Sarı renkte düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Sadece doğu cephede kaba yonu ve moloz taş kullanılmıştır. Medresenin taç kapısında ise siyah-beyaz renkli taş almaşığı uygulanmıştır (Fotoğraf: 26). Eserin içinde yer alan kitabe kuşağında, beyaz alçı zemin üstüne patlıcan moru çinilerin yerleştirilmesi sonucu çini-mozaiik tekniği uygulanmıştır.

Türbe, dört eyvanlı medresenin, doğu eyvanının kuzeyindeki hücreyi oluşturur. Medreseden bağımsız düşünüldüğünde, kare planlı ve iki katlı bir yapıdır (Fotoğraf: 27). Alt kat mezar odası, üst kat ziyaretgâhtır. Ancak dışarıdan bakıldığında bir bütünlük arz eder ve tek katlı olarak algılanır. Kare planlı türbenin köşeleri pahlanarak üst seviyede on ikigen kasmağa dönüşür (Fotoğraf: 27). Örtü sisteminde, içte kubbe, dışta on ikigen külah uygulanmıştır.

Doğu cephede, oldukça sade ve hiçbir süsleme ögesi barındırmayan boyuna dikdörtgen bir pencere açıklığı yer alır (Fotoğraf: 28). Bu cephe pencere

⁵³ IV. Kılıçarslan zamanında Kırşehir emirliğine getirilen Nureddin Caca Anadolu'da meydana gelen birçok isyanın bastırılmasında görev almıştır. Caca Bey'in hayatı, türbesi ve medresesi hakkında geniş bilgi için bkz., Orhan Cezmi Tuncer, **Anadolu Kümbetleri, Selçuklu Dönemi**, 1.Cilt, Ankara, Güven Matbaası, 1986; Abdullah Kuran, **Anadolu Medreseleri**, 1. Cilt, Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1969; Semavi Eyice, "Caca Bey Medresesi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.539–541; Sadi S. Kucur, "Cacaoğlu Nüreddin", **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.541-542.

⁵⁴ Hakkı Önkal, **a.g.e.**, 1996, s.407.

hizasına kadar moloz, onun üstü ise sarı renkte düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Doğu cephede başka bir hareketlilik görülmez.

Kuzey cephe, medresenin giriş cephesini teşkil etmesi sebebiyle en hareketli cephedir (Fotoğraf: 27). Üç yönden profilli silme ile kuşatılmıştır (Fotoğraf: 27). Bu cephede bir adet pencere açıklığı yer alır. Aynı zamanda medresenin taç kapısının da yer aldığı kuzey cephedeki pencere, doğu cephedekine oranla daha gösterişlidir. Mukarnaslı kavsarası, köşe sütunceleri ve bordürleri ile adeta bir taç kapı görünüşüne sahiptir (Fotoğraf: 29). Pencereye, en dışta bir sıra mukarnas dizisi çerçeve oluşturur. Pencereyi kuşatan mukarnaslı çerçevenin iç tarafında geometrik süslemeli iki bordür yer alır. Bunlardan dıştaki bordürde iç içe geçmiş kırık çizgilerin oluşturduğu yarım altı kollu yıldız kompozisyonu görülür (Fotoğraf: 30). İçteki bordürde ise yine kırık çizgilerin iç içe geçmesiyle elde edilmiş ancak tam çözümlenemeyen geometrik kompozisyon yer alır (Fotoğraf: 30). Pencerenin her iki yanında yükselen bu bordürler lento taşı hizasında son bulur. Lento taşı üstünde kalan kısımlar boş bırakılmıştır (Fotoğraf: 31). Pencere açıklığının her iki kenarındaki yivli gövdeye sahip sütuncelerin başlıkları iki katlı akantus yaprakları şeklinde düzenlenmiştir (Fotoğraf: 32). Başlıkların hemen üstünden başlayan ve mukarnaslı kavsarayı kuşatan sivri kemerin yüzeyi boş bırakılmıştır (Fotoğraf: 31). Pencerenin lento taşında iki satırlık mermer kitabe⁵⁵ bulunur (Fotoğraf: 33). Kitabe levhası ince bordürlerle yatay iki bölüme ayrılmış ve Selçuklu Sülüs hattı ile işlenmiş, harfler oyularak kabartılmıştır.

Kuzeydoğu köşede, daire planlı ve üstü sivri külahla örtülü bir destek kulesi yer alır (Fotoğraf: 34). Kulenin alt seviyelerinde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş geometrik düzenleme görülür.

⁵⁵ **Kitabenin anlamı;**

“Ey kavmim! Bu Dünya hayatı ancak (bir meta) bir kazançtan ibarettir, Ahiret ise (Darülkarar) durulacak yurddur.” (Mümin-39)

‘Yeryüzündeki herkes fani, Baki o, Rabbinin yüzü o, Zülcelali Vel İkrâm’ (Rahman 26, 27). Halim Baki Kunter, **a.g.m.**, 1942 s.432-433.

Batı cephe, medresenin giriş eyvanının doğu yanındaki hücrenin doğu duvarını teşkil eder ve herhangi bir açıklık yer almaz.

Güney cephe ise aynı zamanda medresenin doğu eyvanının kuzey duvarını meydana getirir (Fotoğraf: 35). Türbenin, ziyaretgâh bölümüne de mezar odasına da giriş kapısı bu eyvandan açılır (Fotoğraf: 35).

Ziyaretgâh bölümüne güney cephenin eksenine açılmış, tek taraflı ve yedi basamaklı merdivenle çıkılan boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığından girilir (Fotoğraf: 35). Kapı açıklığı ortada kalın bir bordür ve bu bordürü iki yandan sınırlandıran birer kaval silme ile kuşatılmıştır. Kapı açıklığını üç yönden dolaşan bordürün yüzeyi bitkisel bezemelidir (Fotoğraf: 36). Ancak sadece iki yandaki bölümlerine süsleme yapılmış, üst kısım ise boş bırakılmıştır (Fotoğraf: 36). Kapı açıklığının doğu yanında, bordürün başlangıç noktasında, bordür genişliğinde iri bir palmet motifi yer alır (Fotoğraf: 37). Fakat palmet son derece tahribata uğramıştır. Palmetin sapı her iki tarafa doğru açılarak bitkisel bezemeli bordüre profilli silmelerle iki taraftan çerçeve oluşturur (Fotoğraf: 37). Kompozisyonun merkezinde bir palmet, bu palmetin taç yaprağı ve sapı her iki tarafa doğru açılarak rumî ve palmetlerle sonlanır. Ana palmetin taç yaprağı çapraz şekilde iki tarafa açılır ve birer palmetle nihayetlenir. Ana palmetin sapı yine iki tarafa doğru açılarak rumî şeklinde devam eder ve yanlarda diğer palmetlerin saplarını meydana getirir. Yanlardan çıkan iki adet rumî ise ana palmeti çevreler.

Ziyaretgâh bölümüne kapı eşiğinden bir basamak inilerek girilir (Fotoğraf: 38). Ziyaretgâh bölümü kare planlı ve üstü kubbeye örtülüdür. Kubbeye, köşelerde yer alan yelpaze şeklinde üçgenlerle geçilir (Fotoğraf: 39). Kubbe eteğine bir sıra mukarnas taklidi süsleme işlenmiştir (Fotoğraf: 40). Doğu ve kuzey cephelerde birer pencere açıklığı vardır. Doğu cephedeki pencere zemin seviyesinde, kuzey cephedeki pencere ise zeminden yaklaşık 40 cm. yüksekte açılmıştır. Kuzey cephedeki pencere sağır sivri kemerli bir alınlığa sahiptir (Fotoğraf: 41). Alınlığın içinden “Besmele” ile başlayan ve hemen altından

“Ayet’el Kürsi” ile devam eden, yer yer dökülmüş çini bir kitabe⁵⁶ kuşağı yapının içini üç yünde dolandır. Kitabe sadece kuzey cephedeki pencere hizasında iki satırdır, diğer bölümlerde tek satır olarak devam eder. Yaklaşık 15 cm. enindeki kitabe kuşağını, alttan ve üstten 5 cm. kalınlığında, turkuaz renkli iki çini kuşak sınırlandırır. Kitabe, beyaz alçı zemin üstüne patlıcan moru çinilerin yerleştirilmesi sonucu çini-mozaik tekniğinde oluşturulmuştur. Kitabe kuşağı içerisinde, bazı bölümlerde palmet ve rumî gibi bitkisel motifler işlenmiştir (Fotoğraf: 42).

Medresenin doğu eyvanının zemin kotundan yaklaşık 1 m. aşağı seviyede yer alan mezar odasına, beş basamakla inilen boyuna dikdörtgen bir kapı açıklığından girilir (Fotoğraf: 43). Mezar odası, kuzey-güney yönünde kareye yakın dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonozla örtülü bir mekândır (Çizim: 3) (Fotoğraf: 44). İçeride sadece Nureddin Caca Bey’in mezarını temsil eden, taştan yapılmış bir mezar vardır (Fotoğraf: 44). Ancak bu mezar orijinal olmayıp yakın zamanlardaki bir onarımda eklenmiş olmalıdır.

Eserde bitkisel, geometrik, yazı ve mukarnastan müteşekkil süsleme türleri görülür. Türbenin kapısında, kuzey cephedeki penceresinde, beden

⁵⁶ **Kitabenin Anlamı;**

“Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmayandır. Ancak o, daima yaşayan, daima duran, tutan hayy-ül kayyum o, ne gaflet basar onu, ne uyku, göklerdeki ve yerdeki hep onun, kimin haddine ki onun izni olmaksızın huzurunda şefaet edecek?

Onların önlerinde ne var, arkalarında ne var hepsini bilir, onlar ise onun dilediği kadarından başka ilmi ilahisinden hiçbir şey kavrayamazlar, onun kürsüsü bütün bütün gökleri ve yeri kucaklamıştır her ikisini görüp gözetmek, ona bir ağırlıkta vermez o öyle ulu, öyle azametlidir (Bakara-255).

Dinde ihrak yok, rüşt dalalden cidden ayrıldı, artık her kim Taguta küfredip Allah’a iman eylerse o işte en sağlam tutamağa yapışmıştır, öyle ki onun için kopmak yok, Allah iştir, bilir (Bakara -256).

O, evlerde ki: Allah onların rif’atlandırılmasına ve içlerinde isminin zikredilmesine izin vermiştir. Onlar da sabah ve akşam üstleri ona tesbih ederler (Nur suresi-36).

Nice erler ki ne ticaret, ne alışveriş kendilerini zikrullahtan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoymaz, kalplerin ve gözlerin kıvrınacağı günden korkarlar (Nur suresi-37).

Çünkü Allah, kendilerine işledikleri amellerin en güzeliyle ecir verecek, fazlasından da ziyadesini bahşeyecektir ve Allah dilediğine hesapsız rızık verir. (Nur suresi-38)

Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak (bir meta) bir kazançtan ibarettir, Ahiret ise (darülkarar) durulacak yurddur (Mümin-39).” Halim Baki Kunter, “Kitabelerimiz”, **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942 s.432-433.

duvarlarında, kuzeydoğu köşedeki kulede ve iç mekân duvarlarında süslemeye yer verilmiştir.

Taş süslemelerin tamamı oyma ve eğri kesim tekniği ile yapılmıştır. Kapıda ve kuzey cephedeki pencerede görülen süslemelerde oyma ve eğri kesim teknikleri bir arada uygulanmıştır. Bitkisel kompozisyonlarda zeminin boşaltılmasında derin oyma, motiflerin yüzeyinde ise eğri kesim tekniği kullanılmıştır. Bitkisel süslemelerin tamamı derin oyma tekniği ile oluşturulmuş içbükey yüzeyli yüksek kabartmadır. Geometrik kompozisyonlu bordürlerde zeminin boşaltılmasında sathi oyma, motiflerin yüzeyinde ise eğri kesim tekniği uygulanmıştır. Bu bordürde içbükey yüzeyli alçak kabartmadır. Türbenin kuzeydoğu köşesinde yer alan kulenin süslemeleri derin oyma tekniği ile yapılmış yüksek kabartmadır. Kuzey cephedeki pencerenin köşe sütuncelerinin gövdelerinde de derin oyma tekniği uygulanmış ve yüksek kabartma elde edilmiştir. Pencerenin kitabe panosunda, yüzeysel oyma tekniği ile oluşturulmuş düz yüzeyli alçak kabartma görülür. İçerideki yazı kuşağında ise çini mozaik tekniği uygulanmıştır.

3. FATMA HATUN⁵⁷ TÜRBESİ :

Çizim No : 5–6

Fotoğraf No : 45–54

İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir İl Merkezi, Yenice Mahallesi, Kümbetaltı mevkiinde bulunan mezarlık içerisindeki bir tepenin üstünde yer alır (Fotoğraf: 45).

⁵⁷ Fatma Hatun Şeyh Evhadüddîn Kirmânî'nin kızı, Ahi Evren'in karısı ve kadınlar arasında ahiliğe denk olan Bâcîyân ta'ifesinin kurucusudur. Fatma Hatun ve Bacıyân-ı Rûm Teşkilatı hakkında geniş bilgi için bkz., Mikail Bayram, **Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı)**, 3. baskı, İstanbul, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2008.

Portâldaki kitabeye göre, H. 686 / M.1287–1288 tarihinde inşa edilmiştir⁵⁸. Geçirdiği onarımlarla birlikte sağlam durumda günümüze ulaşan türbe, ziyarete kapalıdır.

Banisi kitabede belirtildiği üzere Hacı Aka Muattar'dır⁵⁹. Ancak bu kişi hakkında şimdilik herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Bazı araştırmacılar Fatma Hatun'la ilgili çeşitli bilgiler vermişler ancak Fatma Hatun'un Türbesi'nden hiç bahsetmemişlerdir⁶⁰.

Eser, düzgün kesme taş ve mermer malzeme ile inşa edilmiştir. Kapı söveleri, lento taşı ve kitabe levhasında mermer; yapının diğer bütün bölümlerinde sarı renkli düzgün kesme taş kullanılmıştır.

Köşeleri üçgen pahlı, kare kaide üstüne oturan sekizgen gövdeli ve içten kubbe dıştan sekizgen külâhla örtülü bir yapıdır (Çizim: 5, 6) (Fotoğraf: 46). Pahlama işlemi kaidenin her köşesinde aynı seviyeden başlatılmamıştır. Kuzeydoğu köşedeki pah seviyesi, güneybatı köşedeki pah seviyesinden yaklaşık 25 cm. kadar daha yüksekten başlatılmıştır. Yapıda kasnak kullanılmamıştır ve örtü sistemi doğrudan beden duvarlarına oturur.

Cepheler masif bir görünüş sergiler. Güney, doğu ve batı cephelere açılan boyuna dikdörtgen biçimli küçük boyutlu üç pencere cephelerdeki önemli öğelerdir (Fotoğraf: 47, 48, 49). Eserin gövdesi ile kaidesi arasına açılmış bu hacet pencereleri günümüzde yeşil panjurlarla kapatılmıştır ve bu sebeple türbenin içi görülememektedir. Ayrıca külâhın doğu cephesinde de yuvarlak kemerli küçük bir açıklık yer alır⁶¹ (Fotoğraf: 50). Gövdenin üst kısmını

⁵⁸ Hakkı Önkol, **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1996, s.161.

⁵⁹ Halim Baki Kunter, "Kitabelerimiz", **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.431–457.

⁶⁰ Bkz., Halil İncelik, **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine araştırmalar-I**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009, s.29. Burada Halil İncelik, Kadın Ana Fatma Hatun'u, Şeyh Evhadüddîn Kirmânî'nin kızı, Ahi Evren'in karısı ve kadınlar arasında ahiliğe denk olan Bâciyân ta'ifesinin kurucusu olduğunu belirtir; Mikail Bayram, **a.g.e.**, 2008, s.29–58. Mikail Bayram da; Fatma Hatun'un, Şeyh Evhadüddîn Kirmânî'nin kızı, Ahi Evren'in karısı ve Bâciyân-ı Rum Teşkilatının kurucusu olduğunu hatta Ahi Evren'le birlikte birçok sıkıntı çektiğini de belirtir.

⁶¹ İbn Batuta, seyahatnamesinde, Manisa'yı ziyaretini anlatırken şöyle bir bilgi vermektedir: "Şehrin hükümdarı Saruhan adında biridir. Buraya girdiğimizde onu birkaç ay evvel ölmüş oğlunun türbesinde bulduk. Bayram gecesi ile sabahını anne baba bu türbede geçirmişler. Çocuğun cesedi yıkanıp hazırlanmış, kalaylı, demir kaplı tahta bir tabut içine konmuş ve cesetten çıkan kokunun kaybolması için

sınırlandıran saçak bölümünde, alttan ve üstten iki silmeyle kuşatılmış yatay bordürün yüzeyinde birbirini takip eden zikzak dizisinden ibaret geometrik kompozisyon yer alır (Fotoğraf: 51).

En hareketli bölüm, portâlin bulunduğu kuzey cephedir (Fotoğraf: 52). Portâl zeminden biraz yüksekte yer alır ve üç basamaklı, çift taraflı merdivenlerden ulaşılır (Fotoğraf: 52). 1941 yılında yapılan çizimlerde, portâle çıkılan merdivenlerin basamak sayısının altı olduğu görülür⁶². Bu da, yapının asıl halinde daha yüksek bir kaideye sahipken zamanla etrafının dolması sonucu alt seviyedeki üç basamağın toprak altında kaldığını gösterir. Üç basamak toprak altında kalmışsa, burada yaklaşık 50 cm.lik bir dolgu olmalıdır. 1941 yılından günümüze kadar geçen 70 yıllık zaman diliminde 50 cm.lik bir dolgu söz konusu ise yapının inşasından itibaren ne kadar dolgu olabileceği düşünülmelidir. Bu durum, yapının mevcut haliyle neden bu kadar basık görüldüğünü açıklamaktadır. Oldukça sade düzenlenmiş portâle çerçeve teşkil eden ve yüzeyleri boş bırakılmış üçlü silmeler, dışa taşırılmayıp aksine içe doğru bir kademelenme yaparlar (Fotoğraf: 52). Kapiya çerçeve oluşturan mermer bloklar ve kitabe panosu bu cepheyi diğer cephelerden ayıran önemli öğelerdir (Fotoğraf: 53).

Portâlin kitabelik bölümünde, iki parçalı beyaz mermer üstüne işlenmiş üç satırlık inşa kitabesi⁶³ bulunur (Fotoğraf: 54). Kitabe ince bordürlerle yatay üç

çatısı açık bir kubbeye asılmıştı. Bir süre sonra çatı örülecek, tabut yere indirilecek, üstüne de ölünün elbiseleri örtülecekti. Pek çok hükümdar için böyle yapıldığını daha önce görmüştüm ben...” İbn Batuta, **İbn Batuta Seyahatnamesi I-II**, çeviren, A. Sait Aykut, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000, s.426. Fatma Hatun Türbesi’nin külahında yer alan pencere açıklığını bu bilgi kapsamında değerlendirecek olursak, burada da benzer bir uygulamanın olduğunu düşünebiliriz.

⁶² Söz konusu çizimler Ali Saim ÜLGEN’e aittir, bkz., Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 1941 tarihli, 400001007-OC001 nolu belge.

⁶³ **Kitabenin Okunuşu:**

“Bismillahirrahmanirrahim küllimen aleyha fan ve yebga vechu rabbike vül celali vel ikram. Emera bi imareti hazihi türbetül mazlumül merhume tüs saireti şehideti Fatıma Hatun binti Abdullah yerüddüallahü medceahal emirel kebire alimel adile zahidel eyidi el ebul hayrati veliyullah fil ardil mubirri luhukıdevleti veddini ve avnül fukarai vel mesakini havace Aka Muatır emmenallahü avakibehu fisenedi sitte ve semanine ve sitte mie”.

Kitabenin Anlamı:

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla başlarım. Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. Ancak yüce ve cömert olan Rabbinin varlığı bakidir (Kuran-ı Kerim, 55/ 26–27). Bu türbeyi mazlume, merhume,

bölüme ayrılmış ve harfler Selçuklu Nesih hattı ile oyularak kabartılmıştır. Tek satırlık üstteki parçası alttaki parçaya oranla daha kaliteli malzemeye işlenmiştir. Kitabenin iki parçalı ve üstteki parçanın daha yüksek tutulmuş olmasından yola çıkılarak, Selçuklu Döneminde inşa edilen yapının daha sonra yıkıldığı ve Osmanlı Döneminde yeniden inşa edildiği ileri sürülmektedir⁶⁴.

Basık kemerli kapı açıklığından dört basamaklı bir merdivenle ziyaret mekânına inilir. İçerisi de sekizgen planlı olup sekizgenin her kenarı, kubbe başlangıcında sivri kemerlerle sonlanır. Mekân güney, doğu ve batı duvarlara yerleştirilmiş boyuna dikdörtgen biçimli üç pencere açıklığı ile aydınlatılır. Zemin taş döşemelidir ve içeride sanduka yoktur.

Son derece sade bir görünüş sergileyen eserde geometrik kompozisyon ve yazıdan ibaret süslemeler bu masifliği kısmen giderir. Kapıyı kuşatan yüzeyleri boş bırakılmış silmeler ile külah altından eseri çevreleyen zikzaklı saçaklar ve kitabe dışında süslemeye yer verilmemiştir. Zikzaklar ve silmeler sarı andezit taşına, yazılar ise mermer malzeme üstüne işlenmiştir.

Yapıda görülen süslemelerin tamamı oyma tekniği ile yapılmış, yuvarlak yüzeyli alçak kabartmadır.

saide, şehide Abdullah kızı Fatma (Allah onun kabrini serin tutsun) için büyük emir, alim, adil zahid, abid, hayırlar babası, dünyada Allah'ın velisi, din ve devlete muti, fakirler ve miskinlerin yardımcısı Hoca Aka Muatır (Allah onun sonunu emin kılsın) 686 senesinde yaptırdı." Hakkı, Önkal, **a.g.e.**, 1996, s. 161.

⁶⁴ Bkz., Orhan Cezmi Tuncer, **Anadolu Kümbetleri Beylikler ve Osmanlı Dönemi**, 3. Cilt, Ankara, Adalet Matbaacılık Ticaret Limited Şirketi Yayınları, 1992, s.69–71.

4. AHİ EVREN⁶⁵ TÜRBEİ

:

Çizim No

: 7

Fotoğraf No

: 55–69

İnceleme Tarihi

: 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir il merkezi, Ahi Evren Mahallesi'nde, kendi adını taşıyan zaviyenin bünyesinde yer alır ve ziyarete açıktır (Fotoğraf: 55).

Ahi Evren 1261⁶⁶ yılında öldüğüne göre, ölümünden kısa bir süre sonra yani, 13. yüzyılın ikici yarısına türbesi inşa edilmiş olmalıdır⁶⁷.

Sağlam durumda günümüze ulaşan yapıda, banî ismi geçen iki kitabe mevcuttur. Kitabelerden 1450–51 tarihli olanında, “Seydi Beyoğlu Hasan Bey” tarafından inşa ettirildiği yazmaktadır⁶⁸. 1481–82 tarihli kitabede ise, “Sultan Mehmet Han devrinde Süleyman Beyoğlu Alaeddin” tarafından inşa ettirildiği geçmektedir⁶⁹. Kitabelerin onarımlarda yerleştirilme ihtimali oldukça yüksektir.

Eser, düzgün kesme taş malzemeden inşa edilmiştir. Ancak doğu cephedeki eyvan biçimli türbenin doğu cephesinde devşirme malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf: 56).

Zaviyenin doğu yanındaki “L” planlı hücrelerden meydana gelen eser, iki ana mekândan oluşur. Birincisi, kare planlı, sekizgen kasnak üzerine oturan,

⁶⁵ Ahi Evren'in asıl adı, Şeyh Nasuriddin Ebu'l Hakayık Mahmut Bin Ahmet el-Hayî'dir. 1175–1261 yılları arasında yaşayan Ahi Evren, Anadolu'daki Ahilik teşkilatının kurucusudur. Horasanlı olan Ahi Evren çıktığı bir hac yolculuğunda Evhadüddin Kirmanî ile tanışarak Anadolu'ya gelir. Önce Kayseri ardından Konya'ya yerleşir. Daha sonra Kırşehir'e yerleşen Ahi Evren, ömrünün kalan kısmını burada geçirmiştir. Ahi Evren'in Hayatı hakkında detaylı bilgi için bkz., Anonim, “Ahi Evren”, **İslam-Türk Ansiklopedisi**, C. 1, Ankara, 1987, s.74; Mikail Bayram, **Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu**, Konya, 1991; aynı yazar, **Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlana Mücadelesi**, 1. baskı, Konya, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2005; İlhan Şahin, “Ahi Evren”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s.529–530; Cevat Hakkı Tarım, **Tarihte Kırşehir-Gölşehir ve Babailer-Ahiler- Bektaşiler**, 3. baskı, İstanbul, Yeniçağ Matbaası, 1948.

⁶⁶ Mikail Bayram, **Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlana Mücadelesi**, 1. baskı, Konya, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2005; Anonim, “Ahi Evren”, **İslam-Türk Ansiklopedisi**, s.74.

⁶⁷ Eserin tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde açmış olduğumuz “Tarihlendirme” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tarihlendirme bölümüyle tekrar olacağı düşüncesiyle burada fazla ayrıntıya girilmemiştir. Tarihlendirme için bkz., s.46-47.

⁶⁸ Halim Baki Kunter, “Kitabelerimiz”, **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.431–457.

⁶⁹ Halim Baki Kunter, **a.g.m.**, s.431–457.

içten kubbe dıştan sekizgen piramidal külahla örtülü ve Ahi Evren'in sandukasının bulunduğu bölümdür (Çizim: 7) (Fotoğraf: 57). İkincisi ise doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı ve üzeri beşik tonozla örtülü bir mekândır (Çizim: 7) (Fotoğraf: 58).

Kuzeydeki bölüm, Caca Bey Türbesi'nde olduğu gibi başka bir yapının bünyesinde yer aldığı için dışarıdan sadece iki cephesi görülebilmektedir. Türbenin kuzey cephesi büyük boyutlu düzgün kesme taşlarla inşa edilmiştir. Cephenin üst seviyesinde sivri kemerli, boyuna dikdörtgen biçimde bir pencere açıklığı yer alır (Fotoğraf: 59). Batı cephede de kuzey cephe ile aynı malzeme kullanılmıştır. Cephenin üst seviyesinde, kuzey cephedeki ile aynı özellikleri taşıyan bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf: 60). Batı cephe, zaviyenin kuzeyindeki mahfilin doğu duvarını oluşturur. Bu cephede hiçbir açıklık yer almaz. Güney cephe ise büyük bir sivri kemerle giriş mekânına açılır. Kare gövdenin üstünde, oldukça yüksek tutulmuş sekizgen kasnağa oturan kurşun kaplı sekizgen külah yer alır (Fotoğraf: 59, 60). Kasnak ve gövdede kullanılan taş malzemeler farklılık gösterir. Kasnakta daha iyi işlenmiş pürüzsüz taşlar görülürken gövdede biraz daha ikinci sınıf malzeme tercih edilmiştir. Ayrıca duvar tekniğinde de farklılıklar göze çarpar. Kasnakta derz arası bulunmazken, gövdede geniş derz aralıkları görülür. Gövdedeki taşlar büyük ihtimalle nem sebebiyle kararmıştır. Kasnaktaki taşlar ise oldukça temizdir. Bu da, yapının kasnağının son yıllarda gerçekleştirilen onarımlarda yenilendiğini düşündürmektedir.

Doğu cephede yer alan doğu-batı yönünde dikdörtgen planlı eyvan biçimli türbenin üstü beşik tonozla örtülüdür (Fotoğraf: 58). Bu mekân da, Ahi Evren Türbesi ile aynı malzemeden inşa edilmiştir. Kuzey, güney ve doğu cephelerinde kare biçimli üç pencere açıklığı yer alır. Eyvan biçimli bu türbede altı adet sanduka yer almaktadır. Ancak sandukalarda kitabe bulunmaması sebebiyle kimlere ait oldukları belirlenememiştir.

Batı cephedeki mermer taç kapıdan zaviyeye girilir. Sade bir işçilik sergileyen taç kapıda hiçbir süsleme ögesi yer almaz. Taç kapıdan, kare planlı

üzeri kubbe ile örtülü bir mekâna girilir. Bu mekânın güneyinde mescit, kuzeyinde kadınlar mahfili yer alır. Mekânın doğu cephesindeki kapıdan türbelerin olduğu bölüme geçilir (Fotoğraf: 61). Boyuna dikdörtgen kapı, basık kemerli bir açıklığa sahiptir. Kapının hemen üzerinde üç satırlık kitabe⁷⁰ levhası mevcuttur (Fotoğraf: 62). Kitabe levhası kalın bordürlerle yatay üç bölüme ayrılmış ve harfler oyularak kabartılmıştır. Bu kitabenin üst kısmında tek satırlık bir kitabe⁷¹ daha vardır. Çok küçük bir parça halindeki bu kitabe, muhtemelen daha büyük bir kitabenin parçası olmalıdır.

Eser, bir giriş mekânı ve bu mekâna açılan eyvan biçimli iki türbe kısmından meydana gelir (Çizim: 7). Giriş mekânı, kare planlı ve üzeri köşelerde yer alan üçgenlerle geçilen kubbeye örtülüdür. Türbelerin zemini, giriş mekânından yaklaşık 1 m. yüksektir. Giriş mekânının kuzey cephesinde yer alan tek taraflı ve dört basamaklı bir merdivenle her iki türbeye de ulaşılmaktadır (Fotoğraf: 63).

Girişin kuzeyindeki bölümde Ahi Evren'in sandukası bulunmaktadır (Fotoğraf: 64). Büyük bir sivri kemerle giriş mekânından ayrılan türbe, kare planlı ve kubbe örtülü yapılarak köşe geçişleri yelpaze şeklinde üçgen kuşakla sağlanmıştır (Fotoğraf: 65). Bu bölümün doğu ve batı cephelerinde boyuna dikdörtgen biçimli, alçı şebekeli birer pencere açıklığı yer alır. Pencerele kubbeye geçiş sistemi hizasındadır (Fotoğraf: 66).

Girişin doğu yanındaki türbe ise üzeri beşik tonoz örtülü eyvan biçiminde düzenlenmiştir⁷² (Fotoğraf: 67). İçerisinde altı adet sandukanın yer aldığı bu bölümün kuzey, güney ve doğu cephelerinde kare birer pencere açıklığı görülür (Fotoğraf: 68). Eyvanın güney duvarının üst seviyesinde üç satırlık kitabe⁷³

⁷⁰ **Kitabe:**

“Onu 886 (1481–82) yılında Murat Han oğlu Sultan Mehmet Han devrinde Süleyman Bey oğlu Alaeddinle inşa etti.” Halim Baki Kunter, **a.g.m.**, s.431–457.

⁷¹ **Kitabe:**

“Es’salatü Ves’salatü (Rahmet Merhamet).” Halim Baki Kunter, **a.g.m.**, s.431–457.

⁷² Eyvan Biçimli Türbeler hakkında geniş bilgi için bkz., Metin Sözen, “Anadolu’da Eyvan Tipi Türbeler”, **Anadolu Sanatı Araştırmaları I**, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Rölöve Kürsüsü, 1968, s.167–209.

⁷³ **Kitabe:**

levhası vardır (Fotoğraf: 69). Kitabe levhası ince bordürlerle yatay üç bölüme ayrılmış ve harfler Selçuklu Nesih hattı ile oyularak kabartılmıştır.

Giriş mekânının güneyinde basık kemerli bir kapıdan geçilen kare planlı, üzeri kubbe örtülü ve mescit olarak adlandırılan bir bölüm mevcuttur. Ancak mekânda hem mihrap nişinin bulunmaması hem de bitişiğinde bir caminin yer alması, mescit olma ihtimalini zayıflatmaktadır. Yapı, vaktiyle zaviye fonksiyonu gördüğüne göre bu mekân da gelen misafirlerin konakladığı bir bölüm olmalıdır. Ancak bu durumda da burada en azından bir ocak nişinin olması gerekirdi. Mekânın işlevi tam olarak anlaşılamamıştır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv belgelerinde yapının bünyesinde yer alan birçok hayvan figürünün kalemî çizimleri mevcuttur⁷⁴. Ancak bu figürlerin yapının neresinde yer aldığı belirtilmemiştir. Onarımlarda bu süslemelerin üstü tamamen kapatıldığı için yerleri belirlenememiştir. Yapıda orijinal süsleme ögesi bulunmamaktadır.

5.KALENDER BABA⁷⁵ TÜRBESİ :

Çizim No	: 8
Fotoğraf No	: 70–85
İnceleme Tarihi	: 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir'in 15 km. batısında, Karalar Köyünde bir yamaç üzerinde yer alan kare planlı caminin doğu cephesine bitişiktir (Çizim: 8) (Fotoğraf: 70).

⁷⁴ “854 (1450–51) yılında Seydi Bey Oğlu emirlerin medarı iftiharı Hasan Bey bu mübarek imareti, fütüvvetinin yüzü suyu Ahi Evran'ın türbeyi muattarasını inşa etti”. Halim Bakı Kunter, **a.g.m.**, s.431–457.

⁷⁵ Bkz., Vakıflar Genel Müdürlüğü arşivinde yer alan 400001001-OC001 nolu belge.

⁷⁵ Kalender Baba'nın hayatı ve kimliği hakkında bilgilere ulaşamamıştır. Kalender Baba'nın Türbesi, camisi ve kaplıcası ile ilgili olarak bkz., Semavi Eyice, “Kırşehir’de Karakurt (Kalender Baba) İlhası”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 2 (Ayrı Basım), İstanbul, 1971, s.244; aynı yazar; “Karakurt Külliyesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.439–441.

Yapının plan ve malzeme özelliklerinden yola çıkarak 13. yüzyıl sonlarına tarihlemek uygun olacaktır⁷⁶.

Son yıllarda, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen onarımlarla yenilenen yapı oldukça sağlam durumdadır ve ziyarete açıktır.

Üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan yapının hangi tarihte ve kim tarafından inşa ettirildiği bilinmemektedir. Ancak isminden yola çıkarak Kalender Baba adında biri için inşa edilmiş olabileceğini ileri sürebiliriz. Fakat Kalender Baba'nın kimliği hakkında elimizde hiçbir bilgi ve belge bulunmamaktadır. Kalenderîlik'le ilgili yayınlarda böyle bir kayda ulaşamamıştır⁷⁷ Semavi Eyice, Kalender Baba'nın hangi tarihte yaşadığının tam olarak bilinmediğini, bir Selçuklu şahsiyeti olabileceği gibi İlhanlılara mensup bir kişi de olabileceğini, hatta Dulkadiroğluları döneminden bir kişi bile olabileceğini ileri sürmektedir⁷⁸. Burada dikkatimizi çeken husus, Kalender Baba'nın Osmanlı Döneminden önce yaşamış olma ihtimalinin yüksek tutulmasıdır.

Caminin giriş cephesi düzgün kesme taşla, diğer bölümleri moloz taşla inşa edilmiştir. Bitişindeki türbe ise tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir (Fotoğraf: 71).

Kare kaide üzerine oturan eser, dıştan sekizgen, içtense kare planlıdır. Örtü sisteminde içte ve dışta külah uygulanmıştır (Fotoğraf: 71, 72). Dışarıda sekizgen gövde doğrudan kare kaide üzerinden yükselir. Gövde ve külah arasında kasnak bulunmazken üç silmeden oluşan bir saçak gövde ile külahı birbirinden ayırır (Fotoğraf: 73). Doğu, güney ve kuzey cephelerde, zemin seviyesine oldukça yakın ve iki silmeyle çökertilmiş dikdörtgen çerçeve içine alınmış boyuna dikdörtgen formda pencere açıklıkları bulunur (Fotoğraf: 74, 75, 76).

⁷⁶ Eserin tarihlendirmesine ilişkin geniş değerlendirme, “Karşılaştırma ve Değerlendirme” bölümünde açmış olduğumuz “Tarihlendirme” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Tarihlendirme bölümüyle tekrar olacağı düşüncesiyle burada fazla ayrıntıya girilmemiştir. Tarihlendirme için bkz., s.47-49.

⁷⁷ Kalenderîlikle ilgili geniş bilgi için bkz., Nihat Azamat, “Kalenderîye”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.253–256.

⁷⁸ Semavi Eyice, **a.g.m.**, 1971, s.244.

Eser, doğu-batı yönünde eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Türbenin bulunduğu doğu cephe, caminin bulunduğu batı cepheden yaklaşık 1 m. daha yüksektir. Bu sebeple türbenin içi ile dışı arasında belirgin bir kot farkı ortaya çıkmaktadır.

Caminin batı cephesindeki üç bölümlü son cemaat yerinden içeriye girilir. Tek mekânlı, kare planlı ve sekizgen kasnağa oturan bir kubbeyle örtülü caminin doğu cephesine açılan düz lentolu bir kapıyla türbeye geçilir (Fotoğraf: 77). Boyuna dikdörtgen formlu kapı, sivri kemerli alınlığa sahiptir. Kemer ayaklarına birer sütunce yerleştirilen kapı oldukça sade tasarlanmıştır.

İçeride, kare planlı gövde ve onun üstünde yükselen sekizgen kasnak görülür (Fotoğraf: 78). Kare planlı gövdenin doğu cephesindeki iki dolgulu pandantif ve batı cephesindeki iki trompla sekizgen kasnağa geçilir (Fotoğraf: 78, 79, 80). Örtü sistemi, sekizgen kasnağa oturan konik külahtır. Ancak 1973 yılında gerçekleştirilen onarımlardan önce türbenin örtü sisteminin tamamen yıkık olduğunu eski fotoğraflardan ve mevcut çizimlerden biliyoruz (Çizim: 8) (Fotoğraf: 81). Bu sebeple orijinal örtü sisteminin nasıl olduğunu tam olarak bilemiyoruz. Dış cephelerde külah doğrudan gövdeye otururken içeride ise oldukça yüksek tutulmuş bir kasnağa oturur (Fotoğraf: 78) Kasnak yüksekliği gövde yüksekliğine eşittir. Fakat dışarıdan bakıldığında yapının içinde kasnak olduğu anlaşılamamaktadır.

Kuzey, güney ve doğu cephelerde yer alan pencereler, yuvarlak kemerli ve yaklaşık 30 cm. derinliğinde büyük nişler içerisine açılmışlardır (Fotoğraf: 82, 83, 84). Bu nişler, zeminin 50 cm. üstünden başlar. İçeride son yıllardaki onarımlarda konulduğu anlaşılan ve hiçbir sanat değeri taşımayan taş bir sanduka yer alır (Fotoğraf: 85).

Eserin pencerelerine çerçeve oluşturan silmeler dışında süsleme ögesi yoktur.

6. ÂŞIK PAŞA⁷⁹ TÜRBESİ

:

Çizim No : 9–10

Fotoğraf No : 86–108

İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir il merkezi, Âşık Paşa Mahallesi'nde, Ankara-Kayseri yolunun kuzeyinde eğimli bir arazide yer alan Âşık Paşa Mezarlığı'nın içinde bulunur (Fotoğraf: 86).

Sağlam durumda günümüze ulaşan yapı halen ziyarete açıktır.

Kitabede, Âşık Paşa'nın H. 13 Safer 733 / M. 3 Kasım 1332 yılında öldüğü belirtilmektedir⁸⁰. Âşık Paşa, 1332 yılının Kasım ayında öldüğüne göre türbesi de M.1333 yılında inşa edilmiş olmalıdır.

Eserin inşasında, düzgün kesme taş, mermer, kaba yonu taş ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Dışta, kuzey, doğu ve güney cepheler, düzgün kesme taş ve devşirme malzemeyle, batı cephe ve kubbe ise tamamen mermerle inşa edilmiştir (Fotoğraf: 87, 88, 89, 90). İçeride, beden duvarları, kemer karınlarına kadar moloz, bu seviyenin üstü ise tamamen düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilmiştir. Koridor, beden duvarları boyunca düzgün kesme taş ve devşirme; örtü sistemi ise moloz taşla oluşturulmuştur.

Eser, kuzey-güney yönünde dikdörtgen bir alana oturur ve iki mekânlıdır (Çizim: 9). Kuzeyde, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı ve üstü beşik tonoz

⁷⁹ Elvan Çelebi'nin babası, Muhlis Paşanın oğlu olan Âşık Paşa'nın asıl adı, Ali'dir. Kırşehir yakınlarındaki Arapkir'de dünyaya gelen Âşık Paşa Türk tasavvufunun tanınmış isimlerindendir. Özellikle, Türkçe olarak yazdığı **Garibnâme** adlı eseriyle ün kazanmıştır. Bu eserinde Türkçe'ye büyük önem verdiğini de ifade etmiştir. Âşık Paşa'nın hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için bkz., İsmail E. Erünsal, Ahmet Yaşar Ocak, **Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l- Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sül'alesinin Menakabevî Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.LX,1364–1375; Ethem Erkoç, **Âşık Paşa Ve Oğlu Elvan Çelebi**, Çorum, 2005; Âşık Paşa-yı Veli, **Garibnâme**, 1. baskı, (Günümüz Türkçesine çeviren, Bedri Noyan), Ankara, Ardıç Yayınları, 1998; Saadettin Buluç, **Elvan Çelebi'nin Menakıb-namesi**, İstanbul, 1980.

⁸⁰ Saim Cirtil, **Eretna Beyliği Mimarisi**, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2001, s.162.

örtülü koridor mevcuttur⁸¹. Güneyde ise kare planlı ve üstü külahvari sekizgen bir kubbeyle örtülü esas türbe mekânı vardır (Çizim: 9).

Eserin, her cephesinde pencere açıklığı yer alır. Kuzey cephede eksenden doğuya kaydırılmış dikdörtgen biçimli bir adet, doğu cephede biri giriş mekânında diğeri asıl türbe mekânında olmak üzere iki adet, güney cephede, eksende bir adet, batı cephede de bir adet pencere bulunur (Fotoğraf: 87, 88, 89, 90). Koridorun doğu cephesinde yer alan pencerenin devşirme malzeme lento taşında bitkisel süsleme görülür (Fotoğraf: 91).

Batı cephe, en hareketli cephedir. Asıl türbe bölümünün batı cephesindeki pencere, diğer cephelerdeki pencerelere oranla daha gösterişlidir (Fotoğraf: 92). İçte çökertilmiş dikdörtgen bir çerçeve içine alınmış pencere, profilli silmelerin oluşturduğu sivri kemerli bir alınlığa sahiptir. Pencerenin sivri kemerli alınlığına yüzeyi boş bırakılmış daire şeklinde bir madalyon işlenmiştir (Fotoğraf: 92).

Batı cephedeki pencerenin tam üstünde, beden duvarlarından yukarıya taşırılmış üç satırlık kitabe⁸² levhası mevcuttur (Fotoğraf: 93). Kitabe levhası ince bordürlerle yatay üç bölüme ayrılmış ve harfler oyularak kabartılmıştır. Beden duvarlarını üst seviyede sınırlandıran profilli silmeler kitabeyi üç yönden kuşatır (Fotoğraf: 93). Silmeler yapının batı cephesinde diğer cephelere oranla

⁸¹ Bu bölüm, özellikle Eyvan+Türbe ilişkisi açısından önemlidir. Anadolu'da birçok örneğini gördüğümüz hazırlık mekânı anlayışının farklı bir uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Eyvan + Türbe ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Hakkı Acun, "Yozgat Yöresinde İki Plan Türünde Dört Türbe Örneği", **Bedrettin Cömert'e Armağan**, Yayına Hazırlayanlar, Günsel Renda vd., Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1980, s.409-424.

⁸² **Kitabenin Okunuşu;**

"Bismillahirrahmanirrahim

Sahib-i ilm-i ledün kutb-i yegâne merd-i hak.

Âmed ender ha'beâlem bâz şüüd ender zelce

Saim Cirtil, **a.g.t.**, 2001, s.162.

Şeyh Paşa İbn-i Muhlis İbn-i Şeyh İlyas'dan

Rûz-i sezde ez safar leyl-i şeşenbih ey fülân."

Anlamı;

"Gizlilik bilgilerinin ısı, aydınlatıcılar (mürşitler) başı, Yaradan'ın biricik eri, Şeyh Paşa Muhlis'in, o da İlyas'ın oğludur. O bu âleme Ha' ve aynı harfin ebced tutarı 670'de geldi ve Zelece, Lam ve Cim harflerinin ebced tutarı 733 H. Yılı 13 Safer Salı günü gecesi bu dünyadan uçtu." Saim Cirtil, **a.g.t.**, 2001, s.162.

daha kalın tutulmuştur. Yazı kuşağının içerisinde kıvrık dallarla birbirine bağlanmış palmet ve rumîler görülür (Fotoğraf: 93).

Batı cephenin kuzey köşesinde koridora açılan, üstünde üçlü den den bulunan taç kapı yer alır (Fotoğraf: 90). Beden duvarlarından yaklaşık 50 cm. yukarıya taşırılan taç kapı, oldukça dar ve yüksek tutulmuştur. Taç kapı, istiridye⁸³ formu kavsara ve onu çevreleyen düğüm motiflerinden müteşekkildir. Yapıda bezemeye en çok yer verilen bölümdür. Sivri kemer içine alınmış istiridye formu kavsaranın kenarları, aralarında düğümlerin bulunduğu zencereklerle çevrelenmiştir⁸⁴ (Fotoğraf: 90). Kavsaranın altındaki yatay dikdörtgen panoda, iki dilimli kemer nişinin tepesinden çıkan iki dal çapraz kesişerek yuvarlak düğüm yaptıktan sonra iki yana düz devam eder ve ortalarda diğer yandan gelen dallarla kesişerek birer rumîyle sonlanır (Fotoğraf: 94). Rumilerin birleşmesiyle ters palmet oluşur. Bu nişlerin içinde, iki yandan gelen kıvrık dallar eksende çapraz kesişerek ve nişin içine girerek rumîlerin uçları birleşir ve palmet oluşturduktan sonra tepede küçük bir palmetle sonlanır. Burada iki dilimli niş, rumî ve palmetin bir arada uygulandığı bir kompozisyon görülür. Bu dikdörtgen pano ile kavsara arasındaki köşelere küçük mukarnaslar yerleştirilmiştir (Fotoğraf: 94). Kapı açıklığını örten basık kemerin yüzeyini, alttan ve üstten iki spiralin kesişmesiyle oluşturulmuş tekli zencerek motifleri sınırlandırır (Fotoğraf: 95).

Taç kapıdan, doğu-batı doğrultulu dikdörtgen planlı ve üstü tonoz örtülü koridora girilir (Çizim: 9) (Fotoğraf: 96). Girişte, koridorun her iki cephesine simetrik olarak yerleştirilmiş, sivri kemerli iki niş yer alır (Fotoğraf: 97, 98). Bu nişlerin aynalık taşlarının düzenlenişinden anlaşıldığı kadarıyla birer çeşme oldukları düşünülebilir. Koridor, kuzey ve doğu cephelere açılmış, boyuna dikdörtgen iki pencere açıklığı ile aydınlatılır. Bunlardan, daha büyük olan kuzey

⁸³ İstiridye motifi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Alev Çakmakoglu Kuru, “İkonografik Açısından Orta Çağ Türk Mimarisinde Yer Alan İstiridye Motifi”, *Erdem*, S. 52, Ankara, 2008, s.111–124.

⁸⁴ Yapının süslemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Muhammet Görür, *Beylikler Devri Mimarisinde Taş Süsleme*, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999; Selçuk Mülayim, *Sanat Tarihi Metninin Oluşumu Araştırmacıya Notlar*, İstanbul, 2008, s.116–130.

cephedeki pencere, asıl türbe mekânın kapı açıklığıyla simetri oluşturur (Fotoğraf: 99). Koridorun sonunda, esas türbe mekânına girişi sağlayan kapıyla kuzey cephedeki pencerenin doğu yanına birbiriyle simetri oluşturacak şekilde düzenlenmiş, dikdörtgen biçimli iki niş daha açılmıştır (Çizim: 9). Koridorun zemini, batıdan doğuya doğru üç basamaklı bir kademelenme teşkil eder.

Koridorun güney cephesinde, eksenden doğuya kaydırılmış bir kapı açıklığından esas türbe mekânına girilir (Fotoğraf: 100). Dikdörtgen kapı açıklığı, kahverengi renkte iki sütun ile sınırlandırılmış ve sivri kemerli alınlığa sahip portâl şeklinde tasarlanmıştır (Fotoğraf: 101). Kapı kemer alınlığında üç satırlık mermer kitabe⁸⁵ panosu vardır (Fotoğraf: 101).

Asıl türbe mekânı, kare planlı olup üstü sekizgen kubbeye örtülüdür (Çizim: 9) (Fotoğraf: 102). İç mekân, güney, doğu ve batı cephelere açılmış, boyuna dikdörtgen biçimli üç pencere ile aydınlatılır (Fotoğraf: 103, 104, 105). Kare planlı türbenin dört köşesinde, kaideleri ve başlıkları bulunan, epeyce kısa tutulmuş sütunların üstüne atılan sivri kemerler kubbeyi taşır (Fotoğraf: 103, 104, 105, 106). Bu sivri kemerlerin köşelerine yerleştirilen pendentiflerle örtüye geçilir (Fotoğraf: 107, 108,). Kubbe, alışıldığı gibi yarım küre formunda yapılmayıp, kubbe ve külah arasında bir görünüme sahiptir (Fotoğraf: 90, 102). Beden duvarlarından yaklaşık 1 m. kadar yükselen sekizgen kasnak üstüne oturan kubbe, yuvarlak hatlar oluşturmadan içeriye dönerek konik forma dönüşür. Yine 1 m. kadar yükseldikten sonra bir silmeyle sınırlandırılan kubbe daralarak yükselmektedir. Nihayet, yaklaşık 45 derecelik bir açıyla içe dönen kubbe kilit taşında sonlanır (Çizim:10).

İçeride, kuzeybatı köşede, hiçbir sanat değeri taşımayan, ahşaptan yapılmış basit bir sanduka yer alır (Fotoğraf: 106). Ancak bu sanduka orijinal olmayıp, çok yakın bir tarihte konulmuş olmalıdır.

⁸⁵ **Kitabe;**
“Bismillahirrahmanirrahim
La’ilahe-illallah
Muhammed’ür’rasül-Allah.”

7.SÜLEYMAN TÜRKMANI⁸⁶ TÜRBESİ :

Çizim No : Yok.
Fotoğraf No : 109
İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Eser, kentin doğusunda İmaret Mahallesi'nde bulunmaktadır ve ziyarete açıktır.

Duvarlar sıvalı ve boyalı olduğu için inşa malzemesi hakkında fazla bilgi elde edilememiştir.

Dikdörtgen planlı olup üstü kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephedeki kapıdan içeriye girilir. Kuzey, güney ve doğu cephelerde pencere açıklıkları yer alır. Batı cephe ise İmaret camisine bitişik olarak inşa edilmiştir. Yapı herhangi bir süsleme unsuru taşımaz.

İçeride dört adet sanduka vardır. Ancak sandukalar orijinal olmayıp son yıllardaki onarımlarda konulduğu anlaşılmaktadır. İmaret camisine bitişik olan türbe, onarımlarla asli hüviyetini kaybetmiş ve yeniden inşa edilmiştir.

Mevcut bina sanat tarihi açısından hiçbir özellik taşımamaktadır (Fotoğraf: 109).

8.MUHTEREM HATUN TÜRBESİ :

Çizim No : Yok.
Fotoğraf No : 110
İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Yapı, kentin doğusunda İmaret Mahallesi'nde yer alır ve ziyarete açıktır.

⁸⁶ Süleyman Türkmani'nin hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Enver Behnan Şapolyo, **Kırşehir Büyükləri**, Ankara, San Matbaası, 1967, s.32-34; Cevat Hakkı Tarım, **Kırşehir Tarihinde Mevlana ve Mevleviler**, Kırşehir, 1961, s.8-10.

Eserle ilgili olarak, Ali Saim Ülgen şu bilgileri verir; “Kabrın üstünde mermer sanduka Selçukî üslûbunda olup yanlarında Âyetülkürsî ve Farsça yazılmış yazılar vardır. Bu kitabeye göre Mehmed İbrahim Kızı Melik Hatun burada medfundur”⁸⁷. Ancak bugünkü türbede ne sanduka var nede bir kitabe. Hatta Kırşehir müzesinde dahi Ülgen’in tanımladığı gibi bir kitabeye ulaşılamamıştır.

Eser, daha önce burada bulunan, kerpiç malzemeden yapılmış ve oldukça harap durumdaki türbenin yerine, 1995 yılında kesme taştan inşa edilmiştir. Kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen planlı yapının üstü, kiremit kaplı kırma çatıyla örtülüdür. Kuzey cephede kapı açıklığı ve bir pencere vardır. İçeride, üzerlerinde kitabe bulunmayan ve 1995 yılındaki onarımda koyulduğunu düşündüğümüz dört sanduka bulunmaktadır.

Bugünkü türbenin yerinde bulunan, kerpiç malzemeli yapı hakkında şimdilik daha fazla bilgiye ulaşamadık.

Mevcut bina sanat tarihi açısından hiçbir özellik taşımamaktadır (Fotoğraf: 110).

9.YUNUS EMRE⁸⁸ TÜRBEŞİ :

Çizim No : Yok.

Fotoğraf No : 111

İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Yapı, Kırşehir’in Ulupınar Kasabası ile Aksaray’ın Reşadiye ilçesi arasındaki Ziyarettepe mevki olarak adlandırılan yüksekçe bir tepe üstünde yer alır.

Bina, 1988 yılında Kırşehir valiliğince, düzgün kesme taş malzemeden yapılmıştır⁸⁹. Türbenin yerinde herhangi bir yapı kalıntısı var mıydı? Bu konuda

⁸⁷ Ali Saim Ülgen, “Kırşehir’de Türk Eserleri”, *Vakıflar Dergisi*, S. 2, Ankara, 1942, s.261.

⁸⁸ M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara, 1976.

bir bilgiye ulaşamadık. Şayet varsa, orijinal yapı, Yunus Emre'nin (13. yüzyılın sonu) ölümünden sonra yani 13.yy. sonu veya 14. yy.ın başlarında yapılmış olmalıdır. Ancak bugün için orijinal yapının varlığı ve mimari özellikleri hakkında hiçbir bilgiye sahip değiliz.

Mevcut yapının, plan ve mimari özellikleri sanat tarihi açısından hiçbir özellik taşımaz (Fotoğraf: 111).

10.AHMED-İ GÜLŞEHİR⁹⁰ TÜRBESİ :

Çizim No : Yok.

Fotoğraf No :112

İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Eser, Kırşehir il merkezi, Ahi Evren Mahallesi'nde bulunmaktadır ve ziyarete açıktır.

Yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış altı sütun üstüne oturan kubbeyle örtülü, etrafı açık bir yapıdır. Kitabesi bulunmayan ve son yıllarda yapıldığı anlaşılan mermer bir mezar vardır. Mevcut yapı, orijinal olmayıp yakın zamanda Kırşehir Valiliğince inşa edilmiştir. Ancak daha önce bu yapının yerinde başka bir bina bulunup bulunmadığı hususunda ve şayet varsa mimari özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Günümüzdeki yapı, mimari özellikleri itibariyle sanat tarihi açısından hiçbir özellik taşımamaktadır (Fotoğraf: 112).

⁸⁹ Adnan Güçlü, **T.C. Kırşehir Valiliği İl Kültür Envanteri 2006**, Kırşehir, 2006, s.52.

⁹⁰ Ahmed-i Gülşehri'nin hayatıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Enver Behnan Şapolyo, **a.g.e.**, 1967, s.35-39.

11.KAYA ŞEYHİ TÜRBESİ :

Çizim No : Yok.

Fotoğraf No : 113

İnceleme Tarihi : 10.10.2009–01.11.2009

Yapı, Kırşehir il merkezinde, Kaya Şeyhi Mahallesi'ndeki bir mezarlık içerisinde yer alır ve ziyarete açıktır.

Ahmed-i Gülşehri Türbesi'nde olduğu gibi, yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanmış altı sütunun üstüne oturan bir kubbeyle örtülü ve etrafı açıktır. Kitabesi olmayan ve son yıllarda yapıldığı anlaşılan bir mezar bulunmaktadır. Mevcut yapı orijinal olmayıp yakın zamanda Kırşehir Valiliğince inşa edilmiştir. Ancak türbenin yerinde daha önce başka bir yapı bulunup bulunmadığı hususunda ve varsa mimari özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık.

Kaya Şeyhi ve Ahmed-i Gülşehri Türbeleri aynı malzemeye inşa edilmişlerdir. Muhtemelen bu iki yapı, Kırşehir Valiliği tarafından aynı dönemde inşa edilmiş olmalıdır.

Mevcut yapı, mimari özellikleri itibariyle sanat tarihi açısından hiçbir özellik taşımamaktadır (Fotoğraf: 113).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Çalışmamızda, Kırşehir İl merkezinde yer alan, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemine tarihlendirilen, günümüze ulaşmış türbeler incelenmiştir. Yapılan saha ve kaynak araştırmaları sonucunda Kırşehir İl merkezinde; beş'i son yıllarda yeniden inşa edilmiş olan toplam on bir adet türbe tespit edilmiştir. Asli hallerini koruyan eserler kronolojik olarak; Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı), Caca Bey Türbesi (1272), Fatma Hatun Türbesi (1287–88), Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu), Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu) ve Âşık Paşa Türbesi'dir (1333). Süleyman Türkmâni Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Ahmed-i Gülşehri Türbesi ve Kaya Şeyhi Türbesi ise tamamen yenilenmişlerdir. Caca Bey (1272), Fatma Hatun (1287–88) ve Âşık Paşa (1333) Türbelerinin kitabesinde inşa tarihi geçmektedir. Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı) ve Ahi Evren Türbelerinin (13. yy. sonu), kitabelerinde inşa tarihi geçmediği için; Kalender Baba Türbesi'nde ise (13. yy. sonu) kitabe bulunmaması nedeniyle stil kritiği ve karşılaştırma yoluyla tarihlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Tespit edilen türbelerden Süleyman Türkmâni, Muhterem Hatun, Yunus Emre, Ahmed-i Gülşehri ve Kaya Şeyhi Türbeleri tamamen yenilediği için değerlendirmeye alınmamışlardır. Bu yapıların inşa tarihleri bilinmediği gibi asli hallerini tamamen yitirdikleri için karşılaştırma yoluyla tarihlendirilmeleri de mümkün olmamıştır.

Ahi Evren Türbesi'nin de yeniden inşa edildiği ve orijinal halinden hiçbir iz taşımadığı ileri sürülmektedir⁹¹. Ancak yazar, bu görüşünü destekleyici hiçbir kaynak ve delil ortaya koymadığı gibi, bu onarımın ne zaman gerçekleştiğini de belirtmez. Burada şu hususa dikkat etmek gerekir; Hamza Gündoğdu, eseri

⁹¹ Hamza Gündoğdu, **Dulkadirli Beyliği Mimarisi**, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s.69.

“Dulkadirli Beyliği Mimarisi” kitabında ele almıştır. Bu da bize araştırmacının yapıyı bu döneme tarihlendirdiğini düşündürmektedir.

Günümüze ulaşan türbelerden, Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı), Fatma Hatun (1287–88) ve Âşık Paşa Türbeleri (1333) bağımsız birer bina olarak inşa edilmişlerdir. Caca Bey (1272), Ahi Evren (13. yy. sonu) ve Kalender Baba (13. yy. sonu) Türbeleri ise aynı isimleri taşıyan başka yapıların bünyesinde yer alırlar.

Kırşehir türbeleri, Anadolu Türk türbe mimarisi⁹² içerisinde önemli bir yere sahiptir. Kırşehir ve civarı tarihi süreç içerisinde önemli sosyal ve siyasi olaylara sahne olmuş bir yerleşim merkezidir. Ortaçağın önemli şehirleri arasında yer alan Kayseri, Konya ve Sivas gibi merkezlere yakınlığı şehrin gelişimine katkıda bulunmuştur. Yukarıda bahsedilen türbelerde gömülü kişiler de şehrin gelişmesine çok büyük katkıda bulunmuşlardır.

⁹² Anadolu Türk mimarisinde türbelerle ilgili geniş bilgi için bkz., M. Oluş Arık, “Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, **Anadolu (Anatolia) XI**, 1967, Ankara, 1969, s.57–119; R.Hüseyin Ünal, “Az Tanınan ve Bilinmeyen Doğu Anadolu Kümbetleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. 11, Ankara, 1977, s.121–164; Hakkı Acun, “Manisa’daki Türbe Mimarisi”, **Belleten**, C.XLIX, S.195 (Aralık 1985), Ankara, 1986, s.479–501; Orhan Cezmi Tuncer, **Anadolu Kümbetleri**, 1. Cilt, Ankara, 1986; aynı yazar, **Anadolu Kümbetleri**, 2. Cilt, Ankara, 1991; aynı yazar, **Anadolu Kümbetleri**, 3. Cilt, Ankara, 1992; Yıldız Demiriz, **Eyüp’te Türbeler**, Ankara, 1989; Hakkı Önkol, **Tire Türbeleri**, Ankara, 1991; aynı yazar, **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1992; aynı yazar, **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara, 1996; aynı yazar, **Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri**, Ankara, 1999; aynı yazar, “Türbeler”, **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2**, Ankara, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s.351–370; aynı yazar, “Türk Türbe Mimarisinde Cenazelik Katının Gelişmesi”, **Türk Kültürü**, S. 307, İstanbul, 1988, s.732–739; aynı yazar, “Anadolu Selçuklu Türbeleri”, **Türk Kültürü**, S. 261, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1985, s.29–34; Ertan Daş, **Erken Dönem Osmanlı Türbeleri**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2007; Ali Kılıcı, **Anadolu Türk Mimarisinde Erken Devir (XIV-XV. Yüzyıl) Baldaken Tarzı Türbeler**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2007; Metin Sözen, “Anadolu’da Eyvan Tipi Türbeler”, **Anadolu Sanatı Araştırmaları I**, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Röleve Kürsüsü, 1968, s.167–209; Gönül Öney, “İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi III**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1981, s.41–66; Haluk Karamağaralı, “Mevlana’nın Türbesi”, **Türk Etnografya Dergisi VII-VIII**, İstanbul, 1966, s.1–5; Osman Kunduracı, “Konya’dan İki Türbe Örneği: Gülsınır-Aktürbe Tekkesi ve Altınekin-İsimsiz Türbe”, **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara, 1998, s.103–114.

1. TARİHLENDİRME

Eserleri kronolojik olarak kısaca değerlendirecek olursak:

Melik Gazi Türbesi (13.yüzyıl ikinci yarısı), köşeleri pahlı kare kaide üstüne oturan sekizgen gövdeli ve iki katlıdır. Birinci kat mezar odası, ikinci kat ziyaretgâh bölümüdür. Örtü sisteminde, içte kubbe dışta konik külah uygulanmıştır. Gövde üst seviyede üçgen kuşakla daireye dönüşür.

Kitabede herhangi bir tarihin geçmemesi, yapının araştırmacılar tarafından çeşitli dönemlere tarihlendirilmesine yol açmıştır. Ali Saim Ülgen, herhangi bir temele dayandırmadan yapıyı 13.yüzyıla tarihlendirir⁹³. Doğan Kuban da yine herhangi bir belge veya özelliğe değinmeden yapıyı 1250 yılına tarihlendirmektedir⁹⁴. Hakkı Önkâl, türbe kitabesinde adı geçen Melik Muzafferüd-din'in 644/1246–1247 yılında Kırşehir'de bir medrese inşa ettirdiğini ve Melik Gazi'nin en geç 1260–65 yıllarında vefat etmiş olabileceğini, vefatından birkaç yıl sonra, yani 13.yüzyılın ikinci yarısında türbenin inşa edilmiş olması gerektiğini ileri sürer⁹⁵. Orhan Cezmi Tuncer, Melik Muzafferüd-din'in, türbesinin yanına bir medrese yaptırdığını, türbenin kuzey cephesinde yarım kalan pahların da medreseden dolayı yarım kaldığını belirterek, Melik Muzafferüd-din'in medresenin inşasından kısa bir süre sonra ölmüş olabileceğini ileri sürerek yapıyı 1250–1260 yılları arasına yerleştirir⁹⁶. Ancak, Tuncer bir hususu göz ardı etmiş gibi görünüyor. Şayet, Tuncer'in belirttiği gibi; türbenin kuzey cephesindeki pahlar medreseden dolayı yarım kaldıysa, türbeyle medresenin aynı tarihte yani 644/ 1246–47 yılında inşa edilmiş olması gerekirdi. Suut Kemal Yetkin, türbenin 12. yüzyılın ilk yarısında⁹⁷ inşa edildiğini söylerken, bu düşüncelerini destekleyen herhangi bir delil ileri sürmez. Oktay Aslanapa ise Alâaddin Keykubat'ın 1228 yılında Şebinkarahisar'ı fethederek burada bulunan

⁹³ Ali Saim Ülgen, "Kırşehir'de Türk Eserleri", *Vakıflar Dergisi*, S. 2, Ankara, 1942, s.258.

⁹⁴ Doğan Kuban, v.d. *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, 2. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008, s.439.

⁹⁵ Hakkı Önkâl, *a.g.e.*, 1996, s.120.

⁹⁶ Orhan Cezmi Tuncer, *a.g.e.*, 1992, s.174.

⁹⁷ Suut Kemal Yetkin, *a.g.e.*, 1970, s.64.

Mehmet Şah ve üç oğlunu Kırşehir'e gönderdiğini ve türbenin de onlar için yapılmış olabileceğini yazmaktadır⁹⁸. Ancak türbede sadece bir mezar bulunmaktadır ve bu mezarın da kime ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Claude Cahen bu konuda, Alâeddin Keykubat'ın, Mengücek Beyi'nin kendisine bağlılığı karşılığında, üç oğluna, Arabissos, Remmâm ve Nehrü'l-Kalî'yi kendisine de Kırşehir'i ikta olarak verdiğini ifade etmektedir⁹⁹.

Eserin tarihlendirmesinde yaşadığımız en büyük sıkıntılardan birincisi yapının kitabesinde tarih belirtilmemiş olmasıdır. İkinci bir husus ise, yapıyla ilgili herhangi bir arşiv belgesi veya vakfiye kaydına ulaşamamasıdır. Zira tarihi kaynaklardan öğrendiğimize göre bu dönemde Kırşehir'de inşa edilen yapıların birçoğunun vakfiyesi bulunmaktadır¹⁰⁰. Diğer önemli bir husus ise Anadolu Türk Sanatında, Melik Gazi Türbesi'yle benzer özellikler gösteren yapıların da inşa tarihlerinin kesin olarak bilinmemesidir. Çokgen bir gövdenin üst seviyede daireye dönüştüğü ve bu bölümün kasnak görevi gördüğü Kayseri Döner Kümbet¹⁰¹, Erzurum Emir Saltuk Kümbeti¹⁰² ve Erzurum Hatuniye Kümbeti'nin¹⁰³ de tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Ahlat'ta bulunan benzer özelliklerdeki türbelerin tarihlerinden yola çıkılarak bu türbeler de 13. yüzyıl sonlarına tarihlendirilmektedir.

Biz de, Hakkı Önkâl'in düşüncelerine katılarak, gerek yapının plan ve süsleme özelliklerinden hareketle gerekse medresenin tarihi ile Döner Kümbet'in (1276) tarihlendirmesine dayanarak türbenin 13.yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olabileceği görüşüne katılmaktayız.

⁹⁸ Oktay Aslanapa, **Türk Sanatı I-II**, 2. baskı, İstanbul, Kervan Yayınları, 1984, s.135.

⁹⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Claude Cahen, **Osmanlılardan Önce Anadolu**, 3. baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008, s.77; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 7. baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999, s.356-357.

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz., Recep Gökçınar, **16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası (283/139 Numaralı Tahrir Defterine Göre)**, Ankara, (T.C.Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007.

¹⁰¹ Alev Çakmakoglu Kuru, **Fethinden Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri'de Türk Devri Mimarisi**, Ankara, 1999, s.149.

¹⁰² Doğan Kuban, v.d. **a.g.e.**, s.227. Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1984, s.126.

¹⁰³ Doğan Kuban, v.d. **a.g.e.**, s.226. Oktay Aslanapa, **a.g.e.**, 1984, s.138.

Caca Bey Türbesi (1272), aynı adı taşıyan dört eyvanlı Caca Bey Medresesi'nin kuzeydoğu köşesindeki hücreyi oluşturur. Türbe, medreseden bağımsız düşünüldüğünde, kare planlı ve iki katlıdır. Alt kat mezar odası, üst kat ziyaretgâhtır. Kare planlı türbenin köşeleri pahlanarak üst seviyede on ikigen kasnağa dönüşür. Türbenin üstü içten kubbe, dıştan on ikigen külahla örtülüdür.

Anadolu Selçuklu dönemi mimarlığında, türbe-cami ve türbe-medrese ilişkisini birçok yapıda görmekteyiz. Bu örneklerin bazılarında türbe, ana yapının bir bölümünü oluştururken; diğerlerinde ise ana yapının hemen yanında yer alır ve bir kapı veya pencere ile ana yapıya bağlanır. Türbe-medrese veya türbe-cami bağlantısında genellikle iki yöntem uygulanmıştır. Birinci yöntem; Mahperi Hatun Medresesi ve Türbesi (1237–38)¹⁰⁴, Amasya Burmalı Minare Camisi ve Türbesi (1242–43)¹⁰⁵, Amasya Gök Medrese Camisi ve Türbesi (1240)¹⁰⁶, Niğde Sungur Bey Camisi ve Türbesi (1335)¹⁰⁷, Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi ve Türbesi'nde (1296–99)¹⁰⁸ olduğu gibi türbe; bağımsız bir yapı olarak tasarlanmasına rağmen, bir kapı veya pencere ile ana yapıya bağlanmıştır. İkinci uygulamada ise; türbe, genellikle ana yapıyla birlikte tasarlanır ve ana yapının bir hücresini teşkil eder. Bu gruba giren örneklerde, yapıya dışarıdan baktığımızda, türbe genellikle ana yapıdan sadece külah örtüsü ile ayrılır. Kayseri Gevher Nesibe Medresesi (1205–6)¹⁰⁹ ve Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi'nde (1217–18)¹¹⁰ eyvanlardan biri türbe olarak kullanılırken, Kayseri Avcı Medrese (13. yüzyılın ilk yarısı)¹¹¹ ile Sivas

¹⁰⁴ Haluk Karamağaralı, “Kayseri'deki Huand Caminin Restitüsyonu ve Huand Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Mülâhazalar”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. XXI, Ankara, 1976, s.199–245.

¹⁰⁵ Doğan Kuban, *a.g.e.*, s.153, 438.

¹⁰⁶ Doğan Kuban, *a.g.e.*, s.154, 438.

¹⁰⁷ Hüdavendigâr Akmaydalı, “Niğde Sungur Bey Camii”, *Vakıflar Dergisi*, S. 19, Ankara, 1985, s.147–178.

¹⁰⁸ Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camisi ve Türbesi ile ilgili geniş bilgi için bkz., Ahmet Çaycı, *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008, s.24–61; Yaşar Erdemir, *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii Ve Külliyesi*, Beyşehir, 1999.

¹⁰⁹ Gönül Cantay, *Anadolu Selçuklu Ve Osmanlı Darüşşifaları*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1992, s.3.

¹¹⁰ Sedat Çetintaş, *Sivas Darüşşifası*, İstanbul, 1953, s.18–20.

¹¹¹ Abdullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, 1. Cilt, Ankara, 1969, s.67–69.

Buruciye Medresesi'nde (1271)¹¹² girişin yanındaki mekânlar türbeye dönüştürülmüştür.

Eser, medreseyle birlikte inşa edilip, medresenin bir hücrelerini oluşturmaya karşılık, dışarıdan bakıldığında (özellikle kuzey cepheden) bağımsız bir yapı olarak tasarlandığı izlenimi verir. Bu yönüyle Caca Bey Türbesi (1272), benzer bütün örneklerden ayrılır. Medrese veya cami gibi hayır eserleri inşa ettiren baniler, ölümlerinin ardından unutulmamak ve yaptırdıkları eserler yaşadığı sürece dua almak düşüncesiyle bu yapıların hemen yanına kendi türbelerini de yaptırmışlardır. Böyle bir düşünceyle Caca Bey, medreseyle birlikte türbesini de inşa ettirmiştir.

Fatma Hatun Türbesi (1287–88), köşeleri üçgen pahlı, kare kaide üstüne oturan sekizgen gövdeli ve içten kubbe dıştan sekizgen külahla örtülü bir yapıdır. Ayrıca türbede kasnak bulunmayıp, örtü doğrudan beden duvarlarına oturur.

Türbe, bazı araştırmacılar tarafından tek katlı olarak değerlendirilmiş ve mezar odasının olmadığı vurgulanmıştır¹¹³. Ali Saim Ülgen, türbenin bir mumyalığı olduğunu ancak “kapalı” olduğu için içerisine giremediğini belirtir¹¹⁴. Burada, Ülgen’in “kapalı” ifadesinden, mumyalığın bir kapısının olup da bu kapının mı kapalı olduğu, yoksa bu bölümün tamamen mi kapalı olduğu anlaşılamamaktadır. Yine Ülgen, türbenin mevcut zemininin giriş seviyesinden yaklaşık bir metre kadar derinde olmasını burada daha önce ahşap bir döşeme olmasına bağlar¹¹⁵. Zira döşemenin taştan olması durumunda, beden duvarlarında izlerin olması gerektiğini söylemektedir¹¹⁶. Aynı görüşü, Hakkı Önkıl ve Orhan Cezmi Tuncer de desteklemektedir¹¹⁷. Ancak her iki araştırmacı da türbenin mumyalığının olmadığı konusunda hemfikirdir¹¹⁸. Fakat

¹¹² N. Burhan Bilget, **Sivas'ta Buruciye Medresesi**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.

¹¹³ Hakkı Önkıl, **a.g.e.**, 1996, s.161; Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.** 1991, s.69–71.

¹¹⁴ Ali Saim Ülgen, **a.g.e.**, s.257.

¹¹⁵ Ali Saim Ülgen, **a.g.e.**, s.257.

¹¹⁶ Ali Saim Ülgen, **a.g.e.**, s.257.

¹¹⁷ Hakkı Önkıl, **a.g.e.**, 1996, s.161; Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, 1992, s.69–71.

¹¹⁸ Hakkı Önkıl, **a.g.e.**, 1996, s.161; Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, 1992, s.69–71.

araştırmacılar bu durumda, yapının içinde neden bu kadar yüksek bir döşemenin olduğu hakkında herhangi bir yorum yapmamaktadırlar.

Bizce, türbenin gövde ve kaidesinin bu kadar orantısız olması, kaidenin bir kısmının toprak altında kaldığını gösterir. Yapının içinde, mevcut zemin seviyesinin kapı açıklığından bu kadar alçakta olması ise, Ülgen'in de belirttiği gibi, burada daha önce bir döşeme olduğunu ve zamanla bu döşemenin ortadan kalktığını gösterir. Burada şu hususa dikkat etmek gerekir ki, içeride ortadan kalkmış bir zemin varsa ve bugün dahi yaklaşık 1 m.lik bir derinlik söz konusuysa, bu kadar yüksek bir döşemeye neden ihtiyaç duyulmuştur? Bugünkü mevcut zemin, aradaki döşemenin ortadan kalkması sonucu, esas mezar odasının yıkıntılarla zamanla dolmuş zemini olmalıdır. Şayet burada bir alt kat yoksa bu kadar yüksek bir döşemenin izahı zor olurdu. Yine türbenin içerisinde herhangi bir sandukanın bulunmaması, burasının mezar odasının üstünde bulunan ziyaretgâh bölümü olduğunu düşündürmektedir. Esas mezar odasında bulunan mezar ise döşemenin çökmesi sonucu ortadan kalkmış olmalıdır. Ancak bu durumda, eğer taştan bir döşeme olsaydı, Ülgen'in dediği gibi duvarlarda izlerin olması gerekirdi. Belki de yapı büyük oranda yıkıldı ve yeniden inşa edildi.

Yapıdaki pencerelerin bu kadar alçakta olması da oldukça düşündürücüdür. Pencereler yaklaşık olarak kapının eşik seviyesine açılmışlardır. Bu da bize, türbenin büyük çapta bir onarım geçirdiğini ve bu onarım sırasında pencerelerin bu kadar alçak seviyeye açıldığını düşündürüyor.

Bu düşüncelerimiz yapıda gördüğümüz bazı unsurların yorumlanmasından öteye gidememektedir. Ancak yapının içinde ve çevresinde gerçekleştirilecek bir sondaj kazısıyla kesin bilgiler elde edilebilecek ve yapının gerçek mahiyeti ortaya çıkarılabilecektir.

Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu), aynı adla anılan zaviyenin doğu yanındaki "L" şeklinde plan oluşturan hücrelerden ibarettir. Yapı, iki ana mekândan oluşur. Birinci bölüm, Ahi Evren'in sandukasının bulunduğu, güney cephesi büyük bir sivri kemerle açılan, kare planlı eyvan şeklindedir. Üzeri,

sekizgen kasnak üzerine oturan içte kubbe, dışta sekizgen piramidal külâhla örtülüdür. İkinci bölüm, Ahi Evren'in sandukasının bulunduğu birinci bölümün güneydoğusunda yer alan, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı, üzeri beşik tonoz örtülü ve batı cephesi açık bir eyvan şeklindedir.

Eserin inşası ile ilgili iki ayrı kitabe bulunmaktadır. Kitabeler 1450–51 ve 1481–82 tarihlidir. Orhan Cezmi Tuncer, Anadolu Selçuklu Dönemi'nde yapının bir bölümünün ya da bir odasının türbeye ayrılma geleneğinden bahsederek eserin de bu geleneğin devamı olduğunu söyler¹¹⁹. Ayrıca, Ahi Evren'in 14. yüzyılın ilk çeyreğinde öldüğünü ve yapının da ölümünden sonra yapıldığını, bu sebeple en erken 14.yüzyılın ilk çeyreğinde inşa edilmiş olabileceğini ileri sürer¹²⁰. Ancak elimizdeki kaynaklar, Ahi Evren'in 1261 yılında öldüğünü göstermektedir¹²¹. Ahi Evren'in 1261 yılında öldüğünü kabul edersek, ölümünden kısa bir süre sonra türbe inşa edilmiş olmalıdır. Yani eseri 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihleyebiliriz. Fakat yapıda 1450–51 ve 1481–82 tarihli iki kitabe mevcuttur.

Birinci kitabe zaviyeden türbelerin olduğu bölüme açılan kapı üzerindedir. Yani 1451–52 yılında bu bölümde bir ekleme veya onarım yapılmıştır. İkinci kitabe ise doğu taraftaki mekânda yer alır. Buda bize bu bölümün 1481–82 tarihinde eklenmiş olabileceğini ve kitabenin de bu onarıma ait olma ihtimalini düşündürmektedir. Fakat şu an için bu düşüncelerimizi destekleyecek hiçbir belgeye ulaşılamamıştır.

Hamza Gündoğdu, yapının yeniden inşa edildiğini ve orijinal halinden hiçbir iz taşımadığını ileri sürer¹²².

Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu), kare kaide üzerine oturan, dıştan sekizgen, içten kare planlı bir yapıdır. Örtü sisteminde içte ve dışta külâh uygulanmıştır. Sekizgen gövde doğrudan kare kaide üzerinden yükselir. Gövde

¹¹⁹ Orhan Cezmi Tuncer, a.g.e. 1992, s.73.

¹²⁰ Orhan Cezmi Tuncer, a.g.e. 1992, s.73.

¹²¹ Mikail Bayram, *Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlana Mücadelesi*, 1. baskı, Konya, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2005; Anonim, "Ahi Evren", *İslam-Türk Ansiklopedisi*, s.74.

¹²² Hamza Gündoğdu, *Dulkadirli Beyliği Mimarisi*, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986, s.69.

ve külah arasında kasnak bulunmazken üç silmeden oluşan bir saçak gövde ile külahı birbirinden ayırır. Doğu, güney ve kuzey cephelerde, zemin seviyesine oldukça yakın ve iki silmeyle çökertilmiş dikdörtgen çerçeve içine alınmış, boyuna dikdörtgen formda pencere açıklıkları bulunur.

Eserin inşası ile ilgili olarak Semavi Eyice, farklı gövdelere sahip bu iki yapının birbirlerine çok iyi bağlandıklarını, ilk bakışta beraber yapıldıkları tesirini uyandırdığını belirtir. Ancak önce türbenin inşa edildiğini bir süre sonra da caminin eklendiğini ileri sürer¹²³.

Orhan Cezmi Tuncer de, türbe ve camideki duvarların kalınlıklarından yola çıkarak, kesinlikle caminin sonradan kümbete eklendiği görüşünü savunur. Ancak iki yapı arasında dilatasyon ve örgü farkının olmadığını da belirtir¹²⁴. Bizce de önce türbe inşa edilmiş ve daha sonra cami eklenmiştir. Ancak bir farkla ki; eserin mevcut planından da anlaşıldığı üzere, orijinalinde de türbeye bitişik olarak inşa edilmiş başka bir yapı bulunmalıdır. Türbenin batı cephesindeki duvarların camiye doğru uzanması bu durumu destekler. Fakat zamanla bu yapı yıkılmış ve yerine daha sonra bugünkü cami inşa edilmiş olmalıdır. Ayrıca türbenin etrafında geniş boş alan vardır. Şayet caminin yerinde başka bir yapı bulunmasaydı camiyi başka bir yere inşa etmeleri daha mantıklı olurdu.

Eserle ilgili diğer bir problem ise tarihlendirmedir. Yapıda inşa kitabesinin bulunmamasının yanında, yapıya adını veren Kalender Baba'nın kimliği ve hangi dönemde yaşadığının bilinmemesi de tarihlendirmeyi zorlaştırmaktadır.

Semavi Eyice, türbenin mimarisinin Selçuklu karakteri gösterdiğini ve yapının en erken 13. yüzyılın sonlarından itibaren veya 14. yüzyılın başlarında yapılmış olabileceğini ileri sürer¹²⁵.

Tuncer ise, dönemin siyasi durumunu göz önünde bulundurarak yapıyı 15.yüzyılın dördüncü çeyreğine tarihlendirir¹²⁶.

¹²³ Semavi Eyice, **a.g.m.**, 1971, s.236.

¹²⁴ Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, 1992, s.78.

¹²⁵ Semavi Eyice, **a.g.m.**, 1971, s.240.

Türbe, sekizgen planı, malzemesi, duvar örgü tekniği ve külah örtüsü ile Selçuklu özellikleri taşır. Cami ise hem malzeme hem de plan ve mimari açıdan Osmanlı Dönemi özellikleri göstermektedir. Yani, yukarda da belirttiğimiz gibi, Anadolu Selçuklu Döneminde türbeyle birlikte ve türbeye bitişik olarak başka bir yapı inşa edilmiş ve zamanla bu yapı yıkılarak yerine, Osmanlı Döneminde bugünkü cami inşa edilmiş olmalıdır. Ancak, Anadolu Selçuklu Türbelerinde görmeye alışık olduğumuz mezar odasının burada görülmemesi hayli ilginçtir. Yapının büyük çapta onarım geçirdiğini düşünecek olursak, mezar odası varsa bile zamanla yıkılmış ve kapanmış olabilir. Sekizgen gövdeli türbeler 13. yüzyılda Anadolu'da oldukça fazla inşa edilmişlerdir. Bu sebeple Kalender Baba Türbesi'ni 13. yüzyıl sonlarına tarihlemek uygun olacaktır.

Âşık Paşa Türbesi (1333), kuzey-güney doğrultuda dikdörtgen bir alana oturur ve iki mekânlıdır. Kuzeyde, doğu-batı doğrultuda dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü koridor, güneyde ise kare planlı ve külahvari sekizgen bir kubbeye örtülü esas türbe mekânı vardır.

Türbenin mahiyeti hakkında iki önemli düşüncemiz bulunmaktadır.

Birincisi; eserin hemen yakınında bir zaviyenin¹²⁷ bulunması ve türbenin de bu zaviye ile birlikte inşa edilmiş olabileceğidir. Zira Âşık Paşa'nın Kırşehir yakınlarında bir zaviyede doğduğu ve 25 yaşlarında iken Kırşehir'deki zaviyeye şeyh olarak getirildiği tarihi kaynaklarda geçmektedir¹²⁸. Osmanlı Dönemine ait bazı belgelerde ise Âşık Paşa Zaviyesi'yle ilgili bazı bilgiler mevcuttur. 1584 tarihli bir tahrir defterinde, Kırşehir'de üç zaviye olduğu ve bunlardan 2280 akçe gelirle en zengininin Âşık Paşa Zaviyesi olduğu yazılıdır¹²⁹. Tarihi kaynaklar Kırşehir'de bir Âşık Paşa Zaviyesi olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak zaviyenin

¹²⁶ Orhan Cezmi Tuncer, **a.g.e.**, 1992, s.79.

¹²⁷ Zaviyeler hakkında geniş bilgi için bkz., Semavi Eyice, "İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler: Zaviyeli Camiler", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 23, İstanbul, 1962-1963, s.3-57.

¹²⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., İsmail E. Erünsal, Ahmet Yaşar Ocak, **Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsibi'l- Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sül'alesinin Menkabevî Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.LX,1364-1375.

¹²⁹ Recep Gökçinar, **a.g.t.**, 2007, s.79-81.

yeri ile ilgili herhangi bir bilgiye bugün için ulaşılmamıştır. Semavi Eyice, türbenin yakınlarında bir zaviye olabileceğini dile getirir¹³⁰. Ancak bu konu hakkında başka bir yorumda bulunmaz. Cevat Hakkı Tarım, sandukanın bulunduğu esas türbe mekânını zaviye olarak adlandırır ve bu bölümün altında mezar odasının olması gerektiğini belirtir¹³¹. Türbeyle ilgili yapılan diğer çalışmalarda, zaviyeye dair herhangi bir bilgi yer almaz.

Gerçekleştirdiğimiz çalışmalar esnasında dikkatimizi çeken bazı detaylar bizi, zaviyenin yeri konusunda düşünmeye sevk etti. Bu düşüncelerimizin gelişmesinde türbenin kuzeyindeki koridorun bazı özellikleri etkili oldu. Yukarıda belirttiğimiz gibi koridor büyük bir simetri içerisinde inşa edilmiştir¹³². Gerek koridorun her iki cephesinde bulunan nişler gerekse asıl türbe mekânının kapı açıklığıyla kuzey cephedeki pencere tam bir simetri oluşturur. Ayrıca koridorun kuzey cephesinde bulunan pencere, düzenlenişi bakımından yapının diğer pencereleri ile farklılıklar gösterir. Bu farklılıklardan en önemlisi pencerenin basık kemerli olarak düzenlenmesidir. Basık kemerli açıklıkların genellikle kapılarda uygulandığını biliyoruz. Pencerenin üzerindeki bölüm ise bir aynalık gibi vurgulanmıştır. Pencere ile türbenin giriş açıklığının ölçüleri itibariyle de birebir örtüşmesi ve pencerenin eşik taşında zivana deliğinin bulunması bu pencerenin de bir kapı olabileceğini düşündürmektedir¹³³. Eğer bu pencere de bir kapı ise, bu durumda, giriş mekânının ortak bir koridor olarak kullanıldığı zaviye- türbe ilişkisinden söz edebiliriz. Ancak bu durumda da, özellikle koridorun kuzey cephesinde, zaviye olmasını düşündüğümüz kısmın duvarlarında onarım izlerinin olması gerekirdi¹³⁴. Bugün için yapıda zaviyeye ait

¹³⁰ Semavi Eyice, “Âşık Paşa Türbesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.5.

¹³¹ Cevat Hakkı Tarım, **Tarihte Kırşehir-Gölşehir ve Babailer-Ahiler- Bektaşiler**, 3. baskı, İstanbul, Yeniçağ Matbaası, 1948, s.29-30.

¹³² Bkz., katalog no: 6, s.17-18

¹³³ Saim Cirtil, “Taç kapıya açılmış küçük pencere üzerine asılan tanıtım levhasıyla, kuzeydeki düz lentolu ikinci kapı ise örülerek kapatılmıştır” ifadesini kullanmaktadır. Ancak kuzey cephedeki bu kapı hakkında başka bilgi vermez. Saim Cirtil, **a.g.t.**, 2001, s.161.

¹³⁴ Özellikle bu bölümde engin bilgileriyle ufkumu açan değerli hocam Sn. Prof. Dr. Halit ÇAL’a teşekkürlerimi sunmak isterim.

herhangi bir iz bulunmasa da Anadolu’da birçok örneğini gördüğümüz türbe-zaviye ikilisinin burada da karşımıza çıkma olasılığını göz ardı edemeyiz. Zaviyelerde şeyhlerin, yapının (tekkenin) hemen yanına veya bir odasına defnedildiği birçok örnek mevcuttur¹³⁵. Âşık Paşa da zaviyesinin bir odasına (bugünkü türbesi) defnedilmiş olabilir. Zira sanduka türbenin bir köşesine yerleştirilmiştir. Bu durum bize, bu mekânın türbe dışında bir maksatla da kullanılma ihtimalini düşündürüyor. Yani burada bir alan yaratma çabası görülüyor. Eğer yapı doğrudan türbe olarak inşa edilseydi sandukanın türbenin merkezinde olması gerekirdi. Fakat orijinalinde de sanduka yapının bir köşesinde mi yer alıyordu bunu şimdilik bilemiyoruz.

Batı cephedeki kitabe panosunun yeri de hayli ilginçtir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kitabe, beden duvarı üstüne yerleştirilmiştir. Yani, Âşık Paşa’nın sağlığında inşa edildiğini düşünürsek, ölümünden sonra beden duvarları üstüne bir kitabe yerleştirmek herhalde çok kolay olurdu. Zira kitabe panosunun beden duvarlarının üstüne yerleştirildiği başka örnek bilmiyoruz. Batı cephedeki pencerenin tam üstüne kitabeyi yerleştirerek bir simetri yaratılmıştır. Bu şekilde, hem cepheye hareketlilik kazandırılmış hem de yapıya sonradan bir kitabe koyma sorunu çözüme kavuşturulmuş olmalıdır.

İkinci bir husus ise; eserin, Âşık Paşa’nın ölümünden sonra müstakil bir yapı olarak inşa edildiğini kabul etmektir. Ancak bu durumda da akıllara şöyle bir soru geliyor. “Bugüne kadar görmeye alışık olduğumuz mezar odası, burada da mevcut olabilir mi?” Erken Osmanlı Dönemi’nde dahi bu uygulamanın bazı yapılarda devam etmesi¹³⁶, bizi bu hususta düşündürmektedir. Şimdilik bu sorulara cevap verecek belge ve delillerden yoksunuz. Ancak yapının içerisinde

¹³⁵ Âşık Paşanın oğlu Elvan Çelebi de Çorum, Mecitözü’ndeki kendi zaviyesinin içinde bir odaya defnedilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz., Semavi Eyice, “Çorum’un Mecitözü’nde Âşık Paşa oğlu Elvan Çelebi Zaviyesi”, *Türkiyat Mecmuası*, S. 15, İstanbul, 1969, s.211–246; Ahi Evren Zaviyesi ve Türbesi; Mevlana Dergâhı ve Türbesi; Amasya Yakup Çelebi Zaviyesi ve Türbesi vb. örnekler sayılabilir.

¹³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz., Piri Baba Türbesi, 15. yy. ikinci yarısı, Murat Çerkez, *Merzifon’da Türk Devri Mimari Eserleri*, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005, s.339–350.

ve çevresinde gerçekleştirilecek bir sondaj kazısı, yapının mahiyeti hakkında kesin bilgiler elde etmemizi sağlayacaktır.

Yapıyla ilgili bu varsayımları dile getirdikten sonra, yapının bilinen yönlerini ele alabiliriz. Eser, zaviye ile birlikte de inşa edilmiş olsa müstakil türbe olarak da inşa edilmiş olsa Türk Sanatında çok önemli bir yere sahiptir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra yaşanan buhranlı dönemde, yeterli maddi kaynağı olmayan küçük bir Beylik topraklarında böylesine gösterişli bir mezar anıtının yapılması oldukça önemlidir. Üstelik öncesinde bu kadar kaliteli malzeme ile inşa edilmiş bir öncüsünün olmaması da düşündürücüdür. Yine böylesine gösterişli bir yapının, devlet adamı veya yöneticiye değil de bir tarikat şeyhine yapılmış olması da herhalde dönemin siyasi ortamının bir göstergesidir.

Eser, kuzey cepheye yerleştirilen koridoru ve taç kapısıyla Türk Sanatında önemli bir yere sahiptir¹³⁷. Özellikle kare mekân ve kuzeydeki koridor uygulaması, Erken Osmanlı Döneminde yoğun bir şekilde uygulanan, tek mekânlı ve son cemaat mahalline sahip mescitlere örnek olmuş gibi görünmektedir. Taç kapı, batı cephenin kuzey köşesine yerleştirilmesi sebebiyle asimetrik bir görünüm arz eder. Ayrıca taç kapıdaki istiridye formlu kavsara Anadolu Türk mimarlığında çok tercih edilen bir uygulama değildir¹³⁸. Anadolu'da bu taç kapının en yakın örneğini yine bir Beylik yapısı olan Selçuk İsa Bey Camisi'nde (1375)¹³⁹ görmekteyiz. İsa Bey Camisi'nin (1375) inşa kitabesinde Dımışkî (Şamlı) lakaplı bir ustanın adı geçmektedir. Yani Memluklu topraklarından gelmiş bir usta çalışmıştır. Memluklu yapılarında istiridye

¹³⁷ Özellikle kuzey cephedeki koridor bölümü, Yozgat'ta bulunan; Ali Çelebi Türbesi (1466–1471), Mahmut Çelebi Türbesi (1477), Şah Sultan Türbesi (1499–1500) ve Çerkes Bey Türbesi'ndeki (1587–1588) eyvan+türbe ilişkisini hatırlatmaktadır. Yukarıda ismi geçen türbeler ve Eyvan + Türbe ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Hakkı Acun, “Yozgat Yöresinde İki Plan Türünde Dört Türbe Örneği”, **Bedrettin Cömert'e Armağan**, Yayına Hazırlayanlar, Günsel Renda vd., Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1980, s.409-424.

¹³⁸ Taç kapılarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz., Rahmi Hüseyin Ünal, **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taçkapılar**, İzmir, 1982; Şakir Çakmak, **Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300–1500)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

¹³⁹ Gönül Öney, Rahmi Hüseyin Ünal, **Erken Osmanlı Sanatı (Beyliklerin Mirası)**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999, s.60–62.

formunun çok kullanıldığını görüyoruz¹⁴⁰. Âşık Paşa Türbesi'nde de güneyden gelmiş bir usta çalışmış olabilir. Zira bu dönemde başka yapılarda da Memluklu etkisinin olduğunu bilinmektedir¹⁴¹. Âşık Paşa hayatının bir bölümünü Mısır'da geçirmiştir. Anadolu'ya dönerken yanında Mısırlı usta getirmiş olabileceği gibi, orada gördüğü formları yerli ustalardan da istemiş olabilir. Özellikle dönemin siyasi ortamını göz önünde bulundurursak bu ihtimalin hayli yüksek olduğu kanaatine varabiliriz. Zira Baybars'ın Anadolu seferinde Kırşehir'e kadar ilerlediği ve buradaki yöneticilerin bazılarını esir aldığı bilinmektedir¹⁴².

2.MİMARLAR

Kırşehir'de incelediğimiz eserlerden hiçbirinin mimarı hakkında bilgiye ulaşamadık.

Ancak Caca Bey Türbesi'nin (1272) taç kapısında yer alan iri palmet motifi Anadolu Türk mimarlığında çok tercih edilen bir uygulama değildir. Bu tür iri palmetler Ahlat Mezar Taşları'nda¹⁴³ ve Divriği Ulu Camisi'nin (1228)¹⁴⁴ taç kapılarında yoğun olarak kullanılmıştır. Divriği Ulu Camisi'nde (1228) "Ahlatlı Hürrem Şah" adının geçtiği usta kitabesi mevcuttur. Caca Bey Türbesi'nde (1272) bu tür iri palmetlerin yer alması, bu yapıda da Ahlatlı ustaların çalışmış olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Âşık Paşa Türbesi'nin (1333) taç kapısındaki istiridye formu kavsara da Anadolu'da fazla rağbet görmeyen bir uygulamadır. Anadolu'da bu taç kapının

¹⁴⁰ Memlûklu yapıları hakkında geniş bilgi için bkz., Markus Hattstein ve Peter Delius, **İslam Sanatı ve Mimarisi**, y.y., Literatür Yayınları, t.y., s.164–205.

¹⁴¹ Yıldırım Özbek, "Doğu Batı Kavşağında Bir Osmanlı Yapısı: Milas Firuz Bey Zaviyesi", **Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 2001, s.397–434.

¹⁴² Claude Cahen, **a.g.e.**, s.265.

¹⁴³ Ahlat Mezar Taşları hakkında geniş bilgi için bkz., Beyhan Karamağaralı, **Ahlat Mezar Taşları**, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1972.

¹⁴⁴ Doğan Kuban, **Divriği Mucizesi**, 3. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

en yakın örneğini Selçuk İsa Bey Camisi'nde (1375)¹⁴⁵ görmekteyiz. İsa Bey Camisi'nde (1375) Dımışkî (Şamlı) lakaplı usta kitabesi yer almaktadır. Yani Memluklu topraklarından gelmiş bir usta çalışmıştır. Memluklu yapılarında istiridye formunun çok kullanıldığını biliyoruz. Bu benzerlikten yola çıkarak Âşık Paşa Türbesi'nde de güneyden gelmiş bir ustanın çalışmış olabileceğini düşünebiliriz.

3.PLAN ÖZELLİKLERİ

Kırşehir il merkezinde bulunan türbelerden, Melik Gazi (13.yy. ikinci yarısı), Fatma Hatun (1287–88) ve Âşık Paşa Türbeleri (1333) müstakil birer yapı olarak inşa edilmişlerdir. Caca Bey (1272), Kalender Baba (13. yy. sonu) ve Ahi Evren (13. yy. sonu) Türbeleri ise aynı isimleri taşıyan başka yapıların bünyesinde yer alırlar.

Mevcut yapılardan sadece Melik Gazi (13.yy. ikinci yarısı) ve Caca Bey (1272) Türbelerinde mezar odası bulunmaktadır. Melik Gazi Türbesi'nde (13.yy. ikinci yarısı) mezar odası çapraz tonozla, Caca Bey Türbesi'nde (1272) ise beşik tonozla örtülüdür. Diğer yapıların orijinalinde mezar odası varsa bile bugün için varlığını bilemiyoruz¹⁴⁶.

Melik Gazi (13.yy. ikinci yarısı), Fatma Hatun (1287–88) ve Kalender Baba (13. yy. sonu) Türbeleri sekizgen planlı; Caca Bey (1272) ve Âşık Paşa (1333) Türbeleri kare planlı; Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu) ise eyvan biçimli iki mekândan oluşur ve “L” planlıdır.

Ahi Evren Türbesi hariç diğer bütün yapılarda taç kapı uygulamasına yer verilmiştir. Ancak, Melik Gazi Türbesi (13. yy. ikinci yarısı) ve Âşık Paşa Türbesi'nin (1333) taç kapıları daha anıtsaldır. Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu)

¹⁴⁵ Gönül Öney, Rahmi Hüseyin Ünal, **Erken Osmanlı Sanatı (Beyliklerin Mirası)**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999, s.60–62.

¹⁴⁶ Türbelerde cenazelik katının gelişimi ile ilgili geniş bilgi için bkz., Hakkı Önkal, “Türk Türbe Mimarisinde Cenazelik Katının Gelişmesi”, **Türk Kültürü**, İstanbul, 1988, S. 307, s.732–739

ise eyvan biçimli mekânlardan oluştuğu için büyük sivri kemerlerle dışa açılır. Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı), Caca Bey (1272), Kalender Baba (13. yy. sonu) ve Âşık Paşa (1333) Türbelerinde büyük pencere açıklıkları vardır. Özellikle Caca Bey Türbesi'nin (1272) kuzey cephedeki hacet penceresi adeta bir taç kapı gibi anıtsal görünüme sahiptir. Âşık Paşa Türbesi'nin batı cephesinde yer alan hacet penceresi de diğerlerine oranla oldukça gösterişlidir.

Kırşehir'de günümüze ulaşan türbelerin hiçbirinde mihrap bulunmamaktadır. Caca Bey (1272), Ahi Evren (13. yy. sonu) ve Kalender Baba (13. yy. sonu) Türbeleri başka yapıların bünyesinde bulunması sebebiyle mihraba ihtiyaç duyulmamış olabilir. Ancak Melik Gazi, (13.yüzyıl ikinci yarısı), Fatma Hatun (1287–88) ve Âşık Paşa (1333) türbeleri gibi müstakil yapılarda mihrap nişi yer almaması biraz düşündürücüdür.

Fatma Hatun (1287–88) Türbesinde örtü doğrudan gövdeye otururken, Melik Gazi Türbesi'nde (13.yüzyıl ikinci yarısı) gövde üst seviyede daireye dönüşerek kasnak görevi görür. Fatma Hatun (1287–88) Türbesinde görülen uygulamanın benzer örneklerini Kayseri'de, Mahperi Hatun Türbesi (1260–70) ve Çifte Kümbet (1247)¹⁴⁷ gibi yapılarda görüyoruz. Melik Gazi Türbesi'ndeki (13.yy. ikinci yarısı) uygulamanın en yakın örnekleri ise Erzurum Emir Saltuk Kümbeti ve Kayseri Döner Kümbet'te yer almaktadır. Caca Bey Türbesi'nde (1272) on ikigen, Ahi Evren Türbesi'nde (13. yy. sonu) ise sekizgen kasnak uygulanmıştır. Kalender Baba Türbesi'nde (13. yy. sonu) farklı bir uygulama karşımıza çıkmaktadır. Yapının dışında külah doğrudan gövdeye otururken içeride ise hayli yüksek tutulmuş bir kasnak yer almaktadır.

Caca Bey Türbesi'nde (1272), kare gövdenin köşelerinin pahlanarak kasnağa geçilmesi bakımından, Niğde Gündoğdu Türbesi (1344)¹⁴⁸ ve Kayseri Alaca Kümbet'le (14. yy. sonu, 15. yy. başı)¹⁴⁹ büyük benzerlik gösterir.

¹⁴⁷ Alev Çakmakoglu Kuru, **a.g.e.**, 1999, s.131–134.

¹⁴⁸ Mehmet Özkarcı, **Niğde'de Türk Mimarisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001, s.142–146.

¹⁴⁹ Alev Çakmakoglu Kuru, **a.g.e.**, 1999, s.183–188.

Yapıların içinde örtü, Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı) ve Fatma Hatun (1287–88) Türbeleri gibi sekizgen planlı yapılarda doğrudan gövdeye oturur. Caca Bey (1272) ve Ahi Evren (13. yy. sonu) Türbelerinde yelpaze şeklinde üçgenlerle; Âşık Paşa Türbesi'nde (1333) pandantifle; Kalender Baba Türbesi'nde (13. yy. sonu) kare gövdeden sekizgen kasnağa, doğu cephede iki dolgulu pandantifle, batı cephede ise iki trompla geçilir.

Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı), Caca Bey (1272), Fatma Hatun (1287–88), ve Ahi Evren (13. yy. sonu) Türbelerinin örtü sisteminde içte kubbe dışta sekizgen piramidal külah; Âşık Paşa Türbesi'nde (1333) sekizgen kubbe; Kalender Baba Türbesi'nde (13. yy. sonu) içte ve dışta piramidal külah uygulanmıştır. Ahi Evren Türbesi'nin güneydoğu yanındaki eyvan biçimli bölüm ise beşik tonozla örtülüdür.

Eserlerden sadece Âşık Paşa Türbesi (1333) ve Ahi Evren Türbesi'nin doğu bölümünde çörten bulunmaktadır. Her iki çörten de taş malzemeden yapılmıştır.

Âşık Paşa Türbesi (1333) plan açısından Türk Sanatında ünik bir eser olarak belirlemektedir. Özellikle, kuzey cephedeki koridor, sekizgen kubbe ve taş kapısında den danların bulunması dikkate alındığında benzer örnek bulmak hayli zordur. Kuzey cephedeki koridor, Erken Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan, revaklı girişlere öncülük etmiş gibi görünmektedir. Ayrıca yapının dört köşesinde, üzerine kemerlerin atıldığı sütunların yer alması da oldukça önemlidir. Burada inşa tekniğinde yeni bir deneme yapıldığı ve yükün duvarlardan alınarak kemerler vasıtasıyla sütunlara aktarılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Zira eserin kubbe yükünü, duvarlarla birlikte köşelerde yer alan sütunlar da paylaşmaktadır. Bu da yapı teknolojisinde önemli bir yenilik olarak dikkat çekmektedir. Bu uygulamanın benzer bir örneğini Akşehir Seyyid Mahmud Hayran Türbesi'nde (1268–1269)¹⁵⁰ görmekteyiz.

¹⁵⁰ Akşehir-Seyyid Mahmud Hayran Türbesi hakkında geniş bilgi için bkz., Hakkı Önkal, **a.g.e.**, 1996, s.419-426.

4.MALZEME VE TEKNİK

Kırşehir türbelerinin inşasında genellikle, düzgün kesme, moloz, kaba yonu taşlarla birlikte, mermer ve devşirme malzeme kullanılmıştır. Ancak düzgün kesme taş ve mermerin ağırlıkta olduğu gözlenmektedir.

Eserlerin gövdelerinde genellikle düzgün kesme taş kullanılırken bazı yapılarda mermerin de yoğunluk kazandığı görülüyor. Özellikle taş kapılarda, kitabe panolarında, kapı ve pencere lentolarında mermer kullanılmıştır. Yine bazı yapıların beden duvarlarında devşirme malzemeye yer verilmiştir. Moloz ve kaba yonu taş ise ağırlıklı olarak yapıların arka cephelerinde ve bazı bölümlerin üst örtüsünde görülmektedir.

Düzgün kesme taş; Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı), Fatma Hatun (1287–88), Ahi Evren (13. yy. sonu) ve Kalender Baba (13. yy. sonu) Türbelerinin, beden duvarları, kaideleri ve üst örtüleri; Caca Bey Türbesi'nin (1272) doğu cephe hariç diğer bütün cephelerinde görülmektedir. Caca Bey Medresesi'nin taş kapısında ise siyah-beyaz renkli taş almaşığı uygulanmıştır.

Kaba yonu ve moloz taş; Caca Bey Türbesi'nin (1272) doğu cephe alt seviyelerinde iki malzeme bir arada; Âşık Paşa Türbesi'nin (1333) güney, kuzey ve doğu cephelerinde kaba yonu, koridorun üst örtüsünde ise moloz taş kullanılmıştır. Kalender Baba Türbesi'nin (13. yy. sonu) bitişiğindeki caminin, giriş cephesi hariç bütün bölümleri moloz taşla inşa edilmiştir.

Mermer; Melik Gazi Türbesi'nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) taş kapısında; Caca Bey Türbesi'nin (1272) penceresindeki kitabe levhasında; Fatma Hatun Türbesi'nin (1287–88) kapı lento ve sövelerinde, kitabe levhasında; Âşık Paşa Türbesi'nin (1333) taş kapı, batı cephe, üst örtü, sütunlar ve sütun başlıklarıyla kitabe panosunda uygulanmıştır. Ahi Evren Zaviyesi'ne girişi sağlayan taş kapı mermer malzemeden yapılmıştır.

Devşirme malzeme; Âşık Paşa Türbesi'nde (1333) koridorun doğusundaki pencerenin lento taşında, saçaklarda ve içeride esas türbe

mekânının kuzey duvarında; Ahi Evren Türbesi'nin (13. yy. sonu) doğu yanındaki eyvan biçimli bölümün doğu cephesinde kullanılmıştır.

5.SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Kırşehir Türbeleri, Sivas¹⁵¹ ve Kayseri¹⁵² gibi önemli merkezlerdeki türbelere oranla daha sade olmalarına karşılık, bazı yapılar önemli süsleme unsurları ihtiva etmektedirler. Süslemeleri, mermer, taş ve çini olarak gruplandırabiliriz. Mermer süslemeler, taç kapı, pencere, kitabe, cephe ve saçaklarda; taş süsleme, kapı, pencere ve cephe düzenlemelerinde; çini ise duvar yüzeylerinde uygulanmıştır. Ahi Evren Türbesi'nin içinde yer alan kalem işi süslemeler orijinal olmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. Kırşehir'deki türbelerde; geometrik, bitkisel, yazı ve mukarnastan oluşan süsleme programlarının uygulandığı görülmüştür.

Çalışmamız kapsamında Kırşehir'de, altı türbede süsleme unsuru tespit edilmiştir. Âşık Paşa Türbesi'nde (1333) sadece mermer süsleme; Melik Gazi (13.yüzyıl ikinci yarısı) ve Fatma Hatun (1287–88) Türbelerinde mermer ve taş süsleme bir arada; Ahi Evren (13. yy. sonu) ve Kalender Baba (13. yy. sonu) Türbelerinde sadece taş süsleme; Caca Bey Türbesi'nde (1272) ise mermer, taş ve çini süsleme bir arada uygulanmıştır.

Mermer Süsleme, Anadolu Selçuklu Döneminde, özellikle Sultan ve 1243 Köseadağ mağlubiyetinden sonra, Devlet yönetiminde etkili olan vezir yapılarında (Aksaray Sultan Hanı (1229)¹⁵³, Konya Karatay Medresesi

¹⁵¹ Sivas türbeleri hakkında geniş bilgi için bkz., Aslı Kaya, **Sivas İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi**, (T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

¹⁵² Kayseri türbeleri hakkında geniş bilgi için bkz., Şükrü Dursun, **Anadolu Selçukluları Dönemi Kayseri Türbelerinde Taş Süsleme**, (T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

¹⁵³ Aynur Durukan, "Aksaray Sultan Hanı", **Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Hakkı Acun, 2007, s.141–159.

(1251)¹⁵⁴, Sivas Gök Medrese (1272)¹⁵⁵ vb.) görülen bir uygulamadır.

Kırşehir’de dört türbede mermer süsleme görülmektedir. Melik Gazi Türbesi’nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) güney cephedeki taç kapısı zengin mermer süsleme barındırmaktadır. Kapı açıklığının lento taşı üstüne üç satır halinde yazılmış kitabe panosu bulunmaktadır. Taç kapı kavsarası mermer malzemeden üç sıra mukarnas dolguludur. Taç kapıyı meydana getiren bordürlerin yüzeyinde kıvrık dallarla birbirine bağlanmış palmet-rumi kompozisyonu yer alır. Bu kompozisyon Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi yapılarında çok tercih edilen bir uygulamadır. Kayseri Döner Kümbet’in (1276)¹⁵⁶ saçak altında benzer uygulama görülür. Aynı kompozisyonu farklı bir malzeme üstünde Ankara Alâaddin Camisi (1178)¹⁵⁷ minberinin kapı kanatlarında ahşap malzeme üstünde görmekteyiz.

Caca Bey Türbesi’nde (1272), kuzey cephedeki pencerenin lento taşını teşkil eden kitabe levhasında mermer üstüne işlenmiş yazı kompozisyonu yer alır.

Fatma Hatun Türbesi’nin (1287–88), kapı açıklığını çevreleyen bloklar ve taç kapının kitabelik bölümünde yer alan levhada mermer üstüne işlenmiş üç satırlık yazı kuşağı bulunmaktadır.

Âşık Paşa Türbesi’nin (1333) taç kapısı, batı cephesi ve saçakları tamamen mermer malzemeden inşa edilmiştir. Özellikle taç kapıda zengin mermer süslemeler yer alır. Taç kapıyı çevreleyen bordürde, aralarında düğüm motiflerinin bulunduğu zencerek vardır. Taç kapının istiridye formlu kavsarasının altındaki yatay dikdörtgen panoda; iki dilimli kemer, rumi ve palmet motiflerinin oluşturduğu kompozisyon uygulanmıştır.

Tamamen mermerden inşa edilmiş batı cephedeki pencerenin alınlığında daire şeklinde bir madalyon mevcuttur. Uygulamanın benzer bir

¹⁵⁴ Metin Sözen, **Anadolu Selçuklu Medreseleri: Selçuklular Ve Beylikler Devri 1–2**, İstanbul, 1972,

¹⁵⁵ Abdullah Kuran, **Anadolu Medreseleri**, 1. Cilt, Ankara, 1969.

¹⁵⁶ Alev Çakmakoglu Kuru, **a.g.e.**, 1999, s.149–156.

¹⁵⁷ Gönül Öney, **Ankara’da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971, s.17–20.

örneğini İznik Yeşil Cami'nin¹⁵⁸ pencerelerinde görüyoruz. Yine batı cephede bulunan kitabe panosunda yazı kuşağının içinde kıvrık dallarla birbirine bağlanmış palmet ve rumiler yer alır. Anadolu Selçuklu Döneminde de uygulanan bu kompozisyon Kayseri Mahperi Hatun Camisi'nin (1237–38) batı taş kapısını da süslemektedir. Esas türbe mekânının kapı açıklığında ve türbenin dört köşesindeki sütunların başlıklarında da mermer süsleme bulunmaktadır.

Taş süsleme, özellikle Anadolu Selçuklu¹⁵⁹, Beylikler¹⁶⁰ ve Erken Osmanlı¹⁶¹ Dönemlerinde çok tercih edilen bir uygulamadır. Kırşehir türbelerinde en önemli taş süslemeler, Caca Bey Türbesi'nde görülürken, Melik Gazi, Fatma Hatun, Kalender Baba ve Ahi Evren Türbelerinde de kısmen yer verilmiştir.

Melik Gazi Türbesi'nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) cephelerinde; Caca Bey Türbesi'nin (1272) kuzey cephedeki penceresinde ve kapı açıklığında; Fatma Hatun Türbesi'ninse (1287–88) saçak bölümünde ve taş kapısında taş süsleme kullanılmıştır.

¹⁵⁸ Oktay Aslanapa, **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986, s.4–5.

¹⁵⁹ Anadolu Selçuklu Dönemi süslemeleri hakkında geniş bilgi için bkz., Semra Ögel, **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987; aynı yazar, **Anadolu'nun Selçuklu Çehresi**, y.y., Akbank Yayınları, 1994; aynı yazar, “Ortaçağ Çerçevesinde Anadolu Selçuklu Sanatı”, **Malazgirt Armağanı**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, s.131–138; Selçuk Mülayim, **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)**, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982; **Alâeddin'in Lambası Anadolu'da Selçuklu Çağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001; Sıtkı Fırat, **Selçuklu Sanatı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996; Yılmaz Önge, İbrahim Ateş ve Sadi Bayram, **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978; Doğan Kuban, **Divriği Mucizesi**, 3. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

¹⁶⁰ Beylikler Dönemi sanatı hakkında geniş bilgi için bkz., Abdullah Karaçağ, **Beylikler Devri Mimarisinde Alçı Süsleme (1300–1453)**, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2002; Muhammed Görür, **Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300–1453)**, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999; Gönül Öney, **Beylikler Devri Sanatı XIV.-XV. Yüzyıl (1300–1453)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989; Oktay Aslanapa, **Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yüzyıl)**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1977.

¹⁶¹ Erken Osmanlı Dönemi süslemeleri hakkında geniş bilgi için bkz., Yıldırım Özbek, **Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300–1453)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002. aynı yazar, “Erken Dönem Osmanlı Taş Süslemeleri”, **Osmanlı**, C. 11, Ankara, 1999, s.335–355; Yıldız Demiriz, **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300–1453)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

Caca Bey Türbesi'nin (1272) kuzey cephedeki penceresinde, geometrik, bitkisel ve mukarnastan oluşan yoğun taş süsleme görülür. Pencerenin hem kavsarası mukarnas dolguludur, hem de etrafında mukarnas dizisinden oluşturulmuş bir çerçeve yer alır. Mukarnaslardan meydana gelen çerçevenin uygulanması oldukça önemlidir. Caca Bey Türbesi'nde görülen bu uygulama daha çok Beylikler ve Erken Osmanlı Döneminde yaygınlık kazanmıştır. Bu uygulamanın benzer örneklerini Kayseri Ali Cafer Türbesi (14.yy.)¹⁶² ve Bursa Yeşil Cami'nin (1419–1424)¹⁶³ pencerelerinde görmekteyiz. Caca Bey Türbesi'nin (1272) penceresinde görülen mukarnas çerçeve, daha geç tarihli yapılara öncülük etmiş olabilir. Özellikle Bursa Yeşil Cami (1419–24) pencerelerindeki uygulamalar mukarnas dolgulu pencerelerin gelişiminin görülmesi açısından önemlidir.

Kuzey cephedeki pencere açıklığını çevreleyen iki bordürde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş geometrik kompozisyonlar yer alır. Dıştaki bordürde iç içe geçmiş kırık çizgilerin oluşturduğu yarım altı kollu yıldız kompozisyonu vardır. Bu kompozisyonun benzer örneğini Kayseri-Malatya yolu üzerindeki Karatay Han'ın (1240–41)¹⁶⁴ taç kapısında görüyoruz. İçteki bordürde, yine kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş, kapalı formlardan meydana gelen geometrik düzenleme uygulanmıştır. Bu kompozisyonun benzer örneklerini Niğde Hüdavend Hatun Türbesi'nin (1312)¹⁶⁵ kasnak bölümündeki panoların çerçevelerinde; Kayseri Hacı Kılıç (1250)¹⁶⁶ ve Kırşehir Alâaddin Camilerinin (1246)¹⁶⁷ taç kapılarında görmekteyiz. Pencerede taş süslemenin görüldüğü diğer bir eleman ise sütunce başlıklarıdır. Pencere açıklığının iki yanında bulunan sütunce başlıkları iki katlı akant yaprağı şeklinde

¹⁶² Alev Çakmakoglu Kuru, *a.g.e.*, 1999, s.156–160.

¹⁶³ Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul, YEM yayınları, 2007, s.96–108.

¹⁶⁴ Mustafa Denктаş, “Karatay Hanı”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Hakkı Acun, 2007, s.359–379.

¹⁶⁵ Mehmet Özkarcı, *a.g.e.*, 2001, s.122–139.

¹⁶⁶ Halit Erkiletlioğlu, *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri, 2001, s.70–73.

¹⁶⁷ Mehmet Göktürk, “Alaaddin Cami”, *Kırk Kültür*, S. 2, Ankara, Kırşehir Dernekler Federasyonu Yayını, 2004, s.4–5.

düzenlenmiştir. Bu tür sütun başlıkları Anadolu’da birçok yapıda kullanılmıştır. Kayseri Sahabiye Medresesi (1267)¹⁶⁸, Konya Sahip Ata Camisi (1258)¹⁶⁹ ve Konya Sırçalı Medrese’nin (1242–43)¹⁷⁰ taç kapılarında; Kayseri Mahperi Hatun Camisi (1237–38) ve Niğde Hüdavend Hatun Türbesi’nin (1312) mihrabında benzer uygulamalar görülmektedir.

Caca Bey Türbesi’nin (1272) kapı açıklığını çevreleyen bordürdeki kıvrık dallarla birbirine bağlanan palmet ve rumi kompozisyonun benzer örnekleri, Kayseri Hacı Kılıç Camisi’nin (1250) taç kapısında taş malzeme üstünde; Hasankeyf Koç Camisi’nin (12. yy.)¹⁷¹ mihrabında ise alçı malzeme üstünde görülmektedir. Bu da aynı kompozisyonun, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde farklı malzemeler üstüne işlendiğinin göstergesidir. Caca Bey Türbesi’nin (1272) taç kapısında yer alan iri palmet motifi ise çok fazla tercih edilen bir uygulama değildir. Bu tür iri palmetler Ahlat Mezar Taşları’nda¹⁷² ve Divriği Ulu Camisi’nin (1228)¹⁷³ taç kapılarında yoğun olarak kullanılmıştır. Divriği Ulu Camisi’nde (1228) “Ahlatlı Hürrem Şah” adının geçtiği usta kitabesinin varlığı bilinmektedir¹⁷⁴. Caca Bey Türbesi’nde (1272) bu tür iri palmetlerin yer alması, bu yapıda da Ahlatlı ustaların çalışmış olabileceği ihtimalini düşündürmektedir.

Son olarak, Caca Bey Türbesi’nin (1272) kuzeydoğu köşesindeki kulenin alt bölümlerinde, kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş geometrik kompozisyon bulunmaktadır. Yapıların köşelerinde bu şekilde kulelerin yer alması, Moğollarla gelen bir etkileşim olarak kabul edilmektedir.

¹⁶⁸ Orhan Cezmi Tuncer, **Kayseri Sahip Ata Medresesi**, Ankara, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.

¹⁶⁹ Haluk Karamağaralı, “Sahip Ata Camiinin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme”, **Rölöve Ve Restorasyon Dergisi**, S. 3, Ankara, 1982, s.49–76.

¹⁷⁰ Metin Sözen, **Anadolu Selçuklu Medreseleri: Selçuklular Ve Beylikler Devri 1–2**, İstanbul, 1972.

¹⁷¹ M. Oluş Arık, **Hasankeyf (Üç Dünyanın Buluştuğu Kent)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2003, s.158–167.

¹⁷² Ahlat Mezar Taşları hakkında geniş bilgi için bkz., Beyhan Karamağaralı, **Ahlat Mezar Taşları**, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1972.

¹⁷³ Doğan Kuban, **Divriği Mucizesi**, 3. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.

¹⁷⁴ Zeki Sönmez, **Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995, s.164–169.

Melik Gazi Türbesi'nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) köşelerinde yer alan silmelerde kırık çizgilerin kesişmesiyle oluşturulmuş geometrik süsleme görülür. Bu uygulamanın benzer örneklerini Ahlat Kitabesiz Kümbet (14.yy.)¹⁷⁵, Ahlat Emir Bayındır Kümbeti (1481)¹⁷⁶ ve Kayseri Hacı Kılıç Camisi'nde (1250) görmekteyiz.

Fatma Hatun Türbesi'nin (1287–88) saçak bölümünde zikzakların art arda dizilmesiyle oluşturulmuş geometrik kompozisyon mevcuttur. Bu tür zikzak kompozisyonları daha çok köşe sütuncelerinin gövdelerinde uygulanmaktadır. Eserin taç kapısını oluşturan, yüzeyleri boş bırakılmış silmeler de taş süsleme niteliği taşımaktadır.

Türbelerde yer alan mermer ve taş süslemelerin tamamı, oyma tekniği ile oluşturulmuştur. Ancak oyma tekniği dört farklı şekilde uygulanmıştır.

Caca Bey Türbesi'nin (1272) kuzeydoğu köşesinde yer alan geometrik süslemelerde; Fatma Hatun Türbesi'nin (1287–88) saçak bölümündeki zikzak motiflerinde ve Âşık Paşa Türbesi'nin taç kapısındaki istiridye formu ve düğüm motiflerinde, saçaklardaki profilli silmelerde derin oyma tekniği kullanılmıştır.

Melik Gazi Türbesi'nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) köşelerindeki geometrik süslemelerde; Caca Bey Türbesi'nin (1272) kuzey cephesindeki pencerenin süslemelerinde; Âşık Paşa Türbesi'nin (1333) kitabe levhası ve kapı kemer alınlığındaki süslemelerinde; ayrıca bütün yapıların kitabe panolarında yüzeysel oyma tekniği uygulanmıştır.

Melik Gazi Türbesi'nin (13.yüzyıl ikinci yarısı) taç kapısını meydana getiren iki bordürün süslemeleri eğri kesim tekniği ile oluşturulmuştur. Caca Bey Türbesi'nin (1272) kapısında yer alan bitkisel süslemelerde ise derin oyma ve eğri kesim teknikler bir arada uygulanmıştır. Zeminin boşaltılmasında derin oyma, motiflerin yüzeyinde ise eğri kesim tekniği kullanılmıştır. Böylece daha hareketli bir görünüme sahip içbükey yüzeyli yüksek kabartma motifler elde edilmiştir.

¹⁷⁵ Nermin Tabak, **a.g.e.**, 1972, s.27-28.

¹⁷⁶ Nermin Tabak, **a.g.e.**, 1972, s.33-34.

Çini Süsleme, sadece Caca Bey Türbesi'nin (1272) içinde, beden duvarlarında uygulanmıştır. Kuzey cephedeki pencerenin alınlığından “Besmele” ile başlayan ve hemen altından “Ayet’el Kürsi” ile devam eden, yer yer dökülmüş çini kitabe kuşağı, güney cephe hariç, yapının içini üç yönde dolandır. Kitabe sadece kuzey cephedeki pencere hizasında iki satırdır, diğer bölümlerde tek satır olarak devam eder. Kitabe kuşağını Turkuaz renkte iki çini kuşak sınırlandırır. Kitabe, beyaz alçı zemin üstüne patlıcan moru çinilerin yerleştirilmesi sonucu çini-mozaiik tekniğinde oluşturulmuştur¹⁷⁷. Kitabe kuşağı içerisinde, bazı bölümlerde palmet ve rumî gibi bitkisel motiflerin işlendiği görülür.

¹⁷⁷ Çini süsleme hakkında geniş bilgi için bkz., Gönül Öney, **Anadolu’da Türk Devri Çini Ve Seramik Sanatı**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007; aynı yazar, **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1978; Rüçhan Arık, Oluş Arık, **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri**, İstanbul, Kale Grubu Kültür Yayınları, 2007; Rüçhan Arık, **Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2000; Şerare Yetkin, **Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul, 1986; Oktay Aslanapa, **Anadolu’da Türk Çini ve Keramik Sanatı**, İstanbul, 1965; Rifat Çini, **Ateşin Yarattığı Sanat: Kütahya Çiniciliği**, İstanbul, 2002.

SONUÇ

Araştırmamız sonucunda Kırşehir İl merkezinde, günümüze ulaşmış toplam on bir adet türbe tespit edilmiştir. Fakat bu eserlerden beş adeti asli özelliklerini yitirmişler ve çok yakın bir tarihte yeniden inşa edilmişlerdir. Asli özelliklerini koruyan eserler, Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı), Caca Bey Türbesi (1272), Fatma Hatun Türbesi (1287–88), Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu), Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu) ve Âşık Paşa Türbesi (1333)'dir. Süleyman Türkmâni Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Ahmed-i Gülşehri Türbesi ve Kaya Şeyhi Türbesi ise yeniden inşa edilmişlerdir.

Sanat Tarihi açısından değerlendirmeye alınacak altı adet türbe tespit edilmiştir. Tespit ettiğimiz bu eserler 13. ve 14. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Ancak, özellikle Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra ortaya çıkan sıkıntılı dönemde, Kırşehir sürekli el değiştirdiği için yapıların hangi Beylik döneminde inşa edildiklerinin kesin olarak belirlenmesi son derece güçtür. Tarihi kesin bilinen eserlerden, Caca Bey Türbesi (1272) en erken, Âşık Paşa Türbesi (1333) ise en geç tarihli yapı olarak belirlemektedir.

Kırşehir; Kayseri, Ankara ve Sivas gibi Ortaçağın önemli şehirlerinin yol güzergâhında yer alması sebebiyle yoğun bir imar faaliyeti geçirmiştir. Özellikle dönemin önde gelen dini liderlerinden Ahi Evren ve Âşık Paşa gibi mutasavvıfların burada ikamet etmeleri şehrin imarı ve gelişiminde çok büyük bir etken olarak dikkat çekmektedir.

Yapıların şehirdeki dağılımına baktığımızda, merkezde toplanmayıp kenar mahallelerde de inşa edildikleri görülmüştür. Bu durum, yapıların dönemin dini liderleri için inşa edilmelerinin bir sonucudur. Bilindiği gibi dervişlere ait tekke ve zaviyeler genellikle yerleşim yerinin dışında kurulurlardı. Zira Caca Bey Türbesi (1272) hariç diğer bütün yapılar dini liderler adına inşa edilmişlerdir.

Eserlerden, Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı), Fatma Hatun Türbesi (1287–88) ve Âşık Paşa Türbesi (1333) müstakil birer yapı olarak inşa edilmişlerdir. Caca Bey Türbesi (1272), Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu 14. yy. başı) ve Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu) ise aynı isimleri taşıyan başka yapıların bünyelerinde yer alırlar.

Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı) ve Caca Bey Türbesi'nde (1272) mezar odası vardır. Diğer yapılar aslî hallerinde birer mezar odasına sahipse bile bugün için mevcudiyeti bilinmemektedir.

Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı), Fatma Hatun Türbesi (1287–88) ve Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu 14. yy. başı) sekizgen planlı, Caca Bey Türbesi (1272) kare planlı, Âşık Paşa Türbesi (1333) dikdörtgen planlı, Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu) ise eyvan biçimli iki mekândan oluşur ve “L” planlıdır. Süleyman Türkmâni Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Ahmed-i Gülşehri Türbesi ve Kaya Şeyhi Türbesi bilinçsiz onarımlar sonucu tamamen yenilendiğinden asli özelliklerini kaybetmişlerdir.

Melik Gazi Türbesi (13.yy. ikinci yarısı), Caca Bey Türbesi (1272), Fatma Hatun Türbesi (1287–88), Ahi Evren Türbesi (13. yy. sonu) ve Kalender Baba Türbesi (13. yy. sonu 14. yy. başı) Anadolu Selçuklu Türbelerinin genel karakterini yansıtırken, Âşık Paşa Türbesi (1333) gerek malzemesi gerekse mimari özellikleri açısından yeniliklerin habercisi bir yapı olarak dikkatleri çekmektedir.

Eserlerin örtü sisteminde genellikle içte kubbe dışta piramidal külahla beraber beşik ve çapraz tonoz da uygulanmıştır. Kubbe geçişleri ise genellikle pandantif ve yelpaze şeklinde üçgen kuşakla sağlanmıştır.

Kırşehir'deki türbelerin inşa malzemesi genellikle düzgün kesme taş ve mermerdir. Yapıların çoğunluğu sarı renkte düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Âşık Paşa Türbesi ise (1333) büyük oranda mermer malzeme ile yapılmıştır.

Eserlerde dönemlerinin süsleme karakterini taşıyan kompozisyonlara yer verilmiştir. Melik Gazi Türbesi ve Caca Bey Türbesi'nde görülen bitkisel süslemeler, Anadolu Selçuklu dönemi yapılarında oldukça sık kullanılan

kompozisyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1243 Köseadağ sonrası Moğollarla gelen etki sonucunda bitkisel süslemeler yoğunluk kazanmıştır. İri ve yüksek kabartma bitkisel motiflerin kullanılması, köşe kulelerine yer verilmesi, yüksek girişler, cephelere gösterişli pencerelerin açılması Moğollarla gelen bir takım yenilikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âşık Paşa Türbesi'nde (1333) görülen süsleme programı daha çok Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemlerine referans vermektedir. Özellikle taç kapıdaki istiridye formu kavsara Memluklu yapılarında görülen ve 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı Mimarisinde yaygınlık kazanacak olan bir kompozisyonudur.

Kırşehir türbelerinin süsleme programında kullanılan motif ve kompozisyonların, Anadolu'nun birçok yerinde görülmesi; Anadolu'da ortak bir motif dilinin ve üslup birliğinin olduğunu göstermektedir. Özellikle Kırşehir'in çevresindeki önemli merkezlerin süsleme programları, Kırşehir yapılarında yoğun olarak tercih edilmiştir.

Araştırmamız sonucu; Kırşehir'de çok sayıda türbe inşa edildiği, türbelerin dönemin önde gelen dini liderleri için Anadolu Selçuklu mimari geleneklerine bağlı kalınarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yapıların bazıları, zamanın yıpratıcı etkisiyle birlikte bilinçsiz eklemeler ve onarımlar sonucu aslî özelliklerini kaybetmişlerdir. Bu konuda söz sahibi olanların aynı zamanda, geçmişimizin geleceğimiz olduğu bilincine de sahip olmaları ve tarihi eserlerimizin bilinçli ve bilimsel metotlarla, işinin ehli kimseler tarafından onarımlarının yapılmasını ümit ederiz.

KAYNAKÇA

- ACUN, Hakkı; “Yozgat Yöresinden İki Plan Türünde Dört Türbe Örneği”, **Bedrettin Cömert’e Armağan**, Yayına Hazırlayanlar, Günsel Renda vd., Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1980, s.409–424.
- ACUN, Hakkı; “Manisa’daki Türbe Mimarisi”, **Belleten**, C.XLIX, S. 195 (Aralık 1985), Ankara, 1986, s.479–501.
- AKMAYDALI, Hüdavendigâr; “Niğde Sungur Bey Camii”, **Vakıflar Dergisi**, S. 19, Ankara, 1985, s.147–178.
- ANONİM, **Alâeddin’in Lambası Anadolu’da Selçuklu Çağı**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- ANONİM; “Ahi Evran”, **İslam-Türk Ansiklopedisi**, C. 1, Ankara, 1987, s.74.
- ARIK, M. Oluş; “Erken Devir Anadolu-Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri”, **Anadolu (Anatolia)**, XI, 1967, Ankara, 1969, s.57–119.
- ARIK, M. Oluş; **Hasankeyf (Üç Dünyanın Buluştuğu Kent)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2003.
- ARIK, Rüçhan; **Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2000.
- ARIK, Rüçhan, ARIK, M. Oluş; **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri**, İstanbul, Kale Grubu Kültür Yayınları, 2007.
- ARSEVEN, Veysel; “Âşık Paşa Türbesi”, **Türk Folklor Araştırmaları**, C. 4, S. 85, yıl, 8, İstanbul, Ağustos, 1956, s.1355–1356.
- ASLANAPA, Oktay; **Anadolu’da Türk Çini ve Keramik Sanatı**, İstanbul, 1965.
- ASLANAPA, Oktay; **Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. yüzyıl)**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1977.
- ASLANAPA, Oktay; **Türk Sanatı I-II**, 2. baskı, İstanbul, Kervan Yayınları, 1984.
- ASLANAPA, Oktay; **Osmanlı Devri Mimarisi**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 1986.
- ASLANAPA, Oktay; **Anadolu’da İlk Türk Mimarisi Başlangıcı Ve Gelişimi**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991.

- ÂŞIK PAŞA-YI VELİ; **Garibnâme**, Ankara, (Günümüz Türkçesine çeviren, Bedri Noyan), Ardıç Yayınları, 1998.
- AZAMAT, Nihat; “Kalenderiye”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.253–256.
- BASINOĞLU, Etem; **Çeşitli Yönleriyle Kırşehir**, Kırşehir, Filiz Yayınları, 1981.
- BAYRAM, Mikail; **Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu**, Konya, 1991.
- BAYRAM, Mikail; **Sosyal ve Siyasi Boyutlarıyla Ahi Evren-Mevlana Mücadelesi**, Konya, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2005.
- BAYRAM, Mikail; **Fatma Bacı ve Bacıyân-ı Rûm (Anadolu Bacıları Teşkilatı)**, 3. baskı, İstanbul, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2008.
- BİLGET, N. Burhan; **Sivas’ta Buruciye Medresesi**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- BULUÇ, Saadettin; **Elvan Çelebi’nin Menakib-namesi**, İstanbul, 1980.
- CAHEN, Claude; **Osmanlılardan Önce Anadolu**, 3. baskı, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2008.
- CANTAY, Gönül; **Anadolu Selçuklu Ve Osmanlı Darüşşifaları**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1992.
- CEZAR, Mustafa; **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir Ve Mimarlık**, İstanbul, 1977.
- CİRTİL, Saim; **Eretna Beyliği Mimarisi**, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2001.
- ÇAĞATAY, Neşet; **Bir Türk Kurumu Olan Ahilik**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- ÇAKMAK, Şakir; **Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300–1500)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- ÇAL, Halit; **Niksar’da Türk Eserleri**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- ÇAYCI, Ahmet; **Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

- ÇERKEZ, Murat; **Merzifon'da Türk Devri Mimari Eserleri**, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2005.
- ÇETİNTAŞ, Sedat; **Sivas Darüşşifası**, İstanbul, 1953.
- ÇİNİ, Rifat; **Ateşin Yarattığı Sanat: Kütahya Çiniciliği**, İstanbul, 2002.
- ÇORUHLU, Yaşar; **Erken Devir Türk Sanatının ABC'si**, 2. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1998.
- ÇORUHLU, Yaşar; "Kurgan ve Çadır (Yurt)'dan Kümbet ve Türbeye Geçiş", **Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü Ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998**, İstanbul, 1999, s.47-62.
- ÇORUHLU, Yaşar; **Türk İslam Sanatının ABC'si**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2000.
- DAŞ, Ertan; **Erken Dönem Osmanlı Türbeleri**, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları, 2007.
- DEMİR, Necati; **Danışmendname**, Naksar, 1999.
- DEMİRCAN, Zeynep; **Orta Anadolu'daki İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri**, (T.C. Mimar Sinan Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Türk İslam Sanatları Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2003.
- DEMİRİZ, Yıldız; **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I Erken Devir (1300–1453)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.
- DEMİRİZ, Yıldız; **Eyüp'te Türbeler**, Ankara, 1989.
- DENKTAŞ, Mustafa; "Karatay Hanı", **Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Hakkı Acun, 2007, s.359–379.
- DURSUN, Şükrü; **Anadolu Selçukluları Dönemi Kayseri Türbelerinde Taş Süsleme**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2009.

- DURUKAN, Aynur; “Aksaray Sultan Hanı”, **Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ed. Hakkı Acun, 2007, s.141–159.
- ERDEMİR, Yaşar; **Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii Ve Külliyesi**, Beyşehir, 1999.
- ERKİLETLİOĞLU, Halit; **Kayseri Kitabeleri**, Kayseri, 2001.
- ERKOÇ, Ethem; **Âşık Paşa Ve Oğlu Elvan Çelebi**, Çorum, 2005.
- ERÜNSAL, İsmail E., OCAK, Ahmet Yaşar; **Menâkıbu’l-Kudsiyye Fî Menâsibi’l- Ünsiyye Baba İlyas-ı Horasânî ve Sül’alesinin Menkabevî Tarihi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- ESİN, Emel; “Türk Kubbesi (Gök-Türklerden Selçuklulara Kadar)”, **Selçuklu Araştırmaları Dergisi**, C. 3, Ankara, 1971, s.159–161.
- ESİN, Emel; **Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu**, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2006.
- EYİCE, Semavi; “İlk Osmanlı Devrinin Dini-İçtimai Bir Müessesesi: Zaviyeler, Zaviyeli Camiler”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C. 23, İstanbul, 1962–1963, s.3–57.
- EYİCE, Semavi; “Çorum’un Mecitözü’nde Âşık Paşa oğlu Elvan Çelebi Zaviyesi”, **Türkiyat Mecmuası**, S. 15, İstanbul, 1969, s.211–246.
- EYİCE, Semavi; “Kırşehir’de Karakurt (Kalender Baba) Ilıcası”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, S. 2 (Ayrı Basım), İstanbul, 1971, s.229–254.
- EYİCE, Semavi; “Âşık Paşa Türbesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 4, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s.5.
- EYİCE, Semavi; “Caca Bey Medresesi”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.539–541.
- EYİCE, Semavi; “Karakurt Külliyesi”, **İslam Ansiklopedisi**, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, C. 24, s.439–441.
- FIRAT, Sıtkı; **Selçuklu Sanatı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

- GÖKÇINAR, Recep; **16. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası (283/139 Numaralı Tahrir Defterine Göre)**, (Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2007.
- GÖKTÜRK, Mehmet; **Tarihi Ve Anıtları Işığında Kırşehir Mezar Taşları “Mezardaki Hayatlar”**, Ankara, Kırşehir Belediyesi Yayınları, 2008.
- GÖRÜR, Muhammed; **Beylikler Dönemi Mimarisinde Taş Süsleme (1300–1453)**, (Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1999.
- GÜÇLÜ, Adnan; **T.C. Kırşehir Valiliği İl Kültür Envanteri 2006**, Kırşehir, 2006.
- GÜNDOĞDU, Hamza; **Dulkadirli Beyliği Mimarisi**, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986.
- HASOL, Doğan; **Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü**, 8. baskı, İstanbul, Yem yayınevi, 2002.
- HATTSTEİN, Markus, DELIUS, Peter; **İslam Sanatı ve Mimarisi**, y.y., Literatür Yayınları, t.y..
- İbn Batuta; **İbn Batuta Seyahatnamesi I-II**, Çeviri, A. Sait Aykut, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2000.
- İNALCIK, Halil; **Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine araştırmalar-I**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.
- KARAÇAĞ, Abdullah; **Beylikler Devri Mimarisinde Alçı Süsleme (1300–1453)**, (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2002.
- KARAHAN, Recai; **Kırşehir İlinde 15. Yüzyıla Kadar Olan Dini Yapılar**, (T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1987.
- KARAMAĞARALI, Beyhan; **Ahlat Mezar Taşları**, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları, 1972.
- KARAMAĞARALI, Haluk; “Mevlana’nın Türbesi”, **Türk Etnoğrafya Dergisi VII-VIII**, İstanbul, 1966, s.1–5.

- KARAMAĞARALI, Haluk; “Ahlat’ta Bulunan Tümölüs Tarzındaki Türk Mezarları”, **Önasya**, S. 60, İstanbul, 1970, s.4–5.
- KARAMAĞARALI, Haluk; “Kayseri’deki Huand Caminin Restitüsyonu ve Huand Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Mülâhazalar”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. XXI, Ankara, 1976, s.199–245.
- KARAMAĞARALI, Haluk; “Sahip Ata Camiinin Restitüsyonu Hakkında Bir Deneme”, **Rölöve Ve Restorasyon Dergisi**, S. 3, Ankara, 1982, s.49–76.
- KAYA, Aslı; **Sivas İl Merkezinde Türk Devri Türbe Mimarisi**, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.
- KILCI, Ali; **Anadolu Türk Mimarisinde Erken Devir (XIV-XV. Yüzyıl) Baldaken Tarzı Türbeler**, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2007.
- KUBAN, Doğan; **Divriği Mucizesi**, 3. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- KUBAN, Doğan; **Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Anahatları**, 2. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- KUBAN, Doğan; **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, YEM yayınları, 2007.
- KUBAN, Doğan, v.d.; **Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı**, 2. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- KUBAN, Doğan; **Batıya Göçün Sanatsal Evreleri**, 1. baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.
- KUCUR, S. Sadi; “Cacaoğlu Nûreddin”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 6, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s.539–541.
- KUNDURACI, Osman; “Konya’dan İki Türbe Örneği: Gülsınır-Aktürbe Tekkesi ve Altınekin-İsimsiz Türbe”, **Vakıflar Dergisi**, S. 27, Ankara, 1998, s.103–114.
- KUNTER, Halim Baki; “Kitabelerimiz”, **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942 s.431–457.

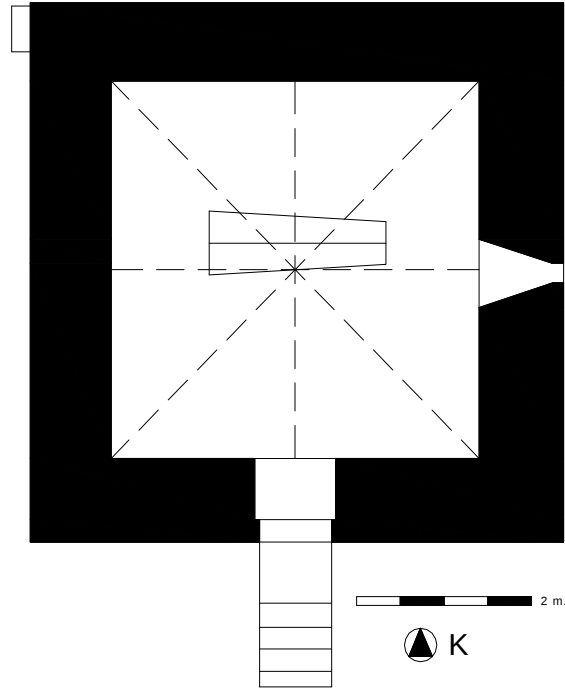
- KURAN, Abdullah; **Anadolu Medreseleri**, 1. Cilt, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara, 1969.
- KURU, Alev Çakmakoglu; **Fethinden Osmanlı Dönemine Kadar Kayseri’de Türk Devri Mimarisi**, Ankara, 1999.
- KURU, Alev Çakmakoglu; “İkonografik Açıdan Orta Çağ Türk Mimarisinde Yer Alan İstiridye Motifi”, **Erdem**, S. 52, Ankara, 2008, s.111–124.
- MERÇİL, Erdoğan; **Müslüman Türk Devletleri Tarihi**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- MÜLAYİM, Selçuk; **Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)**, 1. baskı, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1982.
- MÜLAYİM, Selçuk; “Kırşehir Âşık Paşa Türbesi / Bir Cephe Tasarımı Üzerine Notlar”, **Sanat Dünyamız**, S. 92, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2004, s.185–193.
- MÜLAYİM, Selçuk; **Sanat Tarihi Metninin Oluşumu Araştırmacıya Notlar**, İstanbul, 2008.
- ÖGEL, Semra; **Anadolu Selçukluları’nın Taş Tezyinatı**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1987.
- ÖGEL, Semra; **Anadolu’nun Selçuklu Çehresi**, Akbank Yayınları, 1994.
- ÖNEY, Gönül; **Ankara’da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları**, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.
- ÖNEY, Gönül; **Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları**, Ankara, 1978.
- ÖNEY, Gönül; “İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi”, **Yıllık Araştırmalar Dergisi III**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1981, s.41–66.
- ÖNEY, Gönül; **Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300–1453)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- ÖNEY, Gönül, ÜNAL, Rahmi Hüseyin; **Erken Osmanlı Sanatı (Beyliklerin Mirası)**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1999.

- ÖNEY, Gönül; **Anadolu'da Türk Devri Çini Ve Seramik Sanatı**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- ÖNGE, Yılmaz, ATEŞ, İbrahim, BAYRAM, Sadi; **Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1978.
- ÖNKAL, Hakkı; "Anadolu Selçuklu Türbeleri", **Türk Kültürü**, S. 261, İstanbul, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 1985, s.29–34.
- ÖNKAL, Hakkı; "Türk Türbe Mimarisinde Cenazelik Katının Gelişmesi", **Türk Kültürü**, S. 307, İstanbul, 1988, s.732–739.
- ÖNKAL, Hakkı; **Tire Türbeleri**, Ankara, 1991.
- ÖNKAL, Hakkı; **Osmanlı Hanedan Türbeleri**, Ankara, 1992.
- ÖNKAL, Hakkı; **Anadolu Selçuklu Türbeleri**, Ankara, 1996.
- ÖNKAL, Hakkı; **Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri**, Ankara, 1999.
- ÖNKAL, Hakkı; "Türbeler", **Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurlığı 2**, Ankara, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006, s.351–370.
- ÖZBEK, Yıldırım; "Erken Dönem Osmanlı Taş Süslemeleri", **Osmanlı**, C. 11, Ankara, 1999, s.335–355.
- ÖZBEK, Yıldırım; "Doğu Batı Kavşağında Bir Osmanlı Yapısı: Milas Firuz Bey Zaviyesi", **Prof. Dr. Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıları**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri, 2001, s.397–434.
- ÖZBEK, Yıldırım; **Osmanlı Beyliği Mimarisinde Taş Süsleme (1300–1453)**, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.
- ÖZKARCI, Mehmet; **Niğde'de Türk Mimarisi**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- RAGHEB, Y; "İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı", **İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri I**, (Yayıma hazırlayan: J.-L. Bacque-Grammont), Ankara, 1996, s.17–23.
- ROUX, Jean-Paul; **Altay Türklerinde Ölüm**, Çeviren, Aykut KAZANCIGİL, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 1999.
- ROUX, Jean-Paul; **Türklerin ve Moğolların Eski Dini**, Çeviren, Aykut

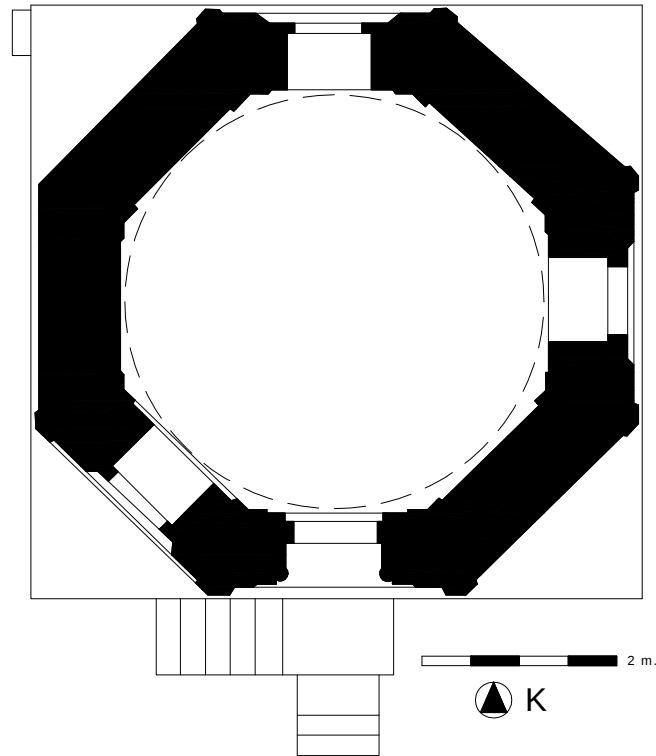
- KAZANCIGİL, 1. baskı, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2002.
- SAKAOĞLU, Necdet; **Türk Anadolu'da Mengücekoğulları**, 1. baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- SARI, Mehmet; **El-Mevarid (Arapça Türkçe Lügat)**, İstanbul, 1980.
- SEVİM, Ali; **Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleyman Şah**, Ankara, 1990.
- SÖNMEZ, Zeki; **Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar**, 2. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- SÖZEN, Metin; "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", **Anadolu Sanatı Araştırmaları I**, İstanbul, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi ve Rölöve Kürsüsü, 1968, s.167–209.
- SÖZEN, Metin; **Anadolu Selçuklu Medreseleri: Selçuklular Ve Beylikler Devri 1–2**, İstanbul, 1972.
- ŞAHİN, İlhan; "Ahi Evran", **İslam Ansiklopedisi**, C. 1, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, s.529–530.
- ŞAHİN, İlhan; "Kırşehir Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, C. 25, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s.481.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan; **Kırşehir Büyükleri**, Ankara, San Matbaası, 1967.
- TABAK, Nermin; **Ahlat Türk Mimarisi**, İstanbul, 1972.
- TARIM, Cevat Hakkı; **Tarihte Kırşehri-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler**, 3. baskı, İstanbul, Yeniçağ Matbaası, 1948.
- TARIM, Cevat Hakkı; **Kırşehir Tarihinde Mevlana ve Mevleviler**, Kırşehir, 1961, s.8–10.
- TUNCER, Orhan Cezmi; **Anadolu Kümbetleri**, 1. Cilt, Ankara, 1986.
- TUNCER, Orhan Cezmi; **Kayseri Sahip Ata Medresesi**, Ankara, Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- TUNCER, Orhan Cezmi; **Anadolu Kümbetleri**, 2. Cilt, Ankara, 1991.
- TUNCER, Orhan Cezmi; **Anadolu Kümbetleri**, 3. Cilt, Ankara, 1992.
- TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul, 1984.

- TURAN, Osman; **Selçuklular Zamanında Türkiye**, 7. baskı, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti**, 5. baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- ÜLGEN, Ali Saim; “Kırşehir’de Türk Eserleri”, **Vakıflar Dergisi**, S. 2, Ankara, 1942, s.253–287.
- ÜNAL, Rahmi Hüseyin; “Az Tanınan ve Bilinmeyen Doğu Anadolu Kümbetleri”, **Vakıflar Dergisi**, XI, Ankara, 1977, s.121–164.
- ÜNAL, Rahmi Hüseyin; **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Taçkapılar**, İzmir, 1982.
- ÜNAL, Tahsin; **Karamanoğulları Tarihi**, Konya, Arı Basımevi, 1986.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 1941 tarihli, 400001007-OC001 nolu belge.
- WALTER, Ruben; **Kırşehir’in Dikkatimizi Çeken San’at Abideleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 44 sayılı Belleten’den ayrı basım, 1947.
- WALTER, Ruben; **Kırşehir’de Dikkatimizi Çeken San’at Abideleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 45 sayılı Belleten’den ayrı basım, 1948.
- YETKİN, Suut Kemal; **Türk Mimarisi**, 1. baskı, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1970.
- YETKİN, Şerare; **Anadolu’da Türk Çini Sanatının Gelişmesi**, İstanbul, 1986.
- YİNANÇ, Refet; **Dulkadir Beyliği**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.
- YÜCEL, Yaşar; **Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344–1398) / Mutaharten ve Erzincan Emirliği**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1983.
- YÜCEL, Yaşar; **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s.25–299.

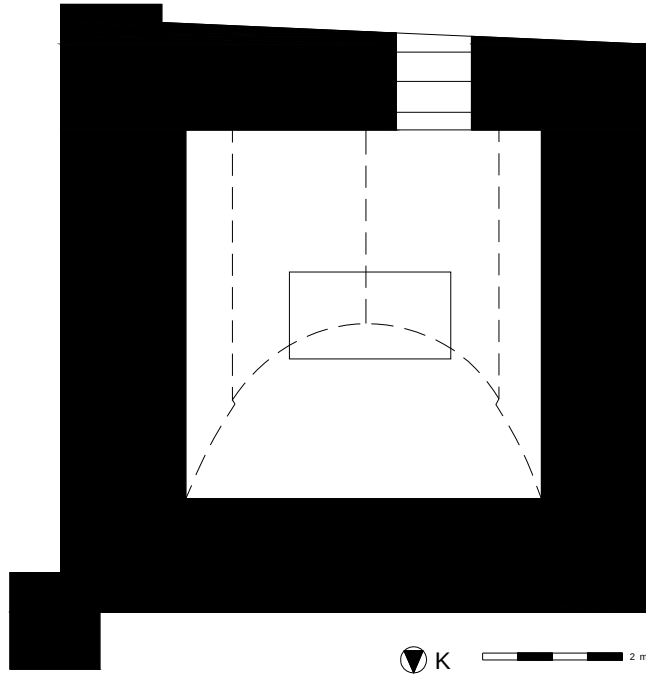
Ek. 1. ÇİZİMLER:

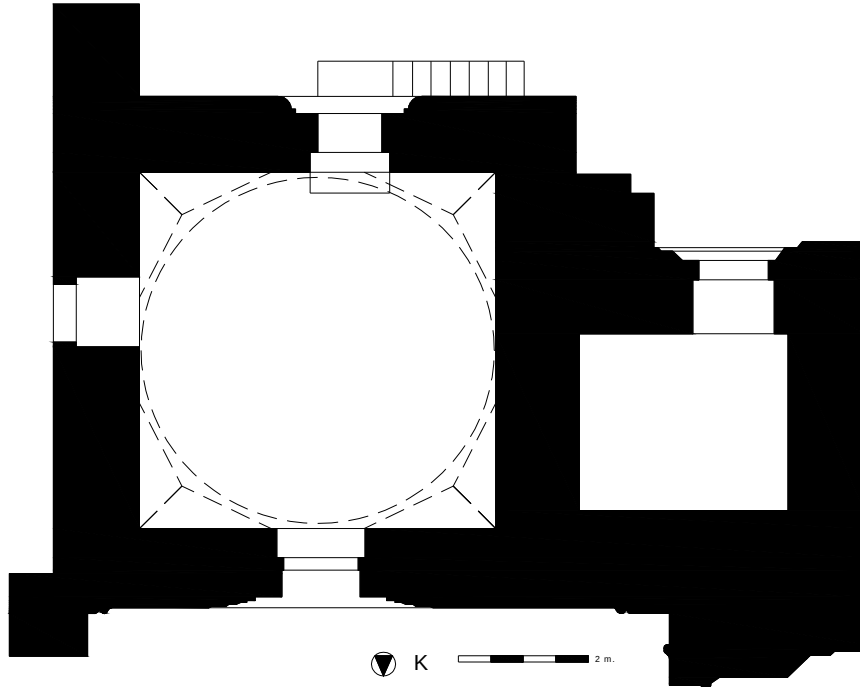
Çizim-1: Melik Gazi Türbesi, mezar odası planı, V.G.M.A.den.

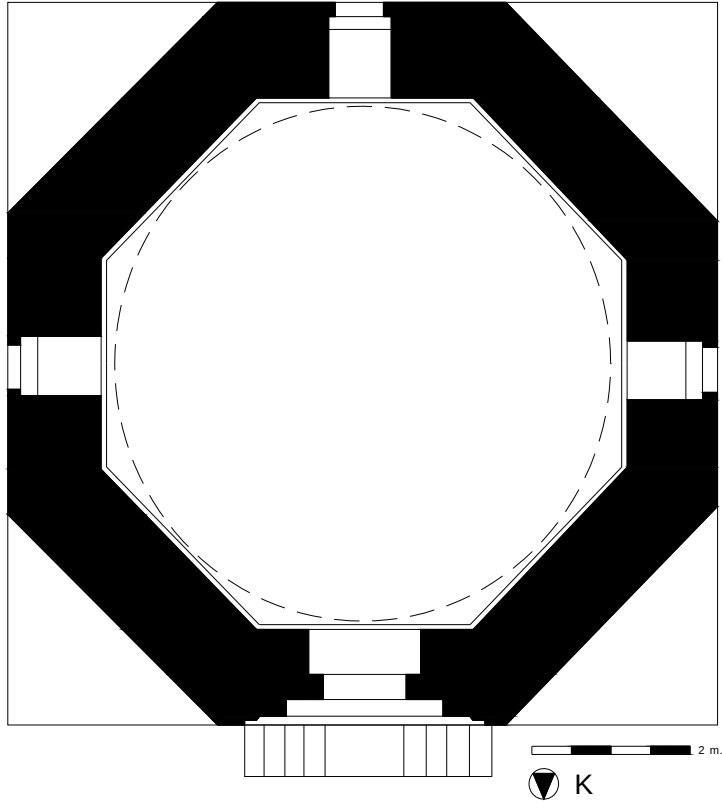
Çizim-2: Melik Gazi Türbesi, ziyaretgâh planı, V.G.M.A.den.

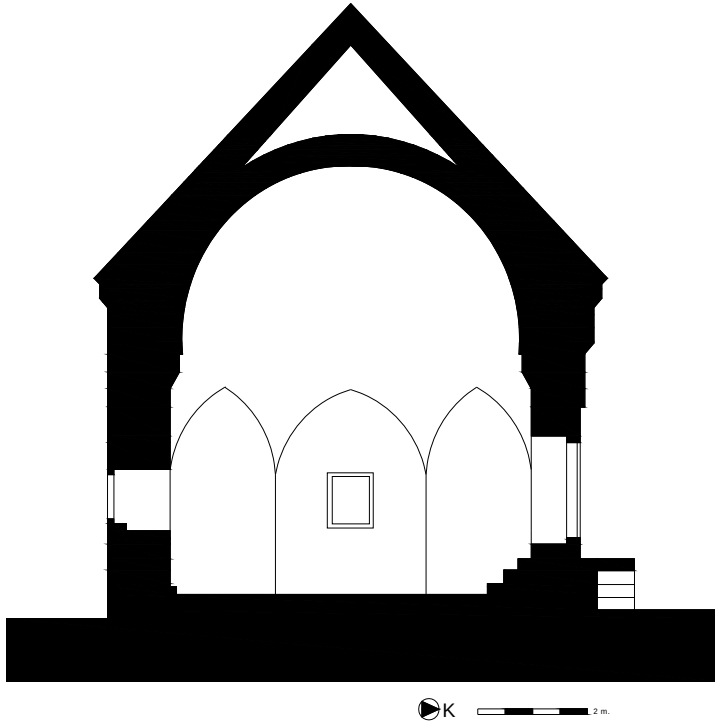
Çizim-3: Caca Bey Türbesi, mezar odası planı, V.G.M.A.den.

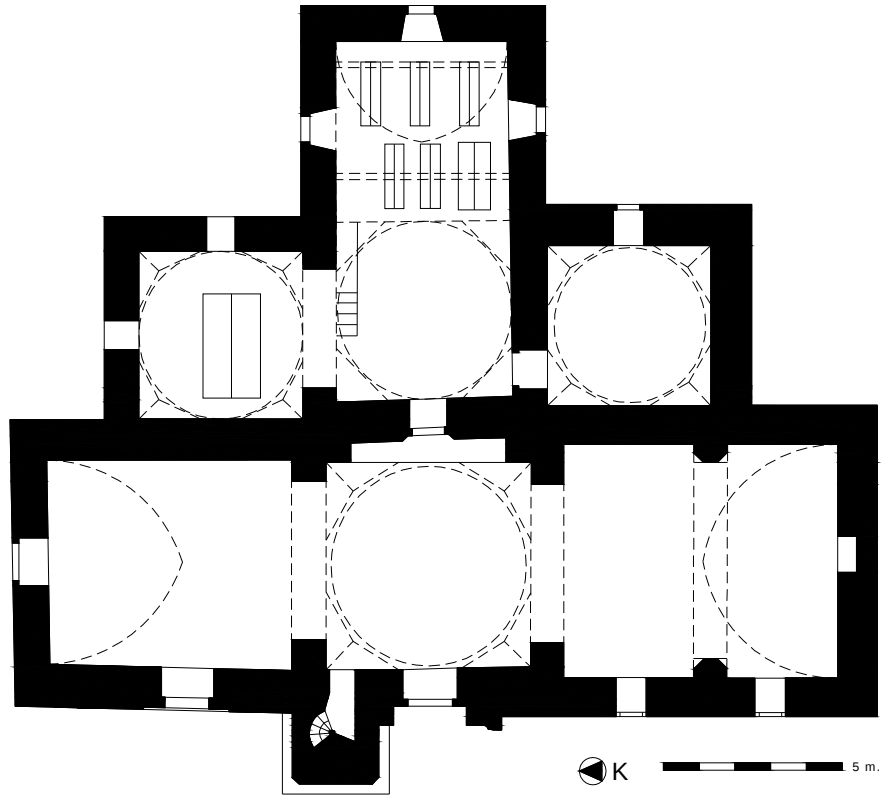
Çizim-4: Caca Bey Türbesi, ziyaretgâh planı, V.G.M.A.den.

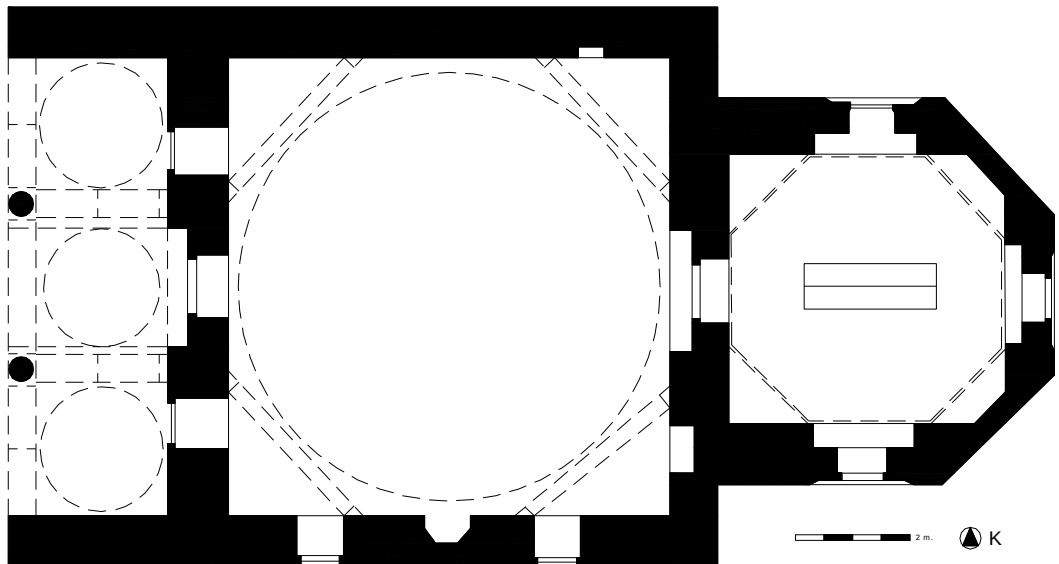
Çizim-5: Fatma Hatun Türbesi planı, V.G.M.A.den.

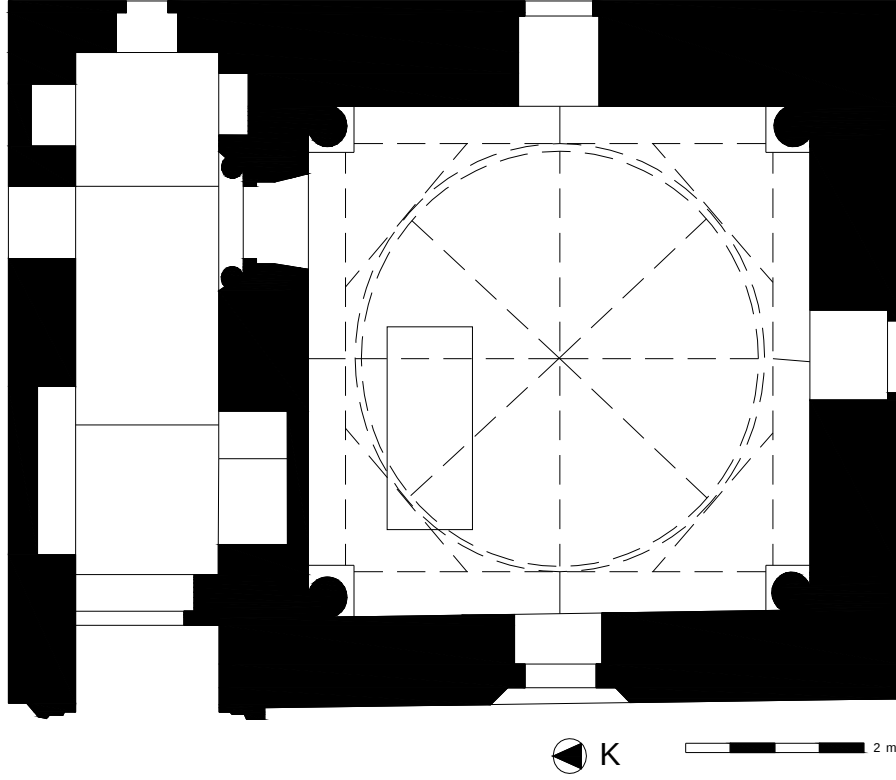
Çizim-6: Fatma Hatun Türbesi kesiti, V.G.M.A.den.

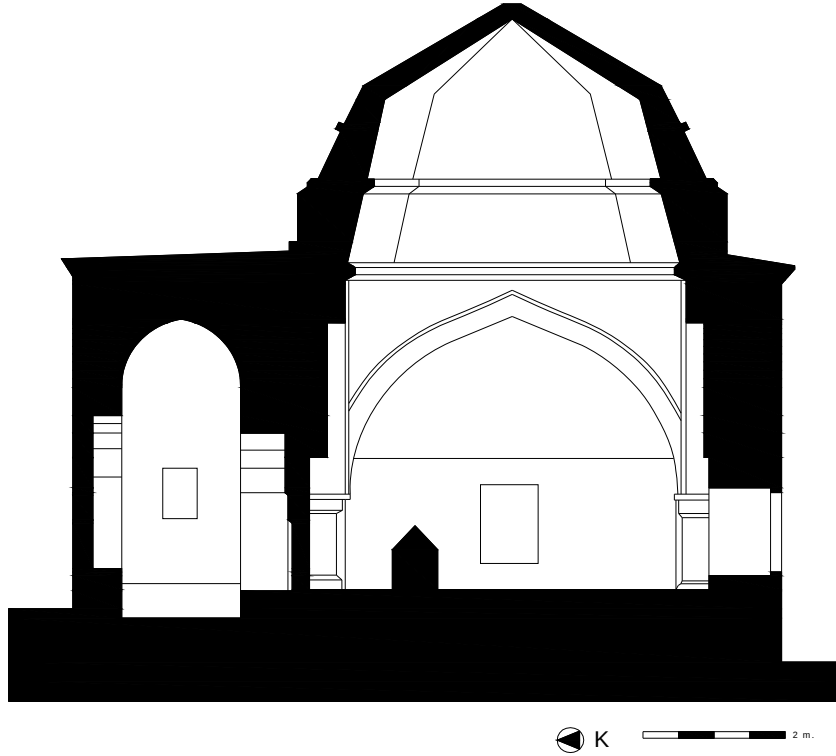
Çizim-7: Ahi Evren Zaviyesi ve Türbesi planı, V.G.M.A.den.

Çizim-8: Kalender Baba Cami ve Türbesi planı, V.G.M.A.den.

Çizim-9: Âşık Paşa Türbesi planı, V.G.M.A.den.

Çizim-10: Âşık Paşa Türbesi kesiti, V.G.M.A.den.

Ek. 2. FOTOĞRAFLAR:

Fotoğraf-1: Akıt

Fotoğraf-2: Melik Gazi Türbesi, genel görünüş.

Fotoğraf-3: Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe, kaide.

Fotoğraf-4: Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe, ziyaretgah.

Fotoğraf–5: Melik Gazi Türbesi, külâh.

Fotoğraf–6: Melik Gazi Türbesi, kuzey cephe.

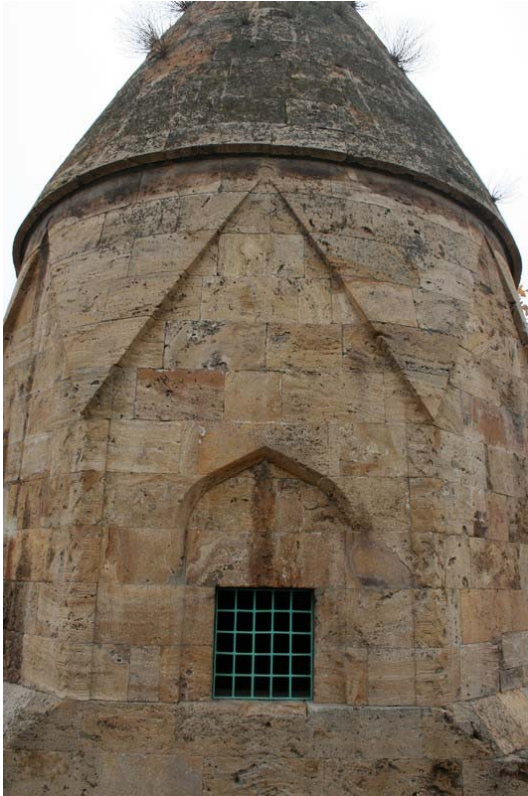
Fotoğraf-7: Melik Gazi Türbesi, kuzeybatı köşe.

Fotoğraf-8: Melik Gazi Türbesi, üçgen kuşak.

Fotoğraf-9: Melik Gazi Türbesi, doğu cephe.

Fotoğraf-10: Melik Gazi Türbesi
Kuzey cephe.

Fotoğraf-11: Melik Gazi Türbesi, G.D. cephe

Fotoğraf-12: Silme.

Fotoğraf-13: Silme. Fotoğraf-14: Silme. Fotoğraf-15: Silme. Fotoğraf-16: Silme.

Fotoğraf-17: Melik Gazi Türbesi, doğu cephe.

Fotoğraf-18: Melik Gazi Türbesi, güneybatı cephe.

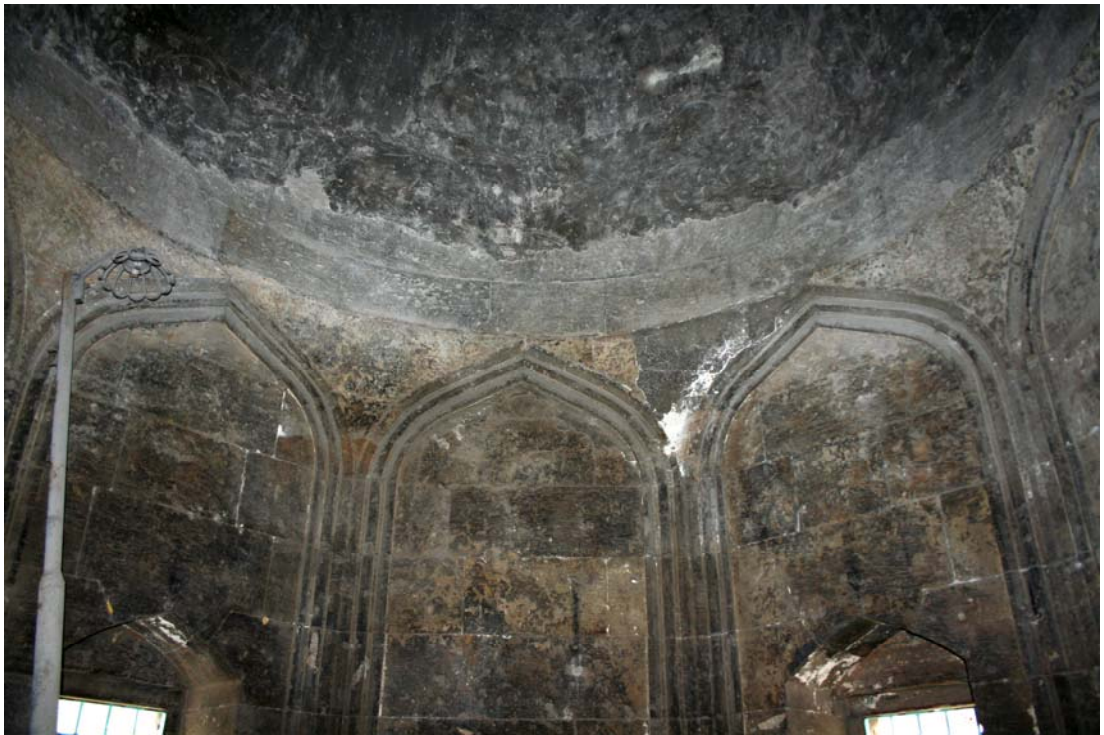
Fotoğraf-19: Melik Gazi Türbesi, taç kapıdan ayrıntı.

Fotoğraf-20: Melik Gazi Türbesi, kitabe panosu.

Fotoğraf-21: Melik Gazi Türbesi, iç mekân.

Fotoğraf-22: Melik Gazi Türbesi, iç mekân örtüye geçiş.

Fotoğraf-23: Melik Gazi Türbesi, doğu cephe, mazgal pencere.

Fotoğraf-24: Melik Gazi Türbesi, mezar odası girişı.

Fotoğraf-25: Caca Bey Türbesi ve Medresesi genel görünüş.

Fotoğraf-26: Caca Bey Medresesi taç kapısı.

Fotoğraf-27: Caca Bey Türbesi genel görünüş.

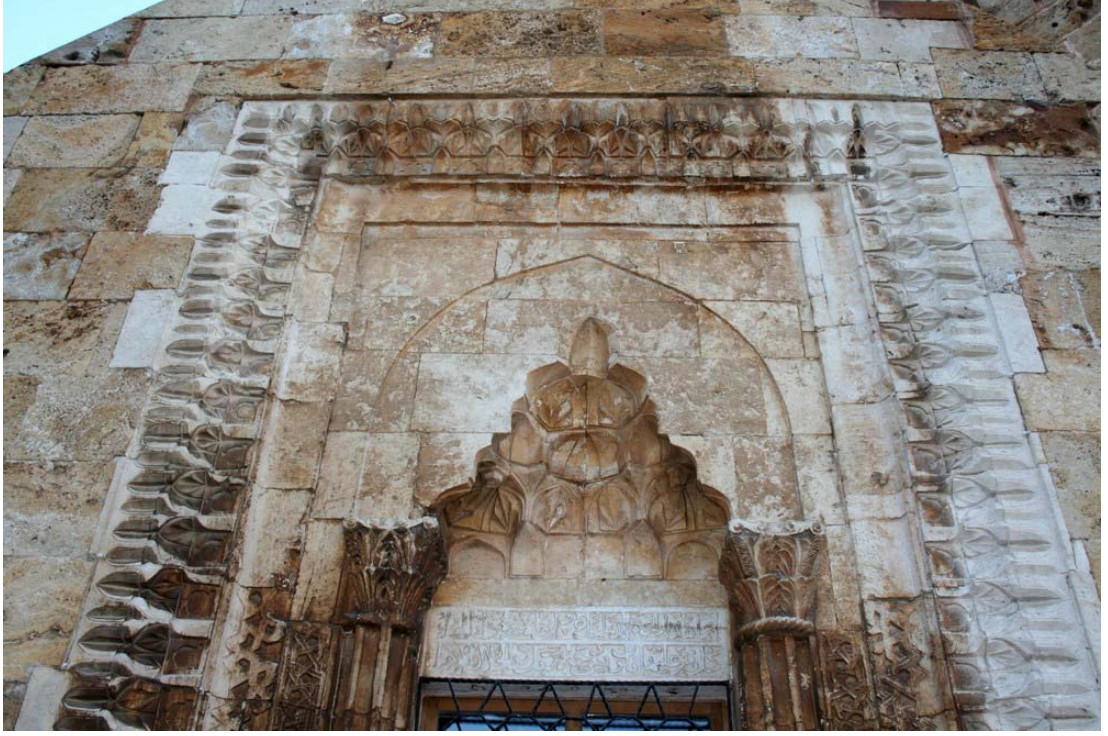
Fotoğraf-28: Caca Bey Türbesi doğu cephe.

Fotoğraf-29: Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencere.

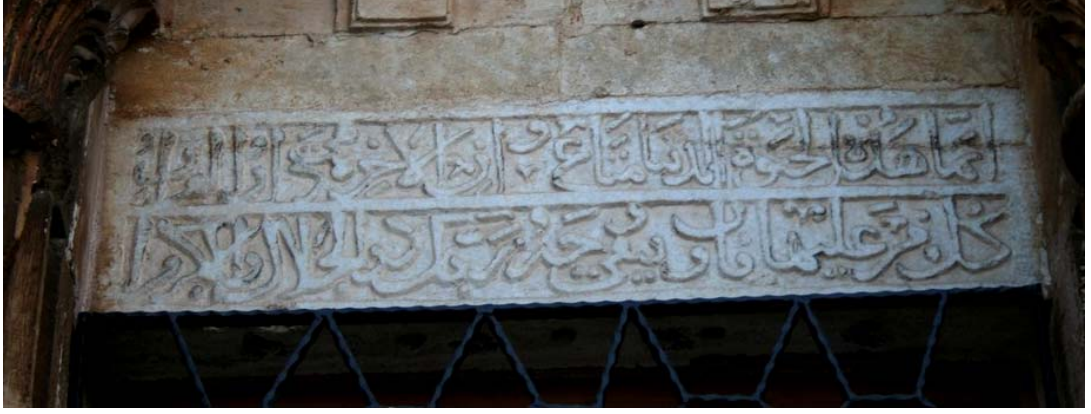
Fotoğraf-30: Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.

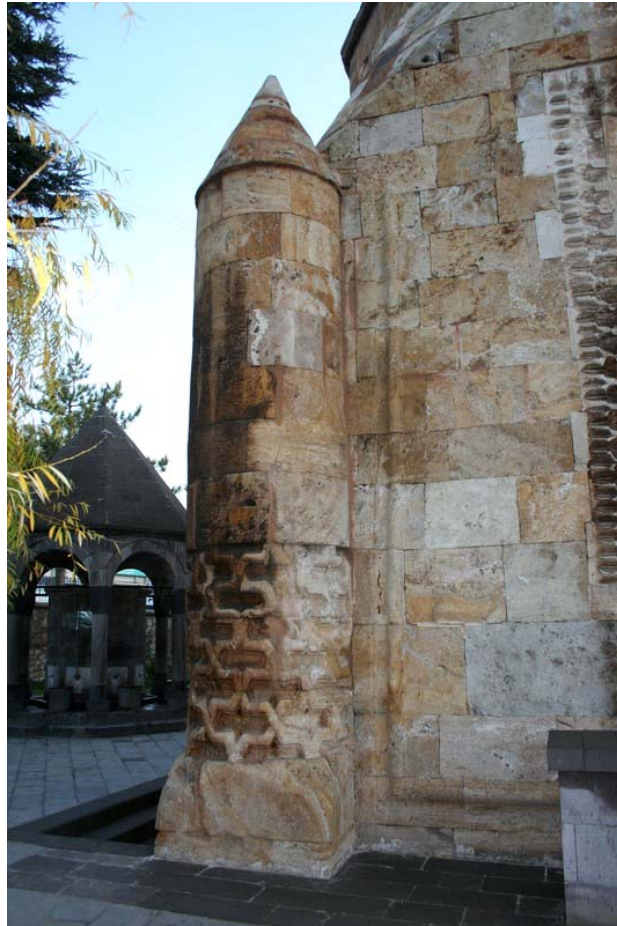
Fotoğraf-31: Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.

Fotoğraf-32: Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencereden detay.

Fotoğraf-33: Caca Bey Türbesi kuzey cephedeki pencerenin kitabe panosu.

Fotoğraf-34: Caca Bey Türbesi kuzeydoğu köşedeki kule.

Fotoğraf-35: Caca Bey Türbesi güney cephe.

Fotoğraf-36: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısı.

Fotoğraf-37: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısından ayrıntı.

Fotoğraf-38: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümüne giriş kapısı, iç mekân.

Fotoğraf-39: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü, iç mekân kubbe geçişleri.

Fotoğraf-40: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü iç mekân detay.

Fotoğraf-41: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümü, iç mekân kuzey cephe.

Fotoğraf-42: Caca Bey Türbesi ziyaretgâh bölümündeki çini yazı kuşağı.

Fotoğraf-43: Caca Bey Türbesi mezar odası giriş kapısı.

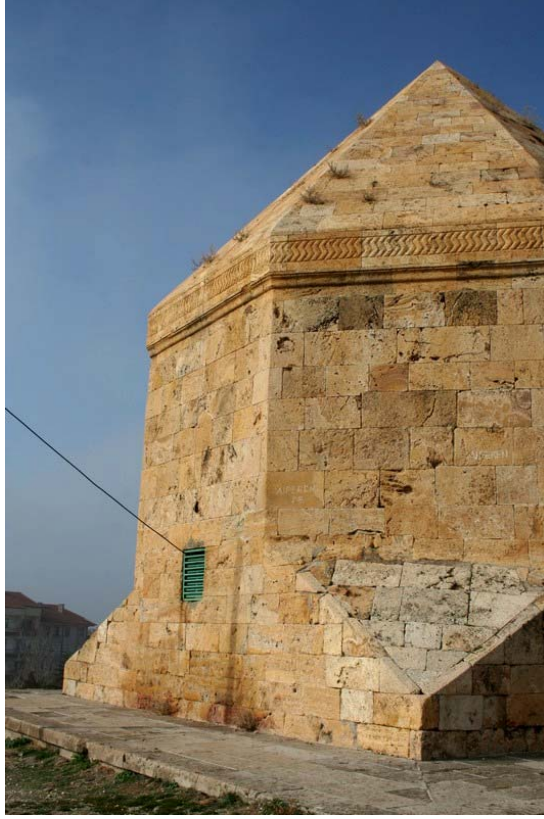
Fotoğraf-44: Caca Bey'in temsili mezarı.

Fotoğraf-45: Fatma Hatun Türbesi genel görünüş.

Fotoğraf-46: Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe.

Fotoğraf-47: Fatma Hatun Türbesi
batı cephe.

Fotoğraf-48: Fatma Hatun Türbesi doğu cephe.

Fotoğraf-49: Fatma Hatun Türbesi güneybatı cephe.

Fotoğraf-50: Fatma Hatun Türbesi, külah batı cephe.

Fotoğraf-51: Fatma Hatun Türbesi saçaklardan detay.

Fotoğraf-52: Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe.

Fotoğraf-53: Fatma Hatun Türbesi kuzey cephe, portal.

Fotoğraf-54: Fatma Hatun Türbesi, portal, kitabe panosu.

Fotoğraf-55: Ahi Evren Zaviyesi genel görünüş.

Fotoğraf-56: Ahi Evren Türbesi, doğu cephe.

Fotoğraf-57: Ahi Evren Türbesi
kuzey cephe.

Fotoğraf-58: Ahi Evren Zaviyesi kuzeydoğu cephe.

Fotoğraf-59: Ahi Evren Türbesi, kaskanak ve kûlah, kuzey cephe.

Fotoğraf-60: Ahi Evren Türbesi, kaskanak ve kûlah, doğu cephe.

Fotoğraf-61: Ahi Evren Türbesine giriş kapısı.

Fotoğraf-62: Ahi Evren Türbesi giriş kapısı üstündeki kitabe.

Fotoğraf-63: Ahi Evren Türbesi hazırlık mekânı.

Fotoğraf-64: Ahi Evren'in sandukası.

Fotoğraf-65: Ahi Evren Türbesi, kuzeydeki bölüm.

Fotoğraf-66: Ahi Evren Türbesi, örtü geçiş elemanları.

Fotoğraf-67: Ahi Evren Türbesi, doğudaki bölüm.

Fotoğraf-68: Ahi Evren Türbesi, doğudaki eyvan.

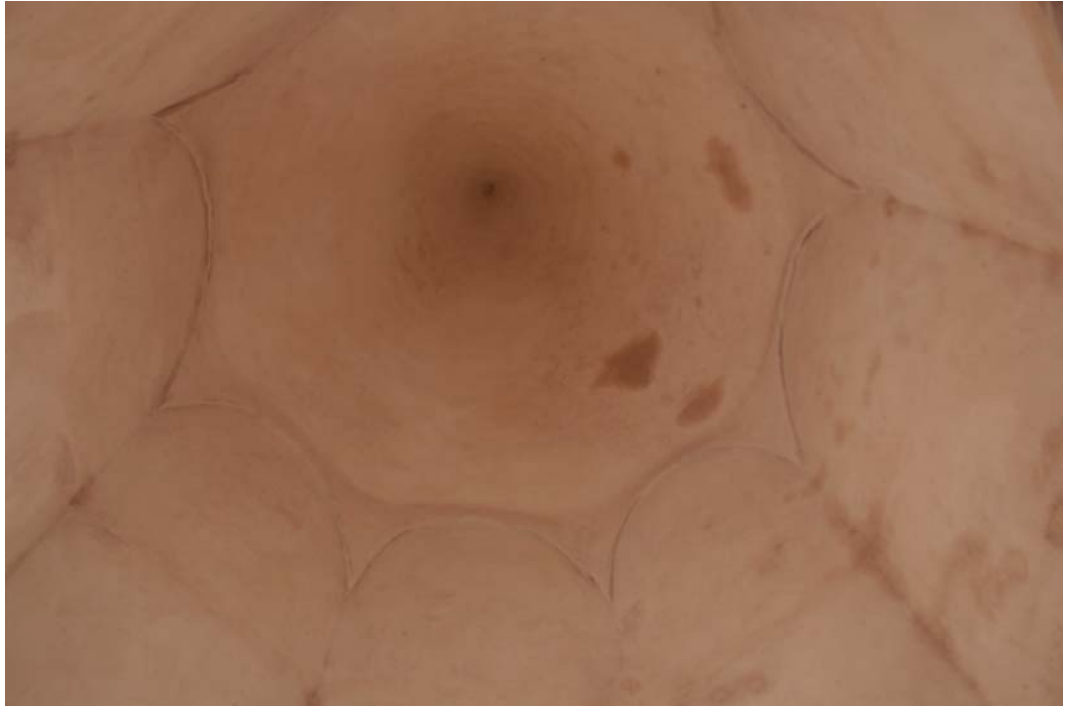
Fotoğraf-69: Ahi Evren Türbesi, doğudaki eyvanda bulunan kitabe.

Fotoğraf-70: Kalender Baba Cami ve Türbesi, güney cephe.

Fotoğraf-71: Kalender Baba Türbesi, doğu cephe.

Fotoğraf-72: Kalender Baba Türbesi, külah örtü iç mekân.

Fotoğraf-73: Kalender Baba Türbesi, kubbe ve külâh arasındaki silmeler.

Fotoğraf-74: Kalender Baba Türbesi, doğu cephedeki pencere.

Fotoğraf-75: Kalender Baba Türbesi, güney cephedeki pencere.

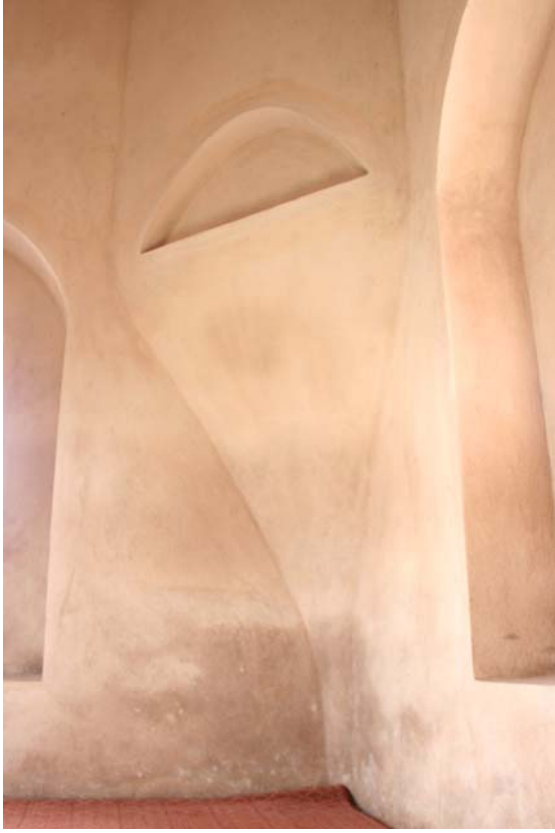
Fotoğraf-76: Kalender Baba Türbesi, kuzey cephedeki pencere.

Fotoğraf-77: Kalender Baba Türbesi, giriş kapısı.

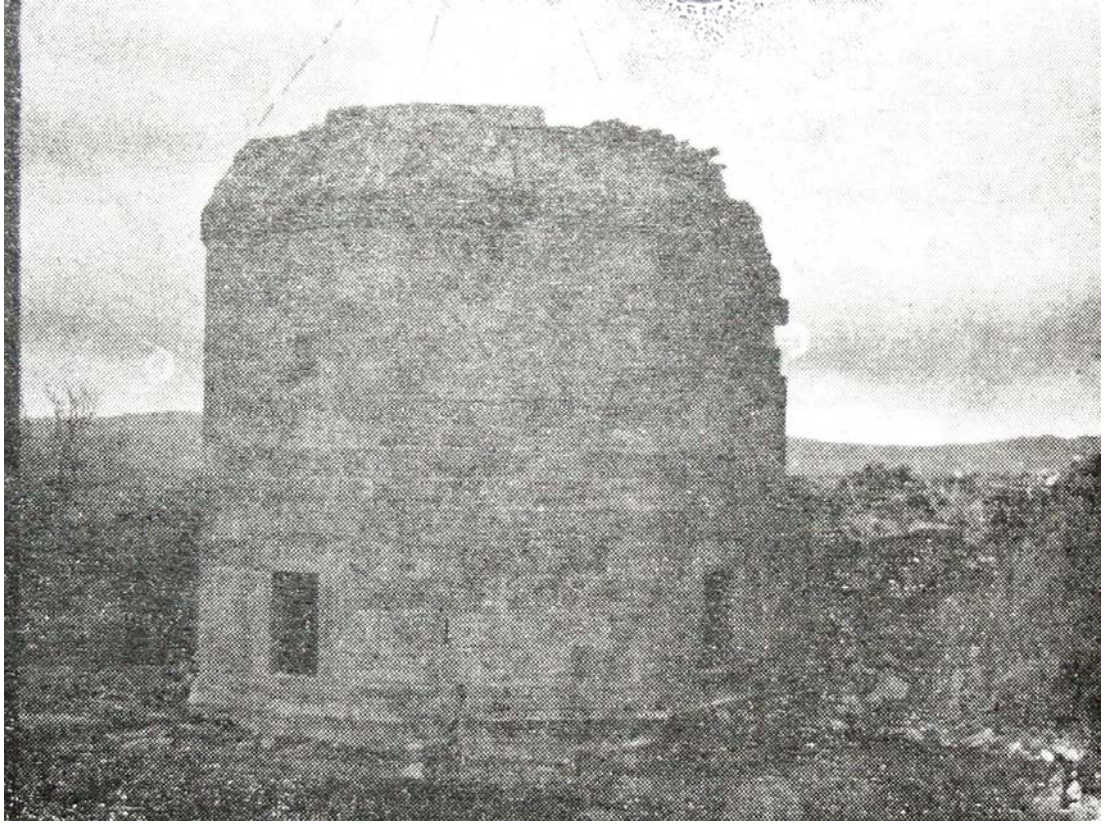
Fotoğraf-78: Kalender Baba Türbesi, batı cephedeki tromplar ve kaskanak.

Fotoğraf-79: Kalender Baba Türbesi, güneydoğu köşedeki dolgulu pandantif.

Fotoğraf-80: Kalender Baba Türbesi, kuzeydoğu köşedeki dolgulu pandantif.

Fotoğraf-81: Kalender Baba Türbesi, onarım öncesi görünüşü.

Fotoğraf-82: Kalender Baba Türbesi, doğu cephedeki pencere.

Fotoğraf-83: Kalender Baba Türbesi, kuzey cephedeki pencere.

Fotoğraf-84: Kalender Baba Türbesi, güney cephedeki pencere.

Fotoğraf-85: Kalender Baba'nın temsili mezarı.

Fotoğraf-86: Âşık Paşa Türbesi, batı cephe.

Fotoğraf-87: Âşık Paşa Türbesi, kuzey cephe.

Fotoğraf-88: Âşık Paşa Türbesi, doğu cephe.

Fotoğraf-89: Âşık Paşa Türbesi, güney cephe.

Fotoğraf-90: Âşık Paşa Türbesi, batı cephe, taç kapı.

Fotoğraf-91: Âşık Paşa Türbesi, koridorun doğu cephesindeki pencere detay.

Fotoğraf-92: Âşık Paşa Türbesi, batı cephedeki pencere.

Fotoğraf-93: Âşık Paşa Türbesi, batı cephedeki kitabe panosu.

Fotoğraf-94: Âşık Paşa Türbesi, taç kapı detay.

Fotoğraf-95: Âşık Paşa Türbesi, taç kapı giriş açıklığı detay.

Fotoğraf-96: Âşık Paşa Türbesi, koridor.

Fotoğraf-97: Âşık Paşa Türbesi, koridorun kuzey cephesindeki niş.

Fotoğraf-98: Âşık Paşa Türbesi, koridorun güney cephesindeki niş.

Fotoğraf-99: Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânı ve koridorun kuzey cephesindeki pencerenin görünüşü.

Fotoğraf-100: Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânına giriş kapısı.

Fotoğraf-101: Âşık Paşa Türbesi, esas türbe mekânına giriş kapısının alınlığı.

Fotoğraf-102: Âşık Paşa Türbesi, kubbe.

Fotoğraf-103: Âşık Paşa Türbesi, iç mekân güney cephe.

Fotoğraf-104: Âşık Paşa Türbesi, iç mekân doğu cephe.

Fotoğraf-105: Âşık Paşa Türbesi, iç mekân batı cephe.

Fotoğraf-106: Âşık Paşa Türbesi, iç mekân kuzey cephe.

Fotoğraf-107: Âşık Paşa Türbesi, kubbe geçiş elemanları, kuzey cephe.

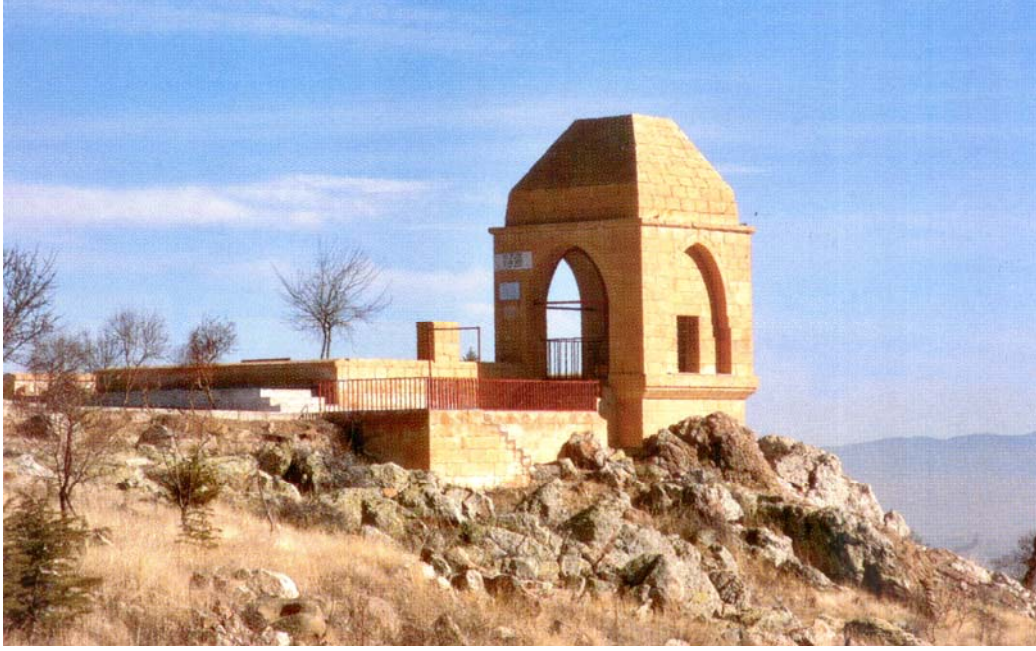
Fotoğraf-108: Âşık Paşa Türbesi, kubbe geçiş elemanları, güney cephe.

Fotoğraf-109: Süleyman Türkmanî Türbesi, genel görünüş.

Fotoğraf-110: Muhterem Hatun Türbesi, genel görünüş.

Fotoğraf–111: Yunus Emre Türbesi genel görünüş.

Fotoğraf–112: Ahmed-i Gülşehri Türbesi, genel görünüş.

Fotoğraf-113: Kaya Şeyhi Türbesi, genel görünüş.

ÖZET

TAY, Lokman. Kırşehir (Merkez) Türbeleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Kırşehir, Ankara-Kayseri yolu üzerinde kurulu bir şehirdir. Tarihi eserler bakımından zengin olan şehirdeki türbelerin sanat tarihi açısından yeterince incelenmediği görülmüştür. Böyle bir eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle “Kırşehir Türbeleri (Merkez)” başlıklı bu çalışmaya yönelerek, öncelikle kütüphane çalışması, ardından mevcut türbeleri bizzat inceleyip, röleve çizimleri ve fotoğraflarla belgelemek suretiyle tespit işlemlerini tamamladıktan sonra, sistematik katalog düzeni içinde her birinin ayrıntılı tanıtımını ve ayrı bir bölüm halinde bütün eserlerin karşılaştırma ve değerlendirmelerini yaparak, Türk türbe mimarisi gelişim çizgisindeki yerlerini belirlemeye çalıştık.

Araştırmamızda, Kırşehir merkezde on bir adet türbe tespit edebildik. Ancak bu türbelerden Süleyman Türkmâni Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Ahmed-i Gülşehri Türbesi ve Kaya Şeyhi Türbesi tamamen yenilendiğinden asli özelliklerini kaybetmişlerdir. Orijinalliklerini koruyan türbeler ise 13. ve 14. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Eserlerden, Melik Gazi Türbesi, Fatma Hatun Türbesi ve Âşık Paşa Türbesi müstakil birer bina olarak, Caca Bey Türbesi, Kalender Baba Türbesi ve Ahi Evren Türbesi ise aynı isimleri taşıyan yapıların bünyelerinde yer alırlar.

Melik Gazi Türbesi, Fatma Hatun Türbesi ve Kalender Baba Türbesi sekizgen planlı; Caca Bey Türbesi kare planlı; Âşık Paşa Türbesi dikdörtgen planlı; Ahi Evren Türbesi ise eyvan biçimli iki mekândan oluşur ve “L” planlıdır. Sadece Melik Gazi Türbesi ve Caca Bey Türbesi’nde mezar odası bulunmaktadır.

Türbelerin örtü sisteminde içte kubbe dışta piramidal külah uygulanmıştır. Ancak diğerlerinden farklı olarak, Âşık Paşa Türbesi sekizgen kubbe ile Kalender Baba Türbesi ise içten ve dıştan piramidal külahla

örtülüdür. Kırşehir'deki türbelerin inşasında malzeme genellikle taş ve mermerdir.

Süslemeler yapıların dış cephelerinde ve taş malzeme üzerine uygulanmıştır, sadece Caca Bey Türbesi'nin içinde çini süslemeye yer verilmiştir.

Çalışmamızın Kültür Tarihimiz açısından son derece önemli olan bu eserlerin en iyi şekilde korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlayacağı inancındayız.

Anahtar Kelimeler:

1. Kırşehir
2. Türbe
3. Selçuklu
4. Beylikler
5. Taş

ABSTRACT

TAY, Lokman. Kirsehir (Centrum) Tombs, Master's Thesis, Ankara, 2010.

Kirsehir is a city which is founded on the Ankara-Kayseri highway. The tombs, which are located in a city which is rich in historical buildings, are considered to be insufficiently researched. Primarily the library studies and the research of the available tombs in person, which consisted of documenting by water-color copy drawings and photographs, have been completed. Subsequently the places of the tombs have been determined in the development line of Turkish tomb architecture by elaborately introducing each one of them in systematic catalog order and by comparing and assessing them each as a separate section.

In this research, a total of eleven tombs were designated in downtown Kirsehir. But Suleyman Turkmani Tomb, Muhterem Hatun Tomb, Yunus Emre Tomb, Ahmedi Gulsehri Tomb and Kaya Seyhi Tomb have been restored completely and therefore have lost their originality. The tombs which maintain their originality are dated back to the 13th and 14th centuries.

Whereas Melik Gazi Tomb, Fatma Hatun Tomb and Asik Pasa Tomb are detached, Caca Bey Tomb, Kalender Baba Tomb and Ahi Evren Tomb are attached to the structures of the same name.

Melik Gazi Tomb, Fatma Hatun Tomb and Kalender Baba Tomb are octagon-planned, Caca Bey Tomb is square-planned, Asik Pasa Tomb is rectangle-planned and Ahi Evren Tomb is composed of two iwan-shaped structures and is L-planned. Only Melik Gazi Tomb and Caca Bey Tomb have got burial chambers.

The tombs are overlayed by dome cones inside and by pyramidal cones outside. Different from others, Asik Pasa Tomb is overlayed by an octagonal dome and Kalender Baba Tomb is overlayed by a pyramidal cone both inside and outside. The materials used in the construction of the tombs in Kirsehir are generally stone and marble. The decorations are on the

exterior and carved in stone. Only Caca Bey Tomb has got ceramic tile decorations on the interior.

We believe that our study here would contribute in the preservation of these highly important works of art in our history of culture.

Key Words:

1. Kirsehir
2. Tomb
3. Seljuk
4. Beylic
5. Stone

ÖZET

TAY, Lokman. Kırşehir (Merkez) Türbeleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Kırşehir, Ankara-Kayseri yolu üzerinde kurulu bir şehirdir. Tarihi eserler bakımından zengin olan şehirdeki türbelerin sanat tarihi açısından yeterince incelenmediği görülmüştür. Böyle bir eksikliğin giderilmesi düşüncesiyle “Kırşehir Türbeleri (Merkez)” başlıklı bu çalışmaya yönelerek, öncelikle kütüphane çalışması, ardından mevcut türbeleri bizzat inceleyip, röleve çizimleri ve fotoğraflarla belgelemek suretiyle tespit işlemlerini tamamladıktan sonra, sistematik katalog düzeni içinde her birinin ayrıntılı tanıtımını ve ayrı bir bölüm halinde bütün eserlerin karşılaştırma ve değerlendirmelerini yaparak, Türk türbe mimarisi gelişim çizgisindeki yerlerini belirlemeye çalıştık.

Araştırmamızda, Kırşehir merkezde on bir adet türbe tespit edebildik. Ancak bu türbelerden Süleyman Türkmâni Türbesi, Muhterem Hatun Türbesi, Yunus Emre Türbesi, Ahmed-i Gülşehri Türbesi ve Kaya Şeyhi Türbesi tamamen yenilendiğinden asli özelliklerini kaybetmişlerdir. Orijinalliklerini koruyan türbeler ise 13. ve 14. yüzyıllara tarihlendirilmektedir.

Eserlerden, Melik Gazi Türbesi, Fatma Hatun Türbesi ve Âşık Paşa Türbesi müstakil birer bina olarak, Caca Bey Türbesi, Kalender Baba Türbesi ve Ahi Evren Türbesi ise aynı isimleri taşıyan yapıların bünyelerinde yer alırlar.

Melik Gazi Türbesi, Fatma Hatun Türbesi ve Kalender Baba Türbesi sekizgen planlı; Caca Bey Türbesi kare planlı; Âşık Paşa Türbesi dikdörtgen planlı; Ahi Evren Türbesi ise eyvan biçimli iki mekândan oluşur ve “L” planlıdır. Sadece Melik Gazi Türbesi ve Caca Bey Türbesi’nde mezar odası bulunmaktadır.

Türbelerin örtü sisteminde içte kubbe dışta piramidal külah uygulanmıştır. Ancak diğerlerinden farklı olarak, Âşık Paşa Türbesi sekizgen kubbe ile Kalender Baba Türbesi ise içten ve dıştan piramidal külahla

örtülüdür. Kırşehir'deki türbelerin inşasında malzeme genellikle taş ve mermerdir.

Süslemeler yapıların dış cephelerinde ve taş malzeme üzerine uygulanmıştır, sadece Caca Bey Türbesi'nin içinde çini süslemeye yer verilmiştir.

Çalışmamızın Kültür Tarihimiz açısından son derece önemli olan bu eserlerin en iyi şekilde korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sağlayacağı inancındayız.

Anahtar Kelimeler:

1. Kırşehir
2. Türbe
3. Selçuklu
4. Beylikler
5. Taş

ABSTRACT

TAY, Lokman. Kirsehir (Centrum) Tombs, Master's Thesis, Ankara, 2010.

Kirsehir is a city which is founded on the Ankara-Kayseri highway. The tombs, which are located in a city which is rich in historical buildings, are considered to be insufficiently researched. Primarily the library studies and the research of the available tombs in person, which consisted of documenting by water-color copy drawings and photographs, have been completed. Subsequently the places of the tombs have been determined in the development line of Turkish tomb architecture by elaborately introducing each one of them in systematic catalog order and by comparing and assessing them each as a separate section.

In this research, a total of eleven tombs were designated in downtown Kirsehir. But Suleyman Turkmani Tomb, Muhterem Hatun Tomb, Yunus Emre Tomb, Ahmedi Gulsehri Tomb and Kaya Seyhi Tomb have been restored completely and therefore have lost their originality. The tombs which maintain their originality are dated back to the 13th and 14th centuries.

Whereas Melik Gazi Tomb, Fatma Hatun Tomb and Asik Pasa Tomb are detached, Caca Bey Tomb, Kalender Baba Tomb and Ahi Evren Tomb are attached to the structures of the same name.

Melik Gazi Tomb, Fatma Hatun Tomb and Kalender Baba Tomb are octagon-planned, Caca Bey Tomb is square-planned, Asik Pasa Tomb is rectangle-planned and Ahi Evren Tomb is composed of two iwan-shaped structures and is L-planned. Only Melik Gazi Tomb and Caca Bey Tomb have got burial chambers.

The tombs are overlayed by dome cones inside and by pyramidal cones outside. Different from others, Asik Pasa Tomb is overlayed by an octagonal dome and Kalender Baba Tomb is overlayed by a pyramidal cone both inside and outside. The materials used in the construction of the tombs in Kirsehir are generally stone and marble. The decorations are on the

exterior and carved in stone. Only Caca Bey Tomb has got ceramic tile decorations on the interior.

We believe that our study here would contribute in the preservation of these highly important works of art in our history of culture.

Key Words:

1. Kirsehir
2. Tomb
3. Seljuk
4. Beylic
5. Stone